

ผนวก ข

1. เอกสารรายงานการกำหนดขอบข่ายเนื้อหา

เอกสารการกำหนดขอบข่ายเนื้อหาที่ใช้พัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน
วิชา แปลมครเป็นไทย สำหรับนักเรียนพระปริยัตตรมแผนกบาลี ชั้นประโยค 1-2

ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	เนื้อหา
1	พื้นฐานการแปล มครเป็นไทย	1. บอกความหมายของการแปลโดยพยัญชนะได้ 2. บอกกิริยาคุมพากย์ได้ 3. บอกประเภทของวาททั้ง 5 ได้ 4. อธิบายหลักกำหนดวาทได้ 5. บอกลักษณะของข้อความบาลีได้	หน้า 96 หน้า 98 หน้า 98 หน้า 99 หน้า 102
2	ระเบียบวิธีแปล มครเป็นไทย	1. อธิบายความหมายของอาลปนะได้ 2. บอกหลักนิบาตต้นข้อความได้ 3. บอกหลักการแปลกาลสัตตมได้ 4. บอกลักษณะและหลักการตรวจสอบประธาน 5. บอกบทขยายประธานได้ 6. อธิบายกิริยาในระหว่างและประโยคแทรกได้ 7. บอกบทขยายกิริยาในระหว่างและประโยค แทรกได้ 8. บอกคำกิริยาคุมพากย์ได้ 9. บอกบทขยายคำกิริยาคุมพากย์ได้	หน้า 107 หน้า 108 หน้า 110 หน้า 111 หน้า 115 หน้า 117 หน้า 120 หน้า 121 หน้า 122
3	หลักการแปล บทพิเศษ	1. บอกหลักการแปลบทวิเสสนะได้ 2. บอกหลักการแปลบทวิกติกัตตาได้ 3. บอกหลักการแปลบทวิกติกัมมะได้ 4. บอกหลักการแปลนิทธารณะ นิทธารณียะได้ 5. บอกหลักการแปลสัมภวานะได้ 6. บอกหลักการแปล ยัม กิริยาปรามาสได้ 7. บอกหลักการแปลตุนาทีปัจจัย 8 ลักษณะได้	หน้า 124 หน้า 127 หน้า 131 หน้า 133 หน้า 135 หน้า 136 หน้า 138

ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	เนื้อหา
3	หลักการแปล บทพิเศษ (ต่อ)	8. บอกหลักการแปลภาว และภาวัตถิตได้	หน้า 144
		9. บอกหลักการแปล อิติ ศัพท์ 7 ลักษณะได้	หน้า 147
		10. บอกหลักการแปล ตูปัจจัยได้	หน้า 151
		11. บอกหลักการแปลประโยคที่มี สกุกา ได้	หน้า 153
		12. บอกหลักการแปลประโยคที่มี อล ได้	หน้า 156
		13. บอกหลักการแปลประโยคที่มี ลพฺภา ได้	หน้า 158
		14. บอกหลักการแปลประโยคอุปมาได้	หน้า 160
		15. บอกหลักการแปล ต ปัจจัยที่เป็นสมาสได้	หน้า 163
		16. บอกหลักการแปลวิเศษสาภได้	หน้า 165
		17. บอกหลักการแปลอิตถัมภูตได้	หน้า 167
		18. บอกหลักการแปลประโยค กิมจฺคํ ปน ได้	หน้า 169
		19. บอกหลักการแปลประโยค เอตทคฺคํ ได้	หน้า 170
		20. บอกหลักการแปลปเคว ได้	หน้า 170

2. เอกสารเนื้อหาวิชาแปลมครเป็นไทย

บทที่ 1

พื้นฐานการแปลมครเป็นไทย

ในการแปลภาษามคร (ภาษาบาลี) เป็นภาษาไทยนั้น มีลักษณะการแปลที่กำหนดในหลักสูตรบาลีสันามหลวงอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. **แปลโดยพยัญชนะ** แปลออกสำเนียง ชาติ วิภัติ ปัจจัย ให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ การแปลโดยพยัญชนะมี 2 ลักษณะคือ

ก. แปลทับศัพท์ เมื่อศัพท์นั้นเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าหมายถึง ใคร, อะไร, ที่ไหน, อย่างไร เช่น **พุทธสฺส สวโก** อ.สาวก ของพระพุทเจ้า พุทธ ก็ดี สาวก ก็ดี เป็นการแปลทับศัพท์ เพราะเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ถ้าแปลตามรากศัพท์ว่า สวโก อ.ชนผู้ฟัง พุทธสฺส ของบุคคลผู้ตื่นแล้ว ฟังแล้วไม่สามารถกำหนดได้ง่ายว่าหมายถึงใคร

ข. แปลตามรากศัพท์ ออกสำเนียง ชาติ วิภัติ ปัจจัย ส่วนมากมักเป็นคำประเภทกริยา หรือกิตก์ที่ต้องการให้เห็นรากศัพท์เช่น **สตโต** แปลทับศัพท์ว่า อ.สัตว์ แปลตามรากศัพท์ว่า **อ.บุคคลผู้ติดในอารมณ์มีรูปารมณเป็นต้น** ผู้ที่จะแปลตามรากศัพท์ได้ดีคือผู้ที่สามารถกำหนด ชาติ วิภัติ ปัจจัย ได้แม่นยำเท่านั้น

2. **แปลโดยอรรถ** คือ การแปลมุ่งเอาใจความเป็นสำคัญ ไม่ได้มุ่งวิภัติปัจจัย เป็นสำคัญ เช่น **สามเณรา ติสฺสํ สาลายํ ภตฺตานิ ญฺญชฺนติ** เหล่าสามเณร กำลังฉันข้าวที่ศาลาหลังนั้น

ตัวอย่างการแปล

บท	แปลทับศัพท์	แปลตามรากศัพท์
ภิกขุ	อ.ภิกษุ	อ.บุคคลผู้ขอโดยปกติ
สตโต	อ.สัตว์	อ.บุคคลผู้ติดในรูปเป็นต้น
สตฺถา	อ.พระศาสดา	อ.บุคคลผู้สอน
ปุริโส	อ.บุรุษ	อ.บุคคลผู้นอนข้างบน
บุคคลโล	อ.บุคคล	อ.สัตว์ผู้ไปสู่นรกชื่อว่าปุง
สามเณโร	อ.สามเณร	อ.เหล่านกแห่ผู้สงบ
ธมฺโม	อ.ธรรม	อ.สภาวะทรงสัตว์ไว้

อตฺตา	อ.ตน	อ.สภาพผู้เกี่ยวกินซึ่งทุกข์
อุปัชฌาโย	อ.พระอุปัชฌาย์	อ.บุคคลผู้เฟื่องซึ่งประโยชน์
อาจารย์	อ.อาจารย์	อ.บุคคลอันศิษย์พึงบำรุง
สมาธิ	อ.สมาธิ	อ.สภาพตั้งจิตไว้โดยชอบ
อุปาสโก	อ.อุบาสก	อ.บุคคลผู้หนึ่งใกล้รัตนตรัย
วินโย	อ.วินัย	อ.อุบายเป็นเครื่องแนะนำ
โลโก	อ.โลกะ อ	.กิเลสเป็นเหตุอยากได้
ราโค	อ.ราคะ	อ.กิเลสเป็นเหตุเร่าร้อน
อาราโม	อ.อาราม	อ.ประเทศที่เป็นที่นรมย์
วิหาโร	อ.วิหาร	อ.ประเทศเป็นที่อยู่ของภิกษุ
วิหโค	อ.วิหค, อ.นค	อ.สัตว์ผู้ไปในท้องฟ้า
สาวโก	อ.สาวก	อ.ชนผู้ฟัง
ชนโก	อ.ชนก	อ.ชนผู้ให้เกิด
ปาโท	อ.เท้า	อ.อวัยวะเป็นเครื่องเดิน
อาหาโร	อ.อาหาร	อ.สภาพผู้นำมา
โทโส	อ.โทสะ	อ.กิเลสเป็นเหตุประทุษร้าย
ลามโก	อ.ลามก	อ.ธรรมอันบุคคลได้
โมโห	อ.โมหะ อ	.กิเลสเป็นเหตุมุงมาย

การแปลโดยพยัญชนะ

การแปลโดยพยัญชนะนี้ นักศึกษาต้องกำหนดข้อความที่จะแปลก่อนเป็นอันดับแรกว่า ข้อความนั้นสิ้นสุดประโยคข้อความอยู่ตรงไหน? ในภาษาบาลีท่านให้กำหนดกริยาอาการเป็นสำคัญถือเป็นกฎสำเร็จรูปว่า **กิริยาคุมพากย์คือตัวกำหนดข้อความ** หรือ **กิริยาคุมพากย์คือ ตัวกำหนดวาท** (แต่ในหลักคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูงต้องอาศัยวิภัตติอาชยาดเป็นตัวกำหนด วาทด้วย)

กิริยาคุมพากย์คืออะไร?

กิริยาคุมพากย์ หมายถึงกริยาอาการที่เกิดขึ้น หรือที่กล่าวถึงเป็นตัวสุดท้ายของข้อความ ไม่ว่าจะเป็นเรียงอยู่ส่วนไหนของข้อความ ดังนั้น ก่อนแปลข้อความใดๆ ให้กำหนดกิริยาคุมพากย์เป็นสำคัญ? เพราะเหตุใดจึงกำหนดกิริยาคุมพากย์เป็นสำคัญ? เพราะกิริยาคุมพากย์เป็นตัวกำหนดวาท การแปลโดยพยัญชนะที่ถูกต้อง จะต้องแปลให้ถูกวาททั้ง 5

นักเรียนต้องทบทวนเรื่องราวจากในเรื่องของความหมายหรือลักษณะ ตลอดจนการประกอบกริยาในแต่ละฉากให้แม่นยำ ตามแบบเรียนไวยากรณ์ อาชยาต และกิริยาภิศัพท์ ที่แสดงอธิบายไว้ พอสังเขปดังต่อไปนี้

วาทกทั้ง 5

วาทก คือกริยาศัพท์สำหรับกล่าวถึงประธาน กำหนดให้ทราบว่า ประธาน เป็น กัตตา (ผู้ทำ), หรือ วุตตกัมมะ (ถูกทำ) ฯลฯ วาทก มี 5 ชนิด คือ

1. กัตตวาทก กล่าวถึงผู้ทำผู้แสดงกริยาอาการเอง ยกผู้ทำผู้แสดง เป็น ประธานของประโยค เช่น **สุโท โอทหนํ ปจติ** อ.พ่อครัว ย่อมหุง ซึ่งข้าวสุก สุโท เป็นประธานของประโยค ประกอบด้วยปฐมวาทกัตติ เพราะเป็นผู้ทำเอง

2. กัมมวาทก กล่าวถึงผู้ถูกทำ สิ่งถูกทำ ผู้ใด สิ่งใด ถูกทำ ยกผู้ทำนั้น สิ่งนั้น เป็นประธานของประโยค เช่น **สุเทน โอทโน ปจียเต** อ.ข้าวสุก อันพ่อครัว หุงอยู่ โอทโน ถูกยกขึ้นเป็นประธานในประโยคกัมมวาทก เพราะเป็นสิ่งที่ถูกทำ ประกอบด้วยปฐมวาทกัตติ

3. ภาววาทก กล่าวถึงความไม่ไปของกริยาอาการ ไม่บ่งตัวประธานเป็นสำคัญ เช่น **ตุมเหติ อปฺปมตฺเตหิ ภวิตพฺพ** อันท่าน ท. เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ฟังเป็นข้อความนี้ กล่าวถึงความไม่ไปของกริยาอาการไม่ประมาทเป็นสำคัญ ไม่บ่งถึงตัวกัตตา

4. เหตุกัตตวาทก กล่าวถึงผู้ใช้ให้คนอื่นทำ หรือ เป็นเหตุให้คนอื่นแสดงกริยาอาการ บัจฉัย 4 ตัว คือ **เณ ฌย ฌาเป ฌาปย** ในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง ท่านเรียกว่า **การิตบัจฉัย** ยกผู้ใช้เป็นประธาน หรือ ผู้ที่เป็นเหตุอันเป็นประธานของประโยค เช่น **สามิโก สุทํ โอทหนํ ปาจาเปติ** อ.เจ้านาย ยังพ่อครัว ให้หุงอยู่ ซึ่งข้าวสุก สามิโก ไม่ได้แสดงอาการหุงเอง แต่เป็นผู้ใช้ หรือเป็นเหตุให้พ่อครัวหุงข้าว

5. เหตุกัมมวาทก กล่าวถึงผู้ถูกทำ หรือ สิ่งถูกทำ และผู้ทำในวาทกนี้ต้องถูกใช้ให้ทำอีกที เช่น **สามิเกน สุเทน (สุทํ) โอทโน ปาจาปียเต** อ.ข้าวสุก อันเจ้านาย ยังพ่อครัว ให้หุงอยู่ โอทโน เป็นตัวกรรมะ ถูกพ่อครัวหุงและพ่อครัวนั้น ถูกเจ้านายสั่งอีกที ลักษณะนี้อธิบายตามนัยบาลีไวยากรณ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่ในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง มีคัมภีร์ปทฺฐสัทธิตเป็นต้น วาทกนี้ ให้ยกตัวสัทธกัตตาหรือตัวการิตเป็นประธาน จะทราบได้ว่า ข้อความนั้นๆ เป็นวาทกอะไร ต้องมีหลักเกณฑ์การกำหนดวาทกดังต่อไปนี้

หลักกำหนดวาก

กิริยาอาขยาดคุมพากย์ มีลักษณะกำหนด ดังนี้

ตามนัยบาลีสันนามหลวง ต้องกำหนดปัจจัยประจำวากจึงจะสามารถทราบวากได้
คือ

1. กิริยาอาขยาด ประกอบด้วย อ (เอ) ย ญ ณา อุณา นา ณาหา โอ ยีร
ณ ญ กิริยานั้นเป็น กัตตุวาก และสามารถกำหนดทราบหมวดธาตุได้ด้วยคือ

1) **ประกอบด้วย อ (เอ) ปัจจัย** กิริยากัตตุวากนั้น เป็นธาตุหมวด ภู ธาตุ เช่น

ภาวติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น	คจฺจนติ	ย่อมไป
เสติ	นอนอยู่	โหติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น

2) **ประกอบด้วย อ(เอ) ปัจจัย** และลงนิคหิตอาคมหน้าพยัญชนะที่สุทธธาตุ
แล้วแปลงนิคหิต เป็นพยัญชนะที่สุทรวรรค กิริยากัตตุวากนั้นเป็นธาตุหมวด รุ ธาตุ เช่น

มฺยจฺจติ	ย่อมปล่อย	ภฺยชฺชติ	ย่อมกิน
ภินฺนุติ	ย่อมทำลาย	ลิมฺปติ	ย่อมฉาบทา

(แม้ไม่อยู่ในหมวด รุ ธาตุก็ลงนิคหิตอาคมหน้าพยัญชนะที่สุทธธาตุได้ด้วย
อำนาจมีสระ อิ เป็นที่สุทธธาตุ ดูแบบเรียนไวยากรณ์อาขยาดที่ข้าพเจ้าเรียบเรียงไว้)

3) **ประกอบด้วย ย ปัจจัย** (ส่วนมากเป็นอกัมมธาตุ) กิริยากัตตุวากนั้น เป็นธาตุ
หมวด ทิว ธาตุ เช่น

ทิพฺพติ	ย่อมเล่น	มฺยฺหติ	ย่อมหลง
พฺชฺชติ	ย่อมรู้	ตฺสฺสติ	ย่อมยินดี
วิชฺชติ	ย่อมมี	วิชฺชติ	ย่อมแทง

4) **ประกอบด้วย ญ ณา อุณา ปัจจัย** กิริยากัตตุวากนั้นเป็นธาตุ หมวด
สุ ธาตุ เช่น

สุโณติ	ย่อมฟัง	สุณฺหติ	ย่อมฟัง
สุณฺสิ	ฟังแล้ว	ปาปฺณาคติ	ย่อมบรรลु

5) **ประกอบด้วย หา ปัจจัย** กิริยากัตตุวากนั้นเป็นธาตุหมวด กี ธาตุ เช่น

ชานาติ	ย่อมรู้	สณฺชานิ	รู้แล้ว
วินายติ	ย่อมรู้วิเศษ	ลฺลนาติ	ย่อมตัด

6) **ประกอบด้วย ฦหา ปัจจัย** กริยากัตตุวากนั้เป็นธาตุหมวด คห ธาตุ เช่น

คณฺหาติ	ย้อมถือเอา	คณฺหิ	ถือเอาแล้ว
คณฺหิสฺส	ถือเอาแล้ว	คณฺหิสฺสติ	จักถือเอา

7) **ประกอบด้วย โอ ยิร ปัจจัย** กริยากัตตุวากนั้ เป็นธาตุหมวด ตน ธาตุ เช่น

กโรติ	ย้อมทำ	กยิรา	พึงทำ
กโรนฺตุ	จงทำ	ชาคโรหิ	จงตื่น

8) **ประกอบด้วย เณ ฦย ปัจจัย** กริยากัตตุวากนั้ เป็นธาตุหมวด จุร ธาตุ เช่น

โจเรติ	ย้อมขโมย	โจรยฺหนฺติ	ย้อมขโมย
มฺหฺตยฺยิสฺส	ปรึกษาแล้ว	จินฺเตสิ	คิดแล้ว

ปัจจัยบางตัวลงแล้ว ลบบ้าง แปลงเป็นอย่างอื่นบ้าง นักเรียนต้องทบทวนหลักการลงปัจจัย การแปลงธาตุ วิภัติ ปัจจัย ให้ดีและแม่นยำ ตามแบบเรียนบาลีไวยากรณ์ เสมออาชยาดที่ข้าพเจ้าเรียบเรียงไว้ด้วย เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญหลักบาลีไวยากรณ์

2. **กริยาอาชยาด** เป็นสกัมมธาตุประกอบด้วย ย ปัจจัยบ้าง และ ย ปัจจัยลง อี อาคมหน้า ย บ้าง กริยาอาชยาดนี้ เป็น กัมมวาก เช่น

ปจฺจติ	ไหม้อยู่	ลพฺภเต	ย้อมได้
กรียเต	ทำอยู่	คยฺหเต	ถือเอาอยู่

(นักเรียนต้องคั่นควาการแปลง ย ปัจจัยกัมมวากในแบบเรียน อาชยาดเพิ่มเติม ให้ดี เพราะ ย ปัจจัยลงแล้ว ถ้าไม่ลง อี อาคมด้วย ย ปัจจัยจะต้องแปลงเป็นอย่างอื่นโดยมาก)

3. **กริยาอาชยาด** ประกอบด้วย เณ ฦย ฦาเป ฦาปย ปัจจัย กริยา อาชยาดนี้เป็นเหตุกัตตุวาก เช่น

ภาเวติ	ให้เจริญอยู่	สาเวติ	ให้พึงอยู่
โจราเปติ	ให้ขโมยอยู่	อาหฺราปยติ	ให้นำมาอยู่

(นักศึกษาต้องกำหนดการลงปัจจัย 4 ตัวนี้ให้ดี ในแบบเรียนอาชยาด เพราะปัจจัย 4 ตัวนี้ในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูงท่านเรียกว่า **การิตปัจจัย** มีลักษณะการประกอบธาตุแตกต่างกันไปไม่ใช่งได้ทุกตัว)

4. **กิริยาอาชยาต** ประกอบด้วย **เณ ฌย ฌาเป ฌาปย ปัจจย** และ **ย ปัจจย** พร้อมทั้ง **อิ อาคมหน้า ย** กิริยานี้เป็น **เหตุกัมมวาท** เป็นได้ ทั้งสกัมมธาตุและอกัมมธาตุ เช่น

ปาจาปิยเต	ให้หุงอยู่	การาปิยเต	ให้ทำอยู่
มาราปิยเต	ให้ตายอยู่	อาหาราปิยเต	ให้นามาอยู่

5. **อาชยาตภาววาท** ไม่เป็นที่นิยมใช้ (ส่วนมากใช้กิริยาภิตก) แต่ก็กำหนดทราบได้ว่าเป็น อกัมมธาตุ ลง **ย ปัจจย** และประกอบด้วย **เต วัตตมานา วิกัตติเท้านั้น**

กิริยาภิตกคัมพากย มีลักษณะกำหนดดังนี้

1. เป็นธาตุที่ประกอบด้วย **ต, อนิย, ตพพ ปัจจย** มีประธานของข้อความ เป็น **ปฐมบุรุษเท่านั้น** และต้องมีลิงคะ วณะ วิกัตติเหมือนนามนามที่เป็นประธาน

2. ไม่มีกิริยาอาชยาตอยู่ในข้อความนั้นเลย

3. กิริยาภิตกที่คัมพากยนั้นต้องเป็นกิริยาภิตกล้วน กิริยาภิตก ในรูปของสมาส เช่น **อาคตปุพฺโพ, ทินฺนกาโล, คตปุพฺโพ, ทิฏฺฐปุพฺโพ, คตกาโล, นีวตฺเตตฺตพฺพุตฺตโก** ฯลฯ ไม่จัดเป็นกิริยาคัมพากย

4. มีหลักกำหนดกิริยาภิตกเป็นวาทดังนี้

1) **ต ปัจจย** ลงหลังอกัมมธาตุกำหนดนิยมโดยมากเป็น **กัตตุวาท** เช่น **คโต, มโต, วุตโต, ีโต, สยิตโต, อุเปโต, ฯลฯ** โดยส่วนมาก

2) **ต ปัจจย** ลงหลังสกัมมธาตุ กำหนดนิยมโดยมากเป็น **กัมมวาท** เช่น **กโต, ทินโน, ทิฏฺฐโก, ทฏฺฐโก, ฯลฯ** โดยส่วนมาก

3) **ต ปัจจย** ลงหลังสกัมมธาตุและอกัมมธาตุ พร้อมด้วย **เณ ฌย ฌาเป ฌาปย** ด้วย เป็น **เหตุกัมมวาท** เช่น **การิตํ, มาริตํ, ปติฏฺฐาปิโต** ฯลฯ

4) **อนิย, ตพพ ปัจจย** ลงหลัง สกัมมธาตุ เป็น **กัมมวาท** เช่น **กตตพฺพํ, ลภิตพฺพํ, ปจิตพฺพํ, ฎุญฺชิตพฺพํ, กรณียํ, ฯลฯ**

5) **อนิย, ตพพ ปัจจย** ถ้าง ฌย ฌาเป ฌาปย ไม่ว่าจะ เป็น สกัมมธาตุ หรืออกัมมธาตุ ก็ตาม จัดเป็นเหตุกัมมวาท เช่น **กาเรตพฺพํ, มาราเปตพฺพํ** ฯลฯ

6) อนิย ตพพ ปัจจัย ลงหลังอักษรมธาตุ สำเร็จรูปแล้วเป็น เอกวจะ นปฺงสกลิงค์เป็น ภาวจาก เช่น มริตพพ, ภวิตพพ, คนฺตพพ ฯลฯ

เรื่องจาก การลงปัจจัยประจำจาก กฎเกณฑ์ของการแปลงปัจจัยเหล่านี้ นักเรียน ต้องกำหนดบทวนให้ดี เพราะสิ่งนี้ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดของการแปลบาลี แปลผิดจาก ถือว่าผิดหลักการแปลโดยพยัญชนะ กฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นหลักไวยากรณ์ (บทวนได้ในแบบเรียน ไวยากรณ์เล่มอาชาตและกิริยาภิรต)

ข้อความบาลี

เมื่อได้กำหนดข้อความที่จะแปลว่าเป็นจากอะไรได้แล้ว ก่อนที่จะดำเนินการแปล ตามหลักเกณฑ์การแปล นักเรียนจะต้องทำความเข้าใจข้อความ 2 ชนิด คือ

1. ข้อความภายนอก อิติ ศัพท์ เรียกว่า **เลขนอก**
2. ข้อความภายใน อิติ ศัพท์ เรียกว่า **เลขใน** เช่น

โส ตสฺสา จิตฺตํ วิมฺลิสฺสกาโม ยาคู ☐ ปจิตฺตํ ☐ อชานนฺติ กิมตฺถํ มม ตณฺหุเล
หาเสสฺสิตฺติ วตฺวา ภูมียํ ปาเตสฺสิ ฯ

ข้อความตัวอย่างนี้ ที่เน้นตัวหนาคือข้อความที่อยู่ภายใน อิติ ศัพท์ เป็นข้อความเลข ในที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน บทที่ไม่ได้เน้น เป็นข้อความที่อยู่ภายนอก อิติ ศัพท์ ข้อความ เลขนอกมีประธาน และ กริยาคุณพากย์เป็นของตัวเอง ข้อความเลขในก็มีประธานและกริยาคุณ พากย์เป็นของตัวเอง จะแปลสับสนกันไม่ได้ ข้อความที่เป็นเลขในมีหลักพอเป็นที่กำหนดสังเกต โดยมากเป็นดังนี้

1. เป็นข้อความที่เกี่ยวข้องด้วย อิติ ศัพท์ที่แปลว่า ว่า.....ดังนี้
2. มีศัพท์ที่เป็นมัชฌิมบุรุษ และอุตตมบุรุษอยู่ภายในข้อความ
3. มีอาลปนะอยู่ภายในข้อความ

ข้อความใดก็ตาม ที่มีบทมัชฌิมบุรุษ อุตตมบุรุษ และอาลปนะอยู่ภายใน พึง ทราบว่าเป็นข้อความเลขในแน่นอน การแปลเลขนอก และเลขในจะแปลสับสนกันไม่ได้ เพราะข้อความทั้งสองมีประธาน และกริยาเป็นของตนเอง (ดูการแปล อิติ ศัพท์ในบทที่ 3)

แบบฝึกหัด

บทต่อไปนี้เป็นวากยะอะไร กำหนดอย่างไรจึงทราบวากยะได้ จงแยกให้เห็น ชาติวิภัติ
ปัจจัยของแต่ละบทมาดู

มัจจุติ	ย่อมพ้น	ลภติ	ย่อมได้
ชณฺ ☐	พึงรู้	โจเรติ	ย่อมขโมย
กรีสสุ	ทำแล้ว	อคมาสิ	ได้ไปแล้ว
สุโณติ	ย่อมพึง	อณฺ ☐ สิ	ได้รู้แล้ว
คจฺณ	จงไป	ปาปฺณิสฺสามิ	จักบรรลु
อกาสิ	ได้กระทำแล้ว	วท	จงกล่าว
ปจฺจุติ	หุงอยู่	ลพฺภเต	ย่อมได้
กรียเต	ย่อมทำ	คยฺหเต	ย่อมถือเอา
วฺยฺหเต	ย่อมพัดไป	สุยเต	ย่อมพึง
ภินฺหียเต	ย่อมทำลาย	มฺณฺจียเต	ย่อมปล่อย
กาเรติ	ย่อมให้ทำ	ภาเวติ	ย่อมให้เจริญ
ขมาเปสิ	ให้อดโทษแล้ว	อาหฺราเปสิ	ให้นามมาแล้ว
คโต	ไปแล้ว	มโต	ตายแล้ว
ลทฺุโ	ได้แล้ว	ทิกฺุ ☐	เห็นแล้ว
ทฏฺุ ☐	กัดแล้ว	หฏฺุ ☐	รีนเร้งแล้ว
ทินฺโน	ให้แล้ว	กโต	ทำแล้ว
รทฺุชิต	รักษาแล้ว	ปาลิต	เลี้ยงแล้ว
ภคฺุโค	หักแล้ว	สทฺุโก	สูกแล้ว
อุปฺปนฺโน	เกิดขึ้นแล้ว	กทฺุโ	โกรธแล้ว
รตฺุโต	ย่อมแล้ว	สนฺนทฺุโ	ผูกสอดแล้ว
วทฺุโ	เจริญแล้ว	ททฺุโ	ใหม่แล้ว
สทฺุโ	แห้งแล้ว	ปทฺุโก	สูกแล้ว
การิต	ให้ทำแล้ว	มาริต	ให้ตายแล้ว
ปาจาปีโต	ให้หุงแล้ว	โจราปีโต	ให้ขโมยแล้ว
กตฺุตพฺุโพ	พึงทำ	ลภิตพฺุโพ	พึงได้
มริตพฺุพฺุ	พึงตาย	ปจิตพฺุพฺุ	พึงหุง
ปาปฺณิตพฺุโพ	พึงบรรลุ	อุปฺปชฺิตพฺุพฺุ	พึงเกิด
การาเปตพฺุโพ	พึงให้ทำ	มาราเปตพฺุโพ	พึงให้ตาย
ภวิตพฺุพฺุ	พึงเป็น	จินฺเตตพฺุพฺุ	พึงคิด

พุทฺธมิตฺตํ

พินฺนํ

ยฺยชิตฺตํ

พินฺนํ

นักเรียนต้องแยกธาตุวิภัติ ปัจจัยเหล่านี้ แล้วทำตัวให้สำเร็จรูปเป็นบทต่างๆ กฎเกณฑ์และหลักการแปลงธาตุ วิภัติ ปัจจัย และอธิบายว่า กริยานั้นๆ เป็นวาจกอะไร มีลักษณะวาจกนั้นอย่างไร? พึงค้นคว้าจากแบบเรียน อาขยาต และกิริยาภิตกั ที่เรียบเรียงไว้จะได้เข้าใจโดยละเอียดเพิ่มมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

ระเบียบวิธีแปลมครเป็นไทย

วิภตฺยนุตฺ ปทํ ที่มีวิภตฺติอยู่ท้ายสุด จึงจัดว่าเป็นบท¹ เพราะฉะนั้น ศัพท์ภาษาบาลีทุกศัพท์ ต้องประกอบด้วยวิภตฺติจึงเรียกว่า บท ในจีวิภาคหรือชนิดของคำพูดในภาษาบาลีทั้ง 6 ชนิด ที่เรียงอยู่ในประโยคบาลี ต้องประกอบด้วย **วิภตฺติ 2 ชนิด**นี้ คือ

1. **นามิกวิภตฺติ** สำหรับประกอบกับนามศัพท์ กิตก์ สมาส ตัทธิต
2. **อาขยาดิกวิภตฺติ** สำหรับประกอบให้สำเร็จบทเป็นอาขยาดเท่านั้น

ส่วนอักษยศัพท์ ตามหลักคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง ท่านให้ประกอบนามิกวิภตฺติแต่ถึงแม้ประกอบก็ไม่เปลี่ยนแปลงรูปไปจากเดิมศัพท์เดิม เป็นอย่างไร ก็คงอยู่อย่างนั้น

ดังนั้น การแปลบาลีโดยพยัญชนะก็คือ การแปลให้ถูกต้องตามหน้าที่ของแต่ละวิภตฺติที่ประกอบนั่นเอง นักเรียนต้องท่องจำคำแปลของ **นามิกวิภตฺติ** ตั้งแต่ปฐมวิภตฺติ จนถึงอาลปนะให้ขึ้นใจ และต้องท่องจำคำแปล **อาขยาดิกวิภตฺติ** ตั้งแต่หมวตฺตมานา ถึง กาลาติปัตติ ให้แม่นยำด้วย เมื่อท่องจำได้แม่นยำแล้วจึงเข้าสู่บทเรียนที่ 2 นี้ต่อไป

หลักการแปล 9 ประการ

- 1 . อาลปนะ
2. นิบาตต้นข้อความ
3. กาลสัตตมี
4. ประธาน
5. บทขยายประธาน
- 6 . กิริยาในระหว่าง และประโยคแทรก
- 7 . บทขยายกิริยาในระหว่าง และบทขยายประโยคแทรก
8. กิริยาคุมพากย์
9. บทขยายกิริยาคุมพากย์

ในประโยคหรือข้อความหนึ่งๆ อาจมีบทบาลีเรียงไว้ครบทั้ง 9 ชนิดหรือไม่ครบก็ได้ และการแปลก็ให้แปลตามลำดับ 9 ข้อนี้ข้อไหนไม่มีก็ข้ามไปเรื่อย ๆ จนหมดเท่าที่มีในข้อความนั้น ก็ถือว่า แปลจบประโยค

¹ พระพุทธปियะ, ปทฐปฐิธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า 6.

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่กำลังฝึกแปล ก็คือ จะกำหนดทราบได้อย่างไรว่า บทที่เรียงไว้นั้น เป็นอาปนนะ เป็นนิบาต เป็นกาลสัตตมมี เป็นกริยาในระหว่าง หรือเป็นกริยาคุมพากย์ ฯลฯ ปัญหานี้ก็คือหลักไวยากรณ์นั่นเอง ดังนั้น ผู้ที่เรียนหลักไวยากรณ์เข้าใจและจดจำได้ดี คือผู้ที่แปลบาลีได้เข้าใจง่าย จึงมีคำกล่าวของนักปราชญ์ว่า

เรียนบาลีอย่างง่าย	อยู่ที่เราทุกคน
ถ้าหลักดีหน่อย	แล้วค่อยฝึกฝน
ผลก็มั่นคง	เข้าใจได้ดี
ถ้าหลักก็อ่อน	มาฟังครูสอน
ง่วงนอนเต็มที	แม้เข้าใจดีพรั่งนี้ก็ลืม

1. อาลปะนะ

อาลปะนะคืออะไร? อาลปะนะ คือ คำสำหรับทักทายหรือร้องเรียกเหมือนในภาษาไทยเราเช่น สวัสดีครับ, ไหว! สบายดี, เฮ้า คุณเอง, หรือทักทายเรียกโดยการออกชื่อ เช่น เณร ! มานี้เร็ว, น้องสาว ! เจ้าช่างงามอะไรปานนี้ ฯลฯ ภาษาบาลีก็เช่นเดียวกัน คำทักทายหรือร้องเรียกในภาษาบาลี มี 2 ชนิดคือ

1. อาลปะนะนาม คือ นามนามที่ประกอบด้วย สิ โย อาลปะนะวิภัติติ ทักทายออกชื่อที่เป็นสาธารณนามบ้าง อสาธารณนามบ้าง เช่น

สาธารณนาม	ปฐิส	แนะนำบุรุษ, ดูก่อนบุรุษ
	ภิกขเว	แนะนำภิกษุ ท., ดูก่อนภิกษุ ท.
อสาธารณนาม	สารีปุตฺต	ข้าแต่พระสารีบุตร
	อานนฺท	ข้าแต่พระอานนท์

ด้วยเหตุที่ภาษาไทยเป็นภาษาประเภทมีราชาศัพท์ ดังนั้นจึงต้องเลือกใช้ราชาศัพท์ให้เหมาะสมด้วย

2. อาลปะนะนิบาต คือ นิบาตสำหรับทักทายจัดเป็นอภัยยศัพท์ คือ คงรูปอยู่อย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลงด้วยการแจกวินิตติมีทั้งหมด 10 ตัวคือ

ยคุเฆ	ขอเดชะ	อาวุโส	ดูก่อนท่านผู้มีอายุ
ภนุเต	ข้าแต่ท่านผู้เจริญ	เร	เว้ย
ภทฺนเต	ข้าแต่ท่านผู้เจริญ	อเร	โว้ย
ภเณ	พนาย	เห	เฮ้ย
อมฺโห	แนะนำผู้เจริญ	เซ	แม่

ถ้าอาลปะนะทั้ง 2 ชนิดมาคู่กันแปลบทไหนก่อน?

ถ้าในข้อความหนึ่งๆ มีทั้งอาลปะนะนามและอาลปะนะนิบาตให้แปลอาลปะนะนามก่อน แปลอาลปะนะนิบาตเป็นตัวยาย (ยกเว้น อาลปะนะนิบาต 4 ตัว คือ ยคุเฆ เร อเร เห ให้แปลก่อนอาลปะนะนาม)

แบบฝึกหัด

จงบอกอาลปะและศัพท์ต่าง ๆ ว่าเป็นวจีวิภาคชนิดใดประกอบด้วย ลิงค์ วจนะ วิภัติอะไร? (ในแบบฝึกหัดต่างๆ เหล่านี้ต้องถามทบทวนเรื่องไวยากรณ์ด้วย เช่น ถามว่าบทเดิมเป็น ลิงค์ การันต์ อะไร? แจกผสมนามีวิภัติตามแบบไหน? ใช้ทำหน้าที่อะไรในข้อความหรือประโยคนั้นๆ ถ้าเป็นกริยาก็ถามว่า สำเร็จมาจากธาตุ วิภัติ ปัจจัย อะไร เป็นวากยะอะไร อธิบายทบทวนลักษณะของวากยะ และให้นักเรียนอธิบายลักษณะของวากยะต่างๆ ได้ด้วยตนเอง)

1. อมฺโห สามเณร สงฺฆาธิกาโร กุหิ คโต โหติ ฯ
2. อาวุโส โมคคัลลาน ทายกานํ ฐมมํ เทเสหิ ฯ
3. อิท ฆนฺเต ความทรรกา รุกฺขํ อารุหนฺติ ฯ
4. เอถ สามเณรา เลขฺขุทฺธา ปหริตฺวา ปาเตถ ฯ
5. น คจฺฉามิ ฆนฺเต อหํ คามํ ฯ
6. ฆนฺเต มยํ พาลา น ภเวยฺยาม ฯ
7. อาวุโส เอถ ปิณฺฑทาย จริตุํ ปริสฺสสาม ฯ
8. ตวํ อมฺโห ปุริส ปิณฺฑํ ลภมาโน ตํ ภุญฺชาสิ ฯ
9. อมฺหากมฺปน พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน โหติ ฯ
10. อหํ ฆนฺเต ทาเนน โภคํ ลภามิ ฯ

ในแบบฝึกหัดเหล่านี้ นักเรียนต้องตอบให้ได้ว่า บทต่างๆ ในภาษาบาลีที่เรียงอยู่นี้ ศัพท์เดิมเป็นลิงค์ การันต์ อะไร ประกอบด้วย วิภัติหมู่ใด มีสำเนียงแปลตามวิภัตินั้นๆ อย่างไร? หรือ สำเร็จมาจากธาตุ วิภัติ ปัจจัย อะไร? เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจว่า บทต่างๆ ที่มีอยู่ในภาษาบาลีนั้น ประกอบด้วยวิภัติ 2 ชนิดเท่านั้น คือ นามีวิภัติ กับ อาชยาดิกวิภัติ (เมื่อตอบคำถามได้ครบประโยคแล้ว ก็ให้อาจารย์นำแปลทีละประโยค และต้องถามด้วยว่า ทำไมจึงแปลอย่างนี้)

2. นิบาตต้นข้อความ

หลังจากแปลอาลปะแล้ว (ถ้ามีอาลปะในข้อความนั้น) นักเรียนจะต้องหาบทนิบาตต้นข้อความแปลเป็นลำดับต่อไป นิบาตต้นข้อความคืออะไร? นิบาตต้นข้อความ คือ บทที่วางไว้ในข้อความเพื่อทำหน้าที่ต่างๆ ในข้อความ เช่น บอกเงื่อนไข บอกความพร้อม ฯลฯ นิบาตต้นข้อความ ได้แก่ บทนิบาตต่อไปนี้

1. บอกความไต่ยน

กิริ ได้ยีนว่า ขลุ ได้ยีนว่า สุกุ ได้ยีนว่า

2. บอกปริกักับคือกำหนด

อถ	ถ้าว่า	เจ	หากว่า
ยทิ	ผิว่า	สเจ	ถ้าว่า
อปเปวนาม	ชื่อแม่เฒ	ยหนูน	กระไรหนอ
อุทาหุ หรือว่า		อาท	หรือว่า

3. บอกความยอมรับ

อามนุตา เออ อาม เออ

4. นิบาตบอกความพร้อม

อึ้งข	เชิญเกิด
ตคข	เอาเกิด
หนุท	เชิญเกิด

5. นิบาตสำหรับเชื่อมประโยคหรือผูกข้อความให้เกี่ยวเนื่องกัน คือ

จ	ก็, อนึ่ง, แต่ว่า, ส่วนว่า, ฝ่าย
ปน	ก็, แต่ว่า
หิ	ก็, จจริงอยู่, ดังจะกล่าวโดยพิสดาร
ตุ	ส่วนว่า, ก็
อปิจ	อีกอย่างหนึ่ง
อถวา	อีกอย่างหนึ่ง
ตถา	อนึ่ง

6. นิบาตบอกเนื้อความต่าง ๆ คือ

อโถ	อนึ่ง	อโห	โอ
กิญจาปี	แม้ก็จริง	ตถาปี	แม้อย่างนั้น

7. บทนามศัพท์แสดงเหตุ เช่น

ตสุมา	เพราะเหตุนี้	เตน	เพราะเหตุนี้
เตนหิ	ถ้าอย่างนั้น		

นิบาตต้นข้อความทั้ง 6 ชนิดนี้ และบทแสดงเหตุผลเหล่านี้ ให้แปลเป็นลำดับต่อจาก
อาลปะนะ เมื่อแปลเสร็จแล้วให้นักเรียนหาบทกาลสัตตมมีแปลเป็นลำดับต่อไป

3. กาลสัตตมมี

บทกาลสัตตมมี คือบทอะไร? บทกาลสัตตมมี คือบทสำหรับบอกกาล เวลา มี 2 ชนิด คือ

1. **บทนามศัพท์ที่บอกเวลา** ได้แก่ บทนามที่บอกเวลา ประกอบด้วยทุตติยาวิภัติ ตติยาวิภัติ สัตตมมีวิภัติ แปลว่า ใน..... เช่น

เอกทิวส์	ในวันหนึ่ง	(ทุตติยาแปลเป็นสัตตมมี)
เอก สมย	ในสมัยหนึ่ง	(ทุตติยาแปลเป็นสัตตมมี)
เอเกน สมเยน	ในสมัยหนึ่ง	(ตติยาแปลเป็นสัตตมมี)
ตํ ทิวส์	ในวันนั้น	(ทุตติยาแปลเป็นสัตตมมี)
อเอกทิวส์	ครั้งนั้นในวันหนึ่ง	(ทุตติยาแปลเป็นสัตตมมี)
เอกสมมี สมเย	ในสมัยหนึ่ง	

2. **กาลสัตตมมีที่เป็นนิบาต** ได้แก่ นิบาตบอกกาลเวลา เช่น

อถ	ครั้งนั้น	สุเว	ในวัน
ปาโต	เช้า	หิโยโย	วันวาน
ทิวา	วัน	อถโข	วันนั้นแล
สาย	เย็น	ตโต	ลำดับนั้น

บทกาลสัตตมมีนี้ ถ้าเรียงอยู่ต้นๆ ประโยคให้แปลต่อจากนิบาตต้นข้อความได้ แต่เมื่อประสงค์จะขยายบทไหนก็เรียงไว้หน้าบทนั้น แปลเป็นลำดับต่อจากบทที่ไปขยาย

แบบฝึกหัด

จงแปลอาลปนะ นิบาตต้นข้อความ และกาลสัตตมมี(ถ้ามี) (ให้ถามทบทวนเรื่องไวยากรณ์ด้วย เช่น ถามว่า ศัพท์เดิม เป็นลิงค์ การันต์ อะไร แจกผสมนามิกวิภัติตามแบบใด หรือ ถามเรื่อง ธาตุ วิภัติ ปัจจัยและวาก มีหลักกำหนดอย่างไร จึงทราบวากนั้นๆ ได้)

1. อุโปสถทิวเส ปน อาวุโส อคฺคิ ชาเลยุยาถ ฯ
2. อเอกทิวส์ หิ ภทฺเท เอโก ภิกฺขุ ทิวส์ อรณฺเ□ กมฺมํ กตฺวา สายํ อาคจฺจติ ฯ
3. หเร ชฺชเช มม ตํ การณํ วเทหิ ฯ
4. เตณหิ ภิกฺขเว สุณฺหาถ ฯ

5. สเจ สามณเณรา สีล สสมาทียิตฺวา สุกตฺตี ปาปุณเณยยาถ ฯ
6. หนุท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคนมการํ กโรมฺ เส ฯ
7. อยํ มเหสกุขาย เทวตาย ปรีคฺคหิตฺว ภาวิสฺสติ ฯ
8. อกฺขิณี เม อาวุโส ปรีหีนานิ ฯ
9. เตนहि ภนฺเต คจฺจนฺถ ฯ
10. อิทานิ ภนฺเต กิํ กตฺตพฺพํ ฯ
11. มหาราช มม อิมสฺมี เทวโลเก มาตาปิตโร วา ภาตีกภคินีโย วา นตฺถิ ฯ

4. ประธาน

ต่อจากอาลปนะ นิบาตต้นข้อความ และ กาลสัตตมี (ถ้ามีบทเหล่านี้เรียงอยู่ในประโยค) ก็ต้องแปลประธานเป็นลำดับต่อไป **บทประธานคือบทเช่นไร?** ประธาน คือผู้ที่ เป็นหัวหน้า บทที่เป็นประธานคือบทที่เป็นหัวหน้าส่วนสำคัญในประโยค ในทางหลักไวยากรณ์ บทประธาน คือ บทที่เป็นเจ้าของกริยาอาการ

ลักษณะของประธาน

ลักษณะของบทที่เป็นประธานได้ คือ

1. บทนามนาม หรือ ปุริสศัพท์นาม เช่น

ปุริโส	อ.บุรุษ	อิตถิ	อ.หญิง
อหํ	อ.เรา	ตุมฺเห	อ.ท่าน ท.
	ฯลฯ		

2. บทนามกิตก์ ที่ใช้เป็นนามนามหรือ ภาวนาม เช่น

ทายโก	อ. ทายก	สาวโก	อ. พระสาวก
สมาธิ	อ. สมาธิ	ราโค	อ. ราคะ
กรณ	อ. การกระทำ	คมน	อ. การไป

3. กิริยากิตก์ ที่ใช้เป็นนามนาม หรือ กริยานาม เช่น

ชีวิต	พุทฺโธ	อ. พระพุทธเจ้า
	คนตพฺพ	อ.ความเป็นอยู่
		อ. การไป, อ.อันไป

พุทฺธ (พุธ+ต) ชีวิต (ชีว+ต) และ ตพฺพ ปัจจย ยังสามารถใช้เป็นประธานได้ด้วย เช่น อริยมคฺค^๑คณคินาปิ - มหฺนฺตานิ - จ - ชุทฺทกานิ - จ - สมฺโ^๒ชานานิ - ทนฺเตน - **คณฺตพฺพ** ภาวิสฺสติ^๑ แปลว่า อ.อัน แม้อันไฟ คืออริยมรรคญาณ เผาอยู่ ซึ่งสังโยชน์ ท. อัน ใหญ่ ด้วย อันน้อยด้วย ฟังไป จักมี (โดยส่วนมากแล้ว ตพฺพ และ ต ปัจจย ใช้เป็นวิเศษณ์, วิกิตกัตตา และ กิริยาคุมพากย์ ที่ใช้เป็นประธาน เรียกว่า **กริยานาม** มีใช้น้อย)

4 . บทสมาส ประเภทนามนาม เช่น

มหาเถโร	อ.พระมหาเถระ
ราชปุตฺโต	อ.พระโอรสแห่งพระราช

5. บทตัทธิต ประเภทนามนาม หรือ ภาวนาม เช่น

สามณฺ ^๑	อ.ความเป็นแห่งสมณะ
สามณฺโร	อ.สามเณร

6. บทสังขยา ประเภทนามนาม เช่น

ภิกฺขุณฺ	สต	อ.ร้อย แห่งภิกษุ ท.
----------	----	---------------------

ถึงแม้จะจัดประเภทเป็นกริยาภิธาน นามกิตก สมาส ตัทธิต แต่ก็พึงทราบว่า บทที่เป็นประธานได้เหล่านี้ คือ **บทนามศัพท์** นั่นเอง เพราะแจกผสมนามิกวิภัตติ

7. บทนิบาตที่ลงในอรรถปฐมาวิภัตติ และใช้เป็นประธานได้ เช่น

อลิ	อ. พอละ
ตถา	อ. อย่างนั้น
ตุ ^๑	อ. อัน..., อ.การ..., อ. ความ.....
สกุภา	อ. อัน.... อาจ
เอว	อ. อย่างนั้น
อชฺช	อ. วันนี้ ฯลฯ

บทนิบาตเหล่านี้ตามหลักคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง ท่านให้ลง สิ วิภัตติ แต่ลงแล้ว ให้ลบทิ้ง ลงแล้วก็ลบ ลงเพราะเหตุใด? ลงวิภัตติเพื่อให้ ทราบอรรถหน้าที่ (การก) (ลง สิ ด้วย สูตรว่า ลิงฺคตฺเถ ป^๑ลา ลบ สิ ทิ้ง ด้วยสูตรว่า สพฺพาสมาวุโสปลฺลคฺคินิปาตาทีหิ จ^๒)

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/111.

² พระพุทธปียะ, ปทฺฐปสฺสธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า

8. บทนามนาม ประกอบสัตตมวิภัตติใช้เป็นประธานได้ในบางประโยค ชื่อว่า สัตตมวิภัตติสัตตมวิภัตติ เช่น **อสุกคามโต อสุกคามคณฺเฐ** **เอ** ที่เป็นทีไป สู่บ้านชื่อนั้น จากบ้านโน้น¹ นักศึกษาพึงดูการประกอบวิภัตติบทประธาน ในเรื่องประธานของประโยค อันจะกล่าวข้างหน้า

หลักตรวจสอบบทประธาน

ในแต่ละประโยคเมื่อกำหนดหาบทประธานได้แล้ว ต้องตรวจสอบด้วยว่า บทนั้นเป็นประธานได้จริงหรือไม่ โดยตรวจสอบกับกริยาคุมพากย์ ดังนี้

1. ถ้ากริยาอาขยาด เป็นกริยาคุมพากย์ ประธานกับกริยาอาขยาด **ต้องมีวจนะ และ บุรุษเสมอเหมือนกัน** แม้ในประโยคนั้นๆ จะไม่เรียงประธานไว้ด้วย ก็ต้องขึ้นมาให้มีวจนะ และ บุรุษสอดคล้องกัน เช่น **เอวํ วเทहि (ตุวํ) อ.ท่าน วเทहि** จงกล่าว เอวํ อย่างนี้

2. ถ้ากริยาภิกตํ (ต, อนีย, ตพพ) เป็นกริยาคุมพากย์ ประธาน กับ กริยาคุมพากย์ **ต้องมี ลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนกัน**

ในกรณีที่ประโยคนั้นๆ มีบทนามนามที่สามารถเป็นประธานได้วางอยู่ 2 ตัว คือ เป็นสาธารณนามตัวหนึ่ง เป็นอสาธารณนามตัวหนึ่ง **ให้แปลสาธารณนามเป็นประธานก่อนแล้วจึงแปลอสาธารณนามเป็นตัวขยาย** เช่น **อถ โข โกกาลิโก ภิกขุ (อถ โข ครั้งนั้นแล ภิกขุ อ.ภิกษุ โกกาลิโก ผู้ชื่อว่าโกกาลิกะ ...)**

ประธานในประโยค

1. ประธานของกัตตุวจาก มีชื่อว่า **สยกัตตา** เป็นผู้แสดงกริยาอาการเอง ประกอบด้วยปฐมวิภัตติ

2. ประธานของกัมมวจาก มีชื่อว่า **วุตตกัมมะ** เป็นผู้ถูกทำถูกแสดงกริยาอาการ ประกอบด้วยปฐมวิภัตติ

3. ประธานของภาววจาก มีชื่อว่า **อนภิตกัตตา** เป็นผู้แสดงกริยาอาการ ประกอบด้วยตติยวิภัตติ

4. ประธานของเหตุกัตตุวจาก มีชื่อว่า **เหตุกัตตา** ไม่ได้แสดงกริยาอาการเอง ทำหน้าที่ชวนคนอื่นแสดงกริยาอาการประกอบด้วยปฐมวิภัตติ

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 3/1.

5. ประธานของเหตุกัมมจาก มีชื่อว่า **วุดตกัมมะ** เป็นผู้ถูกทำ ถูกแสดงกริยาอาการ โดยผู้ทำผู้แสดงกริยาอาการต้องถูกใช้ให้ทำ ประกอบด้วยปฐมาวิกัตติ
6. ประธานของประโยคที่ไม่มีกริยาคุมพากย์เรียกว่า **ลึงคัตตะ** ประกอบด้วยปฐมาวิกัตติ
7. ประธานของประโยคที่มี ตวา ปัจจัย เป็นกริยาคุมพากย์ เรียกว่า **ปกติกัตตา** ประกอบด้วยปฐมาวิกัตติ
8. ประธานประกอบด้วยสัตตมีวิกัตติ เรียกว่า **สัตตมีปัจจัตตสยกัตตา**
9. บทนิบาตที่ใช้เป็นประธาน เช่น อล อ.พอละ, เอว อ.อย่างนั้น, ตถา อ.เหมือนอย่างนั้น, ตู ☐ อ.อัน(ดูชื่อในหลักสัมพันธ์)

แบบฝึกหัด

จงบอกบทที่เป็นประธาน และจงให้เหตุผลด้วย เพราะเหตุใด จึงเป็นประธานได้ พร้อมทั้งแปลมาด้วย

1. ทารโก ปาเทน คามิ คจจติ ฯ
2. มยา ภนฺเต ปุพฺเพ ทาเนน โภโค ลภิตฺวา ฯ
3. สตุฏฺฐา อวฺสุ อฺปาสเก ฐมฺเมน นิพฺพุตฺติ สมฺปาเปสฺสตี ฯ
4. ฐมฺเม ปสนฺเนน อฺปาสเกน ฐมฺโม สยฺยเต ฯ
5. วิริเยน ปฺริเสน ธนานิ ลพฺภนฺเต ฯ
6. อจฺริโย อตฺตโน สิสฺเส ฐมฺมิ สวาเวติ ฯ
7. อมฺหากิ อวฺสุ พุทฺโธ โคตฺเตน โคตโม นาม โหติ ฯ
8. อณฺ ☐ ติโร ภิกฺขุ คามิ ปิณฺฑาย ปวิฏฺโ ☐ ฯ
9. เอส รุกฺโข วาเตน ปหโต, ตสฺส ปณฺณานิ ปตฺตานิ ฯ
10. อวสฺสึ มยา มริตฺวา ฯ

ในแบบฝึกหัดเหล่านี้ ให้อาจารย์นำนักเรียนแปลทีละประโยคและให้นักเรียนตอบคำถามในเรื่องไวยากรณ์ด้วยในแต่ละศัพท์ เช่น ตั้งคำถามว่า ทารโก ศัพท์เดิมคืออะไร เป็นการันต์และลิงค์อะไร แจกผสมวิกัตติตามแบบไหน หรือ ถามว่า ลพฺภนฺเต สำเร็จมาจาก ธาตุ วิกัตติ ปัจจัยอะไร แปลงอย่างไร การถามไวยากรณ์บ่อยๆ จะทำให้นักเรียนได้ทบทวนหลักไวยากรณ์ไปด้วย พร้อมทั้งอธิบายทบทวนลักษณะของแต่ละวาทเพื่อให้เกิดความจำและทักษะในการแปล

5. บทขยายประธาน

เมื่อแปลบทประธานแล้ว ก่อนจะแปลบทอื่นต่อไป จะต้องหาบทที่ขยายประธานแปลเป็นลำดับต่อไป บทขยายประธานมี 2 ลักษณะ คือ

1. บทวิเศษขยาย คือ บทขยายจำพวกศัพท์คุณนาม เป็นต้น มีลิงคะ วจนะ วิภัตติเหมือนประธาน บทวิเศษจะได้แก่บทต่อไปนี้ เช่น

บทคุณนาม	เช่น	ปณฺทิตํ สามณโร
บทวิเศษนสัพพนาม เช่น		โส สามณโร
นามกิตก็อยู่หน้า	เช่น	สาวตถิวาสินํ ชนา
กิริยากิตก็อยู่หน้า	เช่น	คามํ คโต ปุริโส
สังขยา	เช่น	ปญฺจสตา ภิกขุ
สังขยาผินลิงค์และวจนะ	เช่น	เอญฺหวิสํ ภิกขุ

2. บทนามนามขยาย คือ บทที่ขยายประธานนั้นเป็นบทนามนามที่ประกอบด้วยจณฺฐีวิภัตติแสดงความเป็นเจ้าของบ้าง ประกอบด้วยสัตตมีวิภัตติแสดงความเป็นที่อยู่อาศัยเป็นต้นบ้าง เช่น

จณฺฐีวิภัตติ	เช่น	เสฏฺฐํ ปุตฺโต คามํ คโต
จณฺฐีวิภัตติ	เช่น	เถรสุสํ ปตฺตจิวํ
สัตตมีวิภัตติ	เช่น	คามเม มนุสฺสา
สัตตมีวิภัตติ	เช่น	สาวตถิยํ ภิกขุ

อนฺตฺมานํ ปัจจัย ถ้าประกอบด้วยปฐมวิภัตติเรียงอยู่หน้าประธานมีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนประธาน **อนฺตฺมานํ** ปัจจัย เป็นบทขยายประธานเรียกว่าวิเศษนะ ถ้ามีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนประธานเรียงอยู่หลังประธาน **อนฺตฺมานํ** ปัจจัยนั้น เป็นกิริยาในระหว่างเรียกว่า **อภันตรกิริยา** **อนฺตฺมานํ** ปัจจัย ประกอบวิภัตติอื่นนอกจากปฐมวิภัตติ (คือไม่มีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนประธานในประโยค) **อนฺตฺมานํ** ปัจจัยนั้นเป็น **วิเศษนะ** ทั้งหมด (ให้นักเรียนดูการแปลวิเศษนะ และหลักสัมพันธ์เพิ่มเติม)

แบบฝึกหัด

บทต่อไปนี้เป็นวชิวิภาคชนิดไหน และเป็นลำดับที่เท่าไรของการแปล จงแปล
โดยพยัญชนะมาให้ถูกต้อง

1. อตีเต หิ อิมสมึ อาราเม วสนุโต เอโก ปณฺหิโต สามณโร คามํ คโต
สายนุหสมเย ปจฺจาคมิ ฯ
2. โกสมุพฺปิยํ ปน ภทฺเท อุเทโน นาม ราชา รชฺชํ การตฺวา หตฺถิกนฺตํ นาม
สิปปํ ชานาติ ฯ
3. เอกสมึ หิ สมเย จนฺทปชฺโชโต นาม ราชา อุเทโน หตฺถิรูปเกน วณฺเจตฺวา
คณฺหิตฺวา ตํ มนฺตํ ทสฺสสิ น ทสฺสสิตี ปุจฺฉิ ฯ
4. ติสฺสํ สาลายํ อายสฺมา ติสฺสภิกฺขุ ตํ สทฺทํ สุตฺวา กุทฺโธ ฯ
5. เตปิ ภีตา พหุ ทารกา สีมํ สีมํ โอริยุหํ ปลายีสุ ฯ
6. สวตฺถิยํ อนาถปิณฑิกสฺส นาม เสฏฺโถโน สุมนาเทวี นาม ธีตา อภิรุปา อโหสิ
ฯ
7. ตสมึ สมเย โกสมุพฺปิยํ ปฺรณฺตโป นาม ราชา อโหสิ ฯ
8. ราชคฺคหนฺครสมึ หิ ราชคฺคเสฏฺโถโน เกเห อหิวดกโรโค อุปฺปชฺชติ ฯ
9. คาถาปริโยसानเ จุพฺพนถโก สห ปฏิสฺมภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺปณิ ฯ
10. เต กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺเฐนํ คเหตุวา อรณฺณวิหารํ ปวิสีสุ ฯ

ในตัวอย่างเหล่านี้ให้นักเรียนฝึกแปลไปตามลำดับจนถึงบทขยายประธานก่อน บท
ต่อไป อาจารย์พาแปลทีละประโยค และให้อาจารย์ตั้งคำถามแต่ละศัพท์ เช่น ถ้ามว่า อตีเต เป็น
วชิวิภาคชนิดใด ศัพท์เดิมเป็นอย่างไร เป็นลิงค์ และ การันต์อะไร แจกผสมนามิกวิภัติตาม
แบบไหน เป็นลำดับที่เท่าไร ของการแปลเป็นต้น แล้วให้นักเรียนแปลซ้ำเพื่อฝึกทักษะการแปล
และทบทวนไวยากรณ์

6. กิริยาในระหว่างและประโยคแทรก

กิริยาในระหว่าง

บทกิริยาในระหว่าง คือบทเช่นไร? คือบทกิริยาที่อยู่ในระหว่างประโยค ยังไม่สิ้นสุดข้อความ ได้แก่บทกิริยาต่อไปนี้คือ

1. บทกิริยาที่ประกอบด้วย อนุต มาน ปัจจย มีลึงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือน บทประธานเรียงอยู่หลังจากประธานเป็นต้นไป เช่น

อิมสมิ อารามะ สามเณรา ตํ สาลํ คนฺตฺวา ภตฺตานิ **ภุชฺชชฺตา** อตฺตโน อตฺตโน วสนฺนํ ☐ นํ ปจฺจาคจฺจนฺติ ฯ

อนุต มาน ปัจจย ที่เป็นอัมภันตรกิริยานี้ ต้องมีลึงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนประธานวางอยู่หลังประธาน (คือประกอบด้วยปฐมวิภัตติ) ถ้าประกอบวิภัตติอื่น จัดเป็น วิเศษนะทุกตัว เช่น เสฏฺฐ ☐ อิตฺถิ คามํ **คจฺจนฺติ** ปสฺสนฺโต ตํ ปกฺโกสตี ฯ เสฏฺฐ ☐ อ.เศรษฺฐิ ปสฺสนฺโต เห็นอยู่ **อิตฺถิ** ซึ่งหญิง **คามํ - คจฺจนฺติ** ผู้ไปอยู่สู่บ้าน **ปกฺโกสตี** ย่อมร้องเรียก **ตํ (อิตฺถิ)** ซึ่งหญิงนั้นๆ **คจฺจนฺติ** ประกอบด้วย อนุต ปัจจย แต่ไม่ประกอบ ลึงคะ และ วิภัตติเหมือนประธาน ไม่จัดเป็นกิริยาในระหว่าง แต่จัดเป็นวิเศษนะขยาย **อิตฺถิ** เพราะมีลึงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือน **อิตฺถิ** ฯ

2. บทที่ประกอบด้วยตุนาทีปัจจย (ตุน, ตฺวา, ตฺวาน ปัจจย) เป็นกิริยาอาการของประธาน เช่น

โพธิสฺสโต ผลานิ **คเหตฺวา** ตานิ **ขาทิตฺวา** ปฺน อห ฯ

ตุนาที ปัจจย ถ้าไม่เป็นกิริยาอาการของประธาน ไม่จัดเป็น กิริยาในระหว่าง เช่น

โส ตโต **นิภฺขมิตฺวา** อรณฺ ☐ **คายิตฺวา** ทารฺฐนิ อุทฺธรนฺติยา เอภิสฺสา อิตฺถิยา คีตฺสทํ สุตฺวา สเร นิमितฺตํ คณฺหิ ฯ ¹

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/14.

โส (สามเณโร) อ.สามเณรนั้น สุตฺวา ฟังแล้ว คีตสทฺทํ ซึ่งเสียงแห่งเพลงขับ
อิตฺติยา ของหญิง เอภิสฺสา คนหนึ่ง ตโต (คามโต) - นิภฺขมิตฺวา - อรณฺเ - คายิตฺวา -
ทารุณี - อุทฺธรนฺติยา ผู้ออกแล้ว จากบ้านนั้น ขับริ้งเก็บอยู่ ซึ่งพื้น ท. ในป่า คณฺหิ ถือเอา
แล้ว นิมิตฺตํ ซึ่งนิมิต สเร ในเสียงฯ นิภฺขมิตฺวา ก็ดี คายิตฺวา ก็ดี ไม่ใช่กริยาอาการของประธาน
ในประโยค แต่เป็นกริยาอาการของหญิง ดังนั้น ทั้ง นิภฺขมิตฺวา และ คายิตฺวา จึงแปลหลังจาก
อิตฺติยา (คายิตฺวา แปลไม่ออกสำเนียงปัจจัย เพราะเป็นสมานกาลกริยา ดูการแปลดูนาทิจปัจจัย
เพิ่มเติม)

3. บทนามนามหรือคุณนาม หรือ ต ปัจจัย ที่มีลิงคะ วจนะ วิภัติติ เหมือน
ประธาน เรียงอยู่หลังประธานแปลว่า เป็น จัดเป็นวิภัติกัตตา คือตัวทำหน้าที่ขยายประธานให้
แปลกจากเดิม และจะต้องมีกริยาที่ประกอบด้วยธาตุในความหมาย ว่ามี ว่าเป็น อยู่หลัง เช่น
อถฺเกทิวสํ อมฺโภ สามเณร อิมสฺมี อาราเม ภิกฺขุ สาลํ ปวิสิตฺวา ตายํ ภตฺตานิ ภุญฺชิตฺ
วา ตฺวํ ฐิตฺตา (หุตฺวา) ทายกานํ ฐมฺมํ เทเสนฺติ ฯ สามเณร ข้าแต่สามเณร อมฺโภ ผู้
เจริญ อถฺเกทิวสํ ครั้งนั้นในวันหนึ่ง ภิกฺขุ อ.ภิกฺขุ ท. อาราเม ในอาราม อิมสฺมี นี้ ปวิสิต
วา เข้าไปแล้ว สาลํ สู่ศาลา ภุ ฐิตฺวา ฉ้นแล้ว ภตฺตานิ ซึ่งภัตตาหาร ท. ตายํ (สา
ลาย) ในศาลานั้น ตฺวํ ฐิตฺตา เป็นผู้มั่งคั่งยินดีแล้ว (หุตฺวา เป็น) เทเสนฺติ ย่อมแสดง
ธรรม ซึ่งธรรม ทายกานํ แก่ทายก ท. ฯ

ประโยคแทรก

คือข้อความที่แทรกเข้ามาต่างหากจากข้อความเดิม มีประธาน และ กริยาเป็นเฉพาะ
ของตนเองประโยคแทรกมี 2 ชนิดคือ

1. **ประโยคอาหาร** ประธานและกริยาของประโยคนี้นี้ประกอบด้วยฉวิวิภัติ แปลว่า
เมื่อ... เช่น

สามเณรา เอกโต ทูรฺรูปทสฺสเน กิฬํ ปสฺสิตฺวา อาจริยสฺส อาคจฺจโต ปลายีสุ ฯ

สามเณรา อ.สามเณร ท. ปสฺสิตฺวา ดูแล้ว กิฬํ ซึ่งการกีฬา ทูรฺรูปทสฺสเน ใน
วัตถุเป็นเครื่องเห็นซึ่งรูปในที่ไกล (ที่ว) เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน อาจริยสฺส เมื่อ
อาจารย์ อาคจฺจโต มาอยู่ ปลายีสุ หนีไปแล้ว

2. **ประโยคลักษณะ** ประธานและกริยาของประโยคนี้นี้ประกอบด้วยสตัดตวิวิภัติ
แปลว่า ครั้นเมื่อ..... เช่น

โจรา เสฏฺฐิสฺส คามะ จิฑุทํ คเวสนฺตา ปมาเส อติภฺกนฺเต โอภาสํ ลภีสุ ฯ

โจรา อ.โจร ท. คเวสนดา แสงหาอยู่ จันทน์ ซึ่งช่อง คาเม ในบ้าน เสฏฐิ์ส ของ เศรษฐี ปณฺเฑ มาเส ครั้นเมื่อเดือนที่ 1 อติภุทเท สว่างไปแล้วลภิสได้แล้ว โอกาส ซึ่งโอกาส

กริยาของประโยคแทรกนี้ ประกอบด้วย อนุต มาน ต ปัจจัย ที่เป็นศัพท์ กริยาภิตก ล้วนๆ เท่านั้น จึงจะเป็นกริยาของประโยคแทรกได้ และประกอบ จันฐิ์ หรือ สัตตมีวิภัติ มีลิง คะ วณะ เสมอกับประธานของตนเอง แม้จะไม่มีอยู่ในประโยค ก็ต้องขึ้นมา เช่น

อิมสมี คาเม เอกสฺส ทารกสฺส มาตา ตสฺส วยปฺปตฺตสฺส (สมานสฺส) กาลมกาสิ ฯ

มาตา อ. มารดา ทารกสฺส ของเด็ก เอกสฺส คนหนึ่ง คาเม ในบ้าน เอกสฺมี แห่ง หนึ่ง ตสฺส (ทารกสฺส) เมื่อเด็กนั้น วยปฺปตฺตสฺส เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งวัย (สมานสฺส) เป็นอยู่ อกาสิ ได้กระทำแล้ว กาล์ ซึ่งกาละ ฯ

อท, เอว (ภาเว)

อท ศัพท์ถ้าอยู่ในข้อความเลขใน และ เอว ที่มีข้อความเป็นการแสดงหมายเหตุ บุรพจารย์ทั้งหลาย ให้แปลเป็นประโยคแทรกลักษณะ ให้ขึ้น ภาเว และ สหฺเต มาเป็น ประธาน และ กริยา เช่น

"อท ก็ กริสฺสสิ พุราหฺมณติ ฯ ¹ พุราหฺมณิ อ.นางพราหมณ์ ปุจฺฉิ ถามาแล้วว่า พุราหฺมณ ข้าแต่พราหมณ์ อท (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สหฺเต) มีอยู่ (ตุว) อ.ท่าน กริสฺสสิ จักกระทำ ก็ อย่างไร อิติ ดังนี้ ฯ

แบบฝึกหัด

จงแปลประโยคต่อไปนี้โดยพยัญชนะ ให้ถามทบทวนเรื่องไวยากรณ์ไปด้วยทุกศัพท์

1. ทารกสฺส รุทโต ปิตา ปพฺพชฺชิ ฯ
2. ทารเก รุทนต์สฺมี มาตา ชีรี ปาเยติ ฯ
3. เวสฺสนตรสฺส เปกฺขโต ชฺชโก ทารเก เนติ ฯ
4. มหาชเน เปกฺขมานเน มจฺจุ คิลานํ เนติ ฯ
5. โพธิสฺสเต ชายมานเน มาตา ปโมทติ ฯ
6. ภิกฺขุสฺส ภูตเตสฺส ปุริโส ปจฺจาจฺจติ ฯ
7. เอว วุตเต ปุริโส ปฏฺิวนํ น เทติ ฯ

¹ ข.ธ.อ. (บาลี) 1/23.

8. เอวํ วุจฺจมาโน ทารโก อากฺขณฺติ ฯ
9. สเจ ตุมฺहे ปุณฺณํ กเรยฺยาถ เตสุ กาลกเตสุ ปุณฺณํ สุคฺติํ ปาปฺณิสฺสเถ ฯ
10. ปุริเสหิ อากนฺตูกานํ ภตฺตํ ทียเต ฯ

ประโยคแทรกเหล่านี้(ถ้ามีในประโยค) เรียงเป็นข้อความแรกของประโยคใหญ่ อาจแปลก่อนประโยคใหญ่ได้

7. บทขยายกริยาในระหว่าง และประโยคแทรก

บทขยายกริยาในระหว่าง

อาจจะเป็นบทนามศัพท์ อพยยศัพท์ กิตก์ สมาส ตัทธิตกิได้ อาจประกอบด้วย ทุตติยวิภัตติ ถึง สัตตมีวิภัตติ หมดหนึ่ง เมื่อนักศึกษาแปลกริยาในระหว่างจบแล้ว จะต้องแปลบทขยายกริยาในระหว่างเป็นลำดับต่อไปจนกว่าจะหมดช่วงของกริยาในระหว่างนั้นๆ จึงจะแปลบทกริยาในระหว่างและบทขยายช่วงต่อไป แม้ข้อความที่เป็นเลขในหรือข้อความที่อยู่ภายใน อิติ ศัพท์ทั้งหมด ที่ใช้กริยาในระหว่างเป็นตัวเปิด ก็ถือว่าเป็นบทที่เนื่องกับกริยาในระหว่างได้ เช่น

เอกสมิ ฆเร ชโน ภตฺตํ กตฺวา, ภริยาย กุทุโร (หุตฺวา), คจฺจนํ ทฺวาเร นิสีทาติ วตฺวา, เอกํ คพฺภํ ปวิสีตฺวา, ทณฺฑํ คณฺหิ ฯ ที่เน้นตัวหนา คือ บทที่เนื่องกับกริยาในระหว่าง ต้องแปลให้จบบทเหล่านั้นก่อน จึงจะแปลกริยาในระหว่างต่อไปได้

ถ้ามีบทนามศัพท์ที่ประกอบด้วยทุตติยวิภัตติ แต่แปลไม่ออกสำเนียงวิภัตติ เรียกว่า กริยาวิเศษณ์ เช่น สุขํ สยิตฺวา นอนแล้ว สบาย, มหารวํ รวิตฺวา ร้องแล้ว ร้องเสียงดัง บทเหล่านี้ก็ให้แปลเป็นบทขยายกริยาในระหว่าง แม้บทขยายกริยาของประโยคแทรกก็เช่นเดียวกัน

8. กริยาคุมพากย์

เมื่อนักเรียนแปลกริยาในระหว่าง บทที่เกี่ยวกับกริยาในระหว่าง และประโยคแทรกจนหมดแล้ว ก็แปลกริยาคุมพากย์ต่อไป

กริยาคุมพากย์ คือ กริยาที่เป็นส่วนสำคัญของข้อความนั้นๆ หรือ กริยาที่เกิดขึ้นเป็นตัวสุดท้ายของข้อความนั้นๆ กริยาคุมพากย์ มีดังนี้

1. **กิริยาอาขยาต** ทั้งหมด เป็นกริยาคุมพากย์ต้องมี วชนะ บุรุษ เหมือนกับประธาน ยกเว้น ภาวจาก ที่กำหนดให้เฉพาะ เต เท่านั้น ประธานจะเป็น วชนะ หรือ บุรุษ อะไรก็ได้ (ดูกริยาคุมพากย์ จากบทที่ 1 เพิ่มเติมด้วย)

2. **กิริยาภิตก** ที่ประกอบด้วย ต อนีย ตพพปัจจัยไม่มีกิริยาอาขยาต อยู่ในประโยคนั้น และจะต้องมี ลิงคะ วชนะ วิภัตติ เหมือนกับประธาน ยกเว้นภาวจาก กำหนดให้ประกอบกริยาเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวชนะเท่านั้น ประธานจะเป็นบุรุษหรือวชนะอะไรก็ได้ แต่ประกอบตติยวิภัตติ เช่น อมฺเหติ มริตพฺพํ, ตุมฺเหติ อปฺปมตฺเตติ ภวิตพฺพํ อมฺเหติ เป็นอุตตมบุรุษ พหุวชนะ, ตุมฺเหติ เป็น อุตตมบุรุษ พหุวชนะ แต่ มริตพฺพํ และ ภวิตพฺพํ ท่านให้ประกอบเป็นเอกวชนะ นปุงสกลิงค์ เท่านั้น (ดูกริยาคุมพากย์จากบทที่ 1 เพิ่มเติมด้วย)

3. **ณฺย ปัจจัยนามภิตก** เช่น คารยฺหา ในประโยคว่า เต จ ภิกฺขุ คารยฺหา หรือ ลพฺภา ในประโยคว่า ฌณฺโฏ อาณํ อกาตุํ น ลพฺภา

4. **ตฺวา ปัจจัย** ที่ใช้เป็นกริยาคุมพากย์ประโยคกิริยาประธานนัย (ให้นักเรียนดูลักษณะของประธานนัยในการแปลตฺวาที่ปัจจัยในบทที่ 3)

5. **บทนิบาตบางตัว** เช่น สกฺกา อาจ, อลํ คาร, ลพฺภา พิงฺไถ, อตฺถิ มีอยู่ บทเหล่านี้เป็นอภัยยศัพท์จำพวกนิบาตลงในอรรธปฐมาวิภัตติ

อตฺถิ มีอยู่, ย่อมมี

รูปสัทธินันเป็นคัมภีร์บาลีไวยากรณ์สายกัจจายณะ แสดงไว้ในศัพท์จำพวกเนปาดิกบทว่า **อตฺถิ สกฺกา ลพฺภาอิจฺเจเต ปณฺยา** ศัพท์นี้ คือ อตฺถิ สกฺกา, ลพฺภา เป็นปฐมาวิภัตติ¹ (สกฺกา และ ลพฺภา ดูอธิบายในบทที่ 3)

เฉพาะ อตฺถิ ศัพท์ นี้ มีรูปเหมือนกับ อตฺถิ (อส + อ + ติ) อาขยาต จึงมีอาจารย์หลายท่าน และหลายสำนักได้เรียนได้สอนกันว่า อตฺถิ อาขยาตนั้น เป็นกริยาพิเศษ สามารถเข้ากับประธานที่เป็นพหุวชนะได้และย่อเข้าเป็นสมาสได้ เช่น **อตฺถิภาโว, นตฺถิปปุโว** และยังทักท้อเอาอีกว่า อาขยาต ใช้เป็นประธานได้ด้วย ฟังทราบว่าเป็น**ความเข้าใจผิดเรื่องไวยากรณ์** เพราะอาขยาตไม่สามารถย่อเข้าเป็นสมาสได้ และ ไม่ใช่เป็นนามนาม ซึ่งหลักการที่ถูกต้องนั้น อตฺถิ ที่มีประธานเป็นพหุวชนะ ก็ดี อตฺถิในรูปของสมาส (อตฺถิภาโว, นตฺถิปปุโว) ก็ดี เป็น **อตฺถิ นิบาตกริยา**

¹ พระพุทธปियะ, ปทฺฐปสฺสธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2541), หน้า 107.

ดังนั้น ขอให้นักเรียนเข้าใจว่า เมื่อพบ **อตฺถิ** และ **นตฺถิ** ใช้เป็นกริยาคุณพากย์ และมีประธานเป็นเอกวณະพึงทราบว่ **อตฺถิ** และ **นตฺถิ** นั้นเป็น **อาชยาต** แต่พบ **อตฺถิ** หรือ **นตฺถิ** ในข้อความใดก็ตาม **ย่อเป็นสมาสกัถิ เป็นกริยาคุณพากย์ในข้อความที่มีประธานเป็นพหูวณະกัถิ พึงทราบว่** **อตฺถิ** **นตฺถิ** **เป็นนิบาตกริยา** ลงในอรรถปฐมาวิภัตติ มีประธานเป็นพหูวณະได้ และใช้เป็นกริยาบทคุณพากย์ได้ เรียกชื่อว่า **นิบาตกริยา**กตฺตฺวาจก (**นตฺถิ** สำเร็จมาจากการสนธิ **น + อตฺถิ**)

เมื่อ **อตฺถิ** เป็นนิบาต นักเรียนจึงไม่ต้องสงสัยว่ มีรูปสำเร็จ มาจากธาตุ **วิภัตติ** ปัจจัยอะไร เพราะเป็นอภัยยศัพท์ รูปเดิมเป็นอย่างไร ก็คงอยู่อย่างนั้น เพราะมีตำราหลายเล่ม อาจารย์หลายสำนักที่สอนนักเรียนว่ **อตฺถิ** **อาชยาต** มีอำนาจพิเศษ คุณพากย์ได้ทั้งเอกวณະ และ พหูวณະ พึงทราบว่ ตำราเล่มนั้นผิด อาจารย์ท่านนั้น เข้าใจเรื่องไวยากรณ์คลาดเคลื่อน (ให้นักเรียนดูเพิ่มเติมหลักการแปล สกฺกา, ลพฺภา, และ **อล** ที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว)

9. บทขยายกริยาคุณพากย์

อาจเป็นบทนามศัพท์ อภัยยศัพท์ กิตกั สมาส ตัทธิต ก็ได้ อาจจะประกอบด้วย พุติยาวิภัตติ ถึง สัตตมีวิภัตติ ก็ได้ และส่วนมาก มักจะเรียงอยู่หน้ากริยาคุณพากย์ หรือข้อความภายใน อิติ ศัพท์ ทั้งหมดที่ทำหน้าที่ขยายกริยาคุณพากย์ ถือว่าเป็นบทที่เนื่องกับกริยาคุณพากย์

แบบฝึกหัด

จงแปลประโยคต่อไปนี้โดยพยัญชนะ

1. โย พาเล เสวติ, โส วินาสํ ปาปฺณาติ ฯ
2. สวาทฺธิยํ กิร อณฺโตรํ ภิกฺขุ อหิณา ทณฺโฏ กาลกโต โหติ ฯ
3. เถรสฺส นิทฺทํ อโนกฺกมนฺตสฺส อกฺขิมฺหิ โรโค อุปฺปชฺชติ ฯ
4. อคฺคิลาเนน ภิกฺขุณา เอโก อาวสธปิณฺโฑ ภุญฺชิตฺวา , ตโต เจ อุตฺตรํ ภุญฺเชยฺย , ปาจิตฺติยํ ฯ
5. จตฺตฺปณฺโฏสา ย ภิกฺขุณํ จีวรานิ ทายเกหิ ทินฺนานิ ฯ
6. เตวีสติยา กุมารานํ อาจริโย คามํ ปวิฏฺโฏ ฯ
7. เสฏฺโฐโน มาตา พุทฺธสฺสเน ปสนฺนา, ตาย สงฺขสฺส ทานํ ทินฺนํ ฯ
8. เอกทิวสํ วิธูโร ภิกฺขุ เถรํ อุปฺสงฺกมิตฺวา กสฺส ปตฺโต ภนฺเต อมฺหากํ สตฺถาติ ปจฺจุณฺติ ฯ โส กปิลวตฺตฺตฺตฺสมี สุกฺโขทมนมหาราชสฺส อาวูโสติ อาห ฯ

บทที่ 3

หลักการแปลบทพิเศษ

ในประโยคบาลีทั่วๆ ไป ก็ยึดหลักการแปลทั้ง 9 ข้อ เป็นพื้นฐานประการสำคัญ แต่เพื่อความงามแห่งภาษาทุกภาษาในโลก ย่อมต้องมีหลักเกณฑ์การแปลพิเศษหรือเทคนิคการแปลอีกต่างหากตามบทพิเศษต่างๆ ในคู่มือหลักการแปลเล่มนี้ จะแสดงเฉพาะที่พบเห็นมากตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การแปล บทวิเสสณะ

บทวิเสสณะคือ บทสำหรับทำหน้าที่ขยายนามนามหรือปุริสศัพท์นาม บทวิเสสณะไปขยายบทใด ต้องมีลิงคะ วจนะ วิภัติติ เหมือนบทนั้น บทวิเสสณะประกอบได้ทุกวิภัติติ ตั้งแต่ปฐมวิภัติติ จนถึง อาลปนะ ขึ้นอยู่กับนามนามที่ไปขยายจะประกอบด้วยวิภัติติอะไร เช่น

... อนาถปิณฑิกมहाเสฏ्ठ[□]ีนา จตุปปณ[□]าสโกฏิन्ह[□] วิสสุชเชตฺวา การิตे चेतवन्महाวิहारे विहरति ...¹

...(สดุถา) อ.พระศาสดา วิहरติ ย่อมทรงประทับ เชตวณมहाวิหาร ในพระวิหารใหญ่ชื่อว่าเชตวัน อนาถปิณฑิกมहाเสฏ्ठ[□]ีนา- จตุปปณ[□]าสโกฏิन्ह[□] - วิสสุชเชตฺวา - (บุคคล) - การิตะ (รวมด้วยอำนาจวิเสสณะ) อันอันเศรษฐีใหญ่ชื่อว่า อนาถปิณฑิกะ สละแล้วซึ่งทรัพย์มีโกฏิ 54 เป็นประมาณ ยังบุคคล ท. ให้กระทำแล้ว ฯ การิตะ เป็นบทวิเสสณะขยาย เชตวณมहाวิหาระ จึงประกอบลิงคะ วจนะ วิภัติติให้มีความสอดคล้องกัน

บทที่เป็นวิเสสณะได้ คือ

1. **บทคุณนาม** เช่น ฐล (อ้วน), เนจ (ดำ), กาพ(ดำ), โอทาท (ขาว), ปณฺทิต (ฉลาด), ปาป(ชั่ว), กลฺยาณ(ดี) ฯลฯ

2. **บทนามกิตก์** เช่น ทายก (ผู้ให้), โลกวิทู (ผู้รู้แจ้งซึ่งโลก) อายุท (ผู้ให้ซึ่งอายุ), นครวาสี (ผู้อยู่ในเมืองโดยปกติ)

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/4.

3. **กิริยาภิตกั** เช่น ลพฺภ (พึงได้), นีต (นำไปแล้ว), ลทฺธ (ได้แล้ว), กต (กระทำแล้ว), มต (ตายแล้ว)

4. **สมาสคุณนาม** เช่น ขีณาสว (มีอาสวะสิ้นแล้ว), กตปุณฺณ (บุญอันทำแล้ว), สุขปรปตฺต (ถึงแล้วซึ่งสุข) ฯลฯ

5. **ตัทธิตคุณนาม** เช่น ราชคหิก (ผู้อยู่ในเมืองราชคฤห์), กายิก (อันประกอบแล้วด้วยกาย) มานสิ (มีในใจ) ฯลฯ

6. **สังขยาคุณนาม** เช่น สังขยาสำหรับนับจำนวนนามนาม มี ลิงคะจนะ วิภัตติ เหมือนนามนามยกเว้น 19 - 98 (เอกุนวีสติ - อฏฺฐนฺวติ) เท่านั้นที่บังคับให้ประกอบด้วยอิติ ลิงค์ เอกวจะเท่านั้น เช่น ทายโก จตฺตปณฺณาสาย ภิกฺขุณฺ ทานํ เทติ ฯ

7. **สังขยานาม** แต่ใช้เป็นคุณนาม เช่น ปณฺจสตา ภิกฺขุ

บทวิเสสเหล่านี้ แผลขยายนามนาม ไม่ออกสำเนียงวิภัตติ เช่น **ปณฺทิตอ สามณโร** อ.สามณโร ผู้ฉลาด (ไม่ได้แปลว่า อ.สามณโร อ.ฉลาด) แต่ให้แปลสำเนียงวิเสสนะ หนุนแทน คือ

ถ้าขยายคน แปลว่า ผู้...	เช่น โกวิทฺโต ภิกฺขุ	อ.ภิกษุ ผู้ฉลาด
ถ้าขยายสัตว์ แปลว่า ตัว..	เช่น จณฺโฑ สตุตฺโต	อ.สัตว์ ตัว ดูร้าย
ถ้าขยายวัตถุสิ่งของ แปลว่า อัน..	เช่น กุสลํ กมมํ	อ.กรรม อัน เป็นกุศล

ตัวอย่างการแปลบทวิเสสนะ

เตสุ มหากาโล สายณฺหสมเย มาลาคนฺธาทิหฺตเถ สาวตฺถิवासินอ อริยสาวเก ฐมฺมสฺสวานาย คจฺจนฺเต ทิสฺวา¹

สายณฺหสมเย ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน เตสุ (เขมฺม^๑กนิฏฺเฐ^๒) มหากาโล อ. - ในพี่ชายผู้เจริญที่สุดและน้องชายผู้น้อยที่สุด ท. เหล่านั้น หนา - มหากาละ ทิสฺวา เห็นแล้ว อริยสาวเก ซึ่งพระอริยสาวก ท. **สาวตฺถิवासินอ** ผู้อยู่ในเมืองชื่อว่าสาวตฺถิโดยปกติ **มาลาคนฺธาทิหฺตเถ** ผู้มีวัตถุมีระเบียบ และของหอมเป็นต้นในมือ **ฐมฺมสฺสวานาย - คจฺจนฺเต** ผู้ไปอยู่เพื่อการฟังซึ่งธรรม ฯ

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/61.

มาลาคนุธาทีหตุเถ กัถี สาวตุถิวาสโน กัถี คจฺจนฺเต กัถี เป็นบทวิเสสของ
อริยสาวเก จึงประกอบลึงคะ วณะ วิภัตติ เหมือนกับ อริยสาวเก

บทวิเสสที่ประกอบด้วย อนีเย ตพฺพ มาน ต ปัจจย ที่เป็นสกัมมธาตุ เป็นกัมมจาก
เมื่อแปลต้องขึ้นบท อนภิตกัถิตตา เข้ามาด้วย เช่น

โทสํ ทสฺเสตฺวา โวทียมาเนหิ น กุชฺฌิตพฺพํ ฯ ¹

(ภิกขุณา) อันภิกษุ โทสํ - ทสฺเสตฺวา - (ปฺคุคฺเลน) - โวทียมาเนหิ แม้ผู้อันบุคคล
แสดงแล้วซึ่งโทษกล่าวสอนอยู่ น กุชฺฌิตพฺพํ ไม่พึงโกรธ ฯ โวทียมาเนหิ เป็นบทวิเส
สของ ภิกขุณา ประกอบ ลึงคะ วณะ วิภัตติเหมือนกันและประกอบกับสกัมมธาตุเฉพาะบท
ว่า โวทียมาเนหิ นี้ เป็นกัมมจากต้องขึ้น ปฺคุคฺเลน มาด้วย

โกตุหฺลิกโก ตํ โอลเณโต นิสิตฺวา เหนฺ ปี นินฺนาย สุนฺชียา โค
ปาลเกน วฏฺเฏตฺวา ทียมานํ ปายาสปิณฺฑํ ทิสฺวา ... ฯ ²

โกตุหฺลิกโก อ.นายโกตุหฺลิกะ โอลเณโต - นิสิตฺวา นั่งแลดูอยู่แล้ว ตํ (โคปาลกํ)
ซึ่งนายโคบาลนั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว ปายาสปิณฺฑํ ซึ่งก้อนแห่งข้าวปายาส เหนฺ ปี -
นินฺนาย - สุนฺชียา - โคปาลเกน - วฏฺเฏตฺวา - ทียมานํ (รวมด้วยอำนาจวิเสส) อัน อัน
นายโคบาล ปั่นแล้ว ให้อยู่ แก่นางสุนัข ตัวนอนแล้ว ในภายใต้แห่งตั้ง ฯ

....อหเมตฺถ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิ ... ฯ ³

....อหํ อ.เรา ชานิสฺสามิ จักรู้ เอตฺถ - (วตฺถุมฺหิ) - (มยา) - กตฺตพฺพํ - (กมฺม)
ซึ่งกรรม อันอันเราพึงทำ ในเรื่องนี้ ฯ กตฺตพฺพํ เป็นบท วิเสสขยาย กมฺม จึงแปลว่า อัน,
กตฺตพฺพํ เป็นสกัมมธาตุ ลง ตพฺพ ปัจจยเป็นกัมมจาก จึงขึ้น มยา บทอนภิตกัถิตตมาด้วย
แปลว่า อันเรา

2. การแปล บทวิกติกัถิตตา

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 4/3.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 2/10.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 3/133.

บทวิภัติกัตตา คือบทเช่นไร? คำว่า **วิภัติ** แปลว่า ทำให้แปลก **กัตตา** แปลว่า ผู้ทำรวมกันแล้ว จึงแปลว่า **ทำตัวกัตตาให้แปลก** หรือ **ทำผู้ทำให้แปลก** หมายถึงทำบทนามนามที่เป็นตัวกัตตาให้แปลกจากเดิม เช่น มนุษย์ในเมืองสาวัตถีประมาณ 7 โกฏิ พังกรรมของพระศาสดาแล้ว เป็นอริยสาวกประมาณ 5 โกฏิฯ มนุษย์ในเมืองสาวัตถี ไม่ได้พังกรรมก็ยังเป็นมนุษย์ธรรมดาอยู่ เมื่อพังกรรมของพระศาสดาแล้ว ก็กลายเป็นอริยสาวก **คำว่า อริยสาวก นี่เป็นบทวิภัติกัตตา ขยายคำว่า มนุษย์ ให้แปลกจากเดิม**

ในภาษาบาลี บทที่เป็นวิภัติกัตตา คือ บทที่ทำหน้าที่ขยายนามนามทำนามนามให้แปลกจากเดิม ถ้าเป็นบทวิเสสนะ ต้องมีลิงคะ วณะ วิภัตติ เหมือนนามนามที่ไปขยาย ถ้านามนามเป็นบทวิภัติกัตตา ให้คงลิงค์เดิมของบทวิภัติ-กัตตาไว้ เช่น **อโห วต อโย เภโร มม ภริยา ภเวยฺย** ฯ¹ ภริยา เป็นนามนาม คงเป็นอดีตลิงค์ไว้ตามเดิม แต่ **วณะ และ วิภัตติ** ต้องเหมือนนามนาม และมีภริยาประกอบด้วยธาตุในความมีความเป็นอยู่หลัง เช่น ภู, หู, อส, ชน (อาจเป็นภริยาในระหว่างหรือภริยาคุมพากย์ก็ได้) แม้ไม่มีต้องขึ้นมา

เนื่องจากตัว กัตตา ในภาษาบาลีประกอบวิภัตติแตกต่างกัน ตัววิภัติ-กัตตา จึงประกอบวิภัตติตามตัวกัตตาในวาทกนั้นๆ คือ

1. กัตตาในกัตตุวาทก ชื่อว่า **สยगतตฺตา** ตัวกัตตาอันเป็นประธาน ในเหตุกัตตุวาทก ชื่อว่า **เหตุกตฺตา** และตัวกัตตาในวาทกทั้ง 2 นี้ ประกอบด้วย **ปฐมาวิภัตติ** ดังนั้นตัววิภัติกัตตา จึงเป็นปฐมาวิภัตติตาม เช่น

.... ราชกุมารโ ตํ นาเสตุกาโม (โหติ) ฯ²

ราชกุมารโ อ. พระราชกุมาร **ตํ - นาเสตุกาโม** เป็นผู้ใคร่เพื่ออันยังท่านให้ตาย (โหติ) ย่อมเป็นฯ **นาเสตุกาโม** เป็นตัววิภัติกัตตาขยาย **ราชกุมารโ** ซึ่งเป็นตัวกัตตา (มีชื่อว่า **สยगतตฺตา**) ในกัตตุวาทก ตัววิภัติกัตตาจึงประกอบปฐมาวิภัตติตาม

เวรณฺโฆ พุราหฺมณเณ มาราวณฺณเนน อวณฺณเณ (หตุวา) เอกทิวสํปี สตุถาริ อารพฺภ สตี น อุปฺปาเทสิ ฯ³

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/152.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 6/1.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 4/44.

พราหมณ์ อ.พราหมณ์ เวย์นโซ ชื่อว่าเวย์นโซ มาราวภูหน - อาวภู เป็นผู้
อันเครื่องหม่นไปทั่วแห่งมารให้หม่นไปทั่วแล้ว (หุดา) เป็น สดถาร์ - อารพุก - สติ - ห -
อุปปาเทสิ ไม่ยังสติปรารภซึ่งพระศาสดาให้เกิดขึ้นแล้ว (รวบด้วยอำนาจเนื้อความ) เอกทวิสปี
แม้ในวันหนึ่ง ๆ พราหมณ์ เป็นกัตตาในประโยคเหตุกัตตวาก มีชื่อว่า เหตุกตตว และ
อาวภู เป็นบท วิกติกัตตา จึงประกอบปฐมวิภัตติ

2. กัตตาในกัมมวาก มีชื่อว่า อนภิตกตตว และ ตัวกัตตาอันเป็นเหตุให้คนอื่น
ทำในเหตุกัมมวาก ก็มีชื่อว่า อนภิตกตตว ตัวกัตตาในวากทั้ง 2 นี้ ประกอบด้วยตติยา
วิภัตติ ตัววิกติกัตตา จึงต้องประกอบด้วยตติยาวิภัตติตาม เช่น

มชฌิมวเย อปฺปมตฺเตน หุตฺวา กุสลํ กาทพฺพํ ¹

กุสลํ อ.กุสล (ปุคฺคเลน) อันบุคคล อปฺปมตฺเตน เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว หุตฺวา เป็น
กาทพฺพํ ฟังกระทำ มชฌิมวเย ในมชฌิมวัยฯ ประโยคนี้เป็นกัมมวาก ต้องขึ้น ปุคฺคเลน เป็น
ตัวกัตตาในประโยค (ชื่อว่าอนภิตกัตตา) อปฺปมตฺเตน เป็นวิกติกัตตา ทำบทกัตตาให้แปลก
จึงต้องประกอบวิภัตติตาม

ภิกฺขเว กุลทมเกน นาม ภิกฺขุณา อนฺุพหจฺจ สทฺธํ อนฺุพหจฺจ โภเค กุลํ
อภิลเมตฺวา อวิเหตฺวา ปุพฺผโต เรณฺฺคณฺฺนุเตน รมเรน วีย อุปสงฺกมิตฺวา พุทฺธ
คุณํ ชานาเปตพฺพํ .. ฯ ²

ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. กุลํ อ. ตระกูล ภิกฺขุณา อันภิกษุ กุลทมเกน - นาม ชื่อว่า
ผู้ฝึกซึ่งตระกูล อนฺุพหจฺจ ไม่เข้าไปกระทบแล้ว สทฺธํ ซึ่งศรัทธา อนฺุพหจฺจ ไม่เข้าไป
กระทบแล้ว โภเค ซึ่งโภคะ. อภิลเมตฺวา ไม่ให้ลำบากแล้ว อวิเหตฺวา ไม่ให้ชอกช้ำแล้ว
ปุพฺผโต - เรณฺฺคณฺฺนุเตน - รมเรน - วีย เป็นราวกะว่า ภมร ตัวคาบเอาอยู่ ซึ่งเกสร
จากดอกไม้ (หุดา) เป็น อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว ชานาเปตพฺพํ ฟังให้รู้ พุทฺธคุณํ
ซึ่งพระพุทฺธคุณ ฯ ชานาเปตพฺพํ เป็น เหตุกัมมวาก ตัวกัตตาชื่อ ภิกฺขุณา ชื่อว่า
อนภิตกตตว ตัวที่เป็นวิกติกตตว คือ รมเรน (ในข้อความนี้ ยังเป็นอุปมาวิกติกตตวอีกด้วย)
ประกอบเป็นตติยาวิภัตติตาม ภิกฺขุณา (ประโยคนี้เป็นเหตุกัมมวากยกบทสัทธกัตตา คือ กุล
เป็นประธาน)

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 6/5.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 3/36.

ในข้อความที่ยกเป็นตัวอย่าง คือ ภิกขเว ฯลฯ พุทธคุณ ชานาเปตพุพ นี้ มีเกจิอาจารย์ทางบาลีแทบทุกสำนักในปัจจุบันแปลเป็นเหตุกัมมจากโดยยก วุตตกมม คือ พุทธคุณ เป็นประธาน ในทัศนะของข้าพเจ้าไม่น่าจะถูก เพราะ คุณ ศัพท์เป็นปุงลิงค์ ถ้าเป็นประธานในข้อความนี้จริง ต้องประกอบศัพท์เป็น พุทธคุณ และตามหลักบาลีไวยากรณ์ชั้นสูง ประโยคเหตุกัมมจาก ท่านให้ยกบทสัทธกัตตา (สัทธกัตตา คือ บทที่แสดงกริยาอาการโดยตรง) เป็นประธาน

ตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง มีตัวอย่างว่า โอทนุ ยญ ☐ ทตโต เทวตเตน ปาจิโต อ.นายยญัตต อันนายเทวทต ให้หุงแล้ว ซึ่งข้าวสุก ¹ ยญ ☐ ทตโต เป็นสัทธกัตตา(ผู้แสดงกริยาโดยตรง) ประกอบเป็นประธาน และมีตัวอย่างในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาภาคปฐมที่ 1 หน้า 77 **อหํ อิมาย นิพพุตปทํ สาวีโต (อมุหิ)** ² ข้อความนี้เป็นกัตตฺวาจากภายนอก มีเหตุกัมมจากเป็นภายใน (ให้พิจารณาโครงสร้างเฉพาะเหตุกัมมจาก คือ **อหํ อิมาย นิพพุตปทํ สาวีโต**) ในเหตุกัมมจากนั้น อมุห ศัพท์ เป็นบทแสดงกริยาอาการพึงโดยตรง เรียกว่าเป็นสัทธกัตตา ท่านจึงประกอบ อมุห เป็นประธาน เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่ประกอบเป็น **มมํ อิมาย นิพพุตปทํ สาวีโต** อ.บทว่าดับแล้ว อันนางกิสาคตมนี้ ยังเรา ให้พึงแล้ว เพราะในหลักบาลีไวยากรณ์ ประโยคเหตุกัมมจากต้องยกบทสัทธกัตตาเป็นประธาน ไม่ยกบทวุตตกัมมเป็นประธานเหมือนในหลักบาลีไวยากรณ์ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงพระนิพนธ์ไว้

จากหลักฐานที่เป็นตัวอย่างนี้ ภิกขเว กุลทมเกน ฯลฯ พุทธคุณ ชานาเปตพุพ นี้ **บทสัทธกัตตา คือ กุล** (บทแสดงกริยาอาการรู้) ต้องเป็นประธานแน่นอน ถ้าท่านพุทธโฆษาจารย์ต้องการให้แปล พุทธคุณ เป็นประธาน **ท่านจะต้องแต่งเป็น พุทธคุณ เพราะเป็น ปุงลิงค์ และไม่มีเหตุผลที่ต้องบังคับให้ พุทธคุณ เป็นลิงควิปลาส**

3. กัตตาในภาวจาก มีชื่อว่า อนภิตกตฺตา ประกอบด้วยยติยาวิภัตติ ตัววิภัตติ กัตตาจึงต้องประกอบวิภัตติตาม เช่น

สมาทปเกน นาม พุยตเตน ภวิตพุพ ฯ ³

¹ พระพุทธปियะ, ปทรูปสิทธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า 306.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/37.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 4/23.

สมาทปกเณ - (ปคุคเลน) - นาม ชื่ออันบุคคลผู้ชักชวน พยตุเตน เป็นผู้ฉลาด
ภวิตพุพ ฝั่งเป็นฯ ปคุคเลน เป็นตัวกัตตาในประโยคภาววาจก (ชื่อว่าอนภิตกตตฺตา)
พยตุเตน เป็นบทวิภัติกัตตา จึงต้องประกอบเป็นตติยาวิภัตติตาม ปคุคเลน

หรือเป็นตัว วิภัติกตตฺตา ของบทอนภิตกตตฺตาประโยค ตุ□ปัจจัย ก็ประกอบ ตติยา
วิภัตติ ตาม เช่น

มยา คิหิณา ภวิตตุ□ วฏฺฏติ ¹

มยา -คิหิณา – ภวิตตุ□ อ. อันเราเป็นคฤหัสถ์ เป็น วฏฺฏติ ย่อมควรฯ มยา เป็น
อนภิตกตตฺตา ของ ตุ□ปัจจัย คิหิณา เป็น วิภัติกตตฺตา จึงประกอบ ตติยาวิภัตติ ตาม

การแปลบทวิภัติกัตตา ก็ให้แปลสำเนียงเหมือนบทวิเสสนะเพียงแต่เติมคำว่า เป็น เข้า
มาข้างหน้า เช่น เป็นผู้..., เป็นตัว...ฯลฯ หรือ ถ้านามนามไม่มีชีวิตจิตใจ เป็นปุงลึงค์ แปลออก
สำเนียงว่า เป็นสภาพ.. ,เป็นอดีตลึงค์ ออกสำเนียงว่า เป็นธรรมชาติ..., เป็น นปุงสกลึงค์
ออกสำเนียงว่า เป็นธรรมชาติ..., เป็นคุณชาติ.... หรือ แปลชื่อนาม เช่น เป็นบุรุษผู้...,
เป็นเทสนา....ฯลฯ เช่น

โส ตัณฑณเ□๗ ตฺถุเหี หุตฺวา ปุณฺ คนฺตฺวา เถเร อุกโกสตีเยว ²

โส (จนฺโณ) อ.พระฉันทะนั่น ตัณฑ - เอว - ตฺถุเหี เป็นผู้นั่งในขณะนั้นนั่นเทียว หุตฺวา
เป็น คนฺตฺวา ไปแล้ว เถเร - อุกโกสตีเยว ย่อมดำซึ่งพระเถระ ท. นั้นเทียว ปุณฺ อีก ฯ

สมฺปตฺต-ปริสายปิ เทสนา สาตฺถิกา สผลา อโหสีติ ฯ ³

เทสนา อ.พระเทสนา สาตฺถิกา เป็นเทสนาเป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ สผลา
เป็นเทสนาเป็นไปกับด้วยผล อโหสี ได้เป็นแล้ว สมฺปตฺต-ปริสายปิ แม้แก่บริษัทผู้ถึงพร้อม
แล้ว อิติ ด้วยประการฉะนี้ฯ

อิเม นาม สตฺตา สุขิตกาเล ภิกฺขุณฺ อตฺถิภาวํปิ อชานิตฺวา ทุกฺขาภิกฺขตา ว
วิหารํ คนฺตฺกามา โหนฺติ ฯ ⁴

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/127.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 4/7.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/22.

⁴ พ.ธ.อ. (บาลี) 3/103.

สตุดา อ.สัตว์ ท. อิมะ นาม ชื่อเหล่านี้ อชานิตวา ไม่รู้แล้ว ภิกขุ -
 อตฺติภาวปี แม้ซึ่งความที่แห่งภิกษุ ท. มีอยู่ สุขิตกาเล ในกาลแห่งตนถึงแล้วซึ่งความสุข
 ทุกฺขาภิกฺขุตา ว เป็นผู้อันความทุกข์ครอบงำแล้วเทียว วิหาริ - คนฺตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออัน
 ไปสู่วิหาร โหนฺติ ย่อมเป็น ฯ

ภิกขุ อัย ตว กาโย อเปตวิญญูโณ นีรุปกาโร หุตฺวา กลิงฺคริ วีย ปญฺญิ
 สยิสฺสติ .. ฯ ¹

ภิกขุ ดูก่อนภิกษุ กาโย อ.ร่างกาย อัย นี้ ตว ของท่าน อเปตวิญญูโณ
 เป็นสภาพมีวิญญาณไปปราศแล้ว นีรุปกาโร เป็นสภาพมีอุปการะออกแล้ว หุตฺวา เป็น
 สยิสฺสติ จักนอน ปญฺญิ บนแผ่นดิน กลิงฺคริ - วีย รวากะ อ.ท่อนไม้

3. การแปลบทวิกิตกัมมะ

บทวิกิตกัมมะ คือบทเช่นไร? วิกิตี แปลว่า ทำให้แปลก, กมฺม แปลว่า ถูกทำ รวม
 ความว่า ทำบทธรรมให้แปลก, ทำบทที่ถูกทำให้แปลกออกไป หมายถึง เป็นตัวขยาย
 กรรมให้แปลกจากเดิม มีความหมายคล้ายวิกิตกัตตา คือ วิกิตกัตตาเป็นตัวขยายบทกัตตาให้
 แปลก แต่วิกิตกัมมะ เป็นตัวขยายบทกรรมให้แปลก เช่น ทำชาวเมืองสาวัตถีทั้งหมด ให้เป็น
 ญาติของตน คำว่า ชาวเมืองสาวัตถี เป็นบทกรรมในกริยา คำว่า ให้เป็นญาติ เป็นตัวขยาย
 ชาวเมือง หรือ เป็นตัวขยายกรรมทำตัวกรรมให้แปลกนั่นเอง

บทกรรม 2 ลักษณะ เนื่องจากบทกรรมในภาษาบาลีมี 2 ลักษณะคือ

1. บทกรรมในกัตตุวาจก, เหตุกัตตุวาจก จะประกอบด้วยพุทธิยาวิภัตติ ดังนั้นบท
 วิกิตกัมมะ จึงต้องประกอบด้วยพุทธิยาวิภัตติตามบทกรรม เช่น

.... อหิ ปน ตํ โลภียกฺกุณฺณพฺพสามินิ กริสฺสามิฯ ²

.... ปน แต่ว่า อหิ อ.ข้าพระองค์ กริสฺสามิ จักกระทำ ตํ (กาณ) ซึ่งนางกาณนั้น
 โลภียกฺกุณฺณพฺพสามินิ ให้เป็นเจ้าของแห่งสมบัติ อันเป็นโลภียะฯ ตํ (กาณ) เป็นบทกรรม
 ในประโยคกัตตุวาจก ประกอบด้วยพุทธิยาวิภัตติ โลภียกฺกุณฺณพฺพสามินิ ขยายบทกรรมให้แปลก
 จึงต้องประกอบพุทธิยาวิภัตติตามบทกรรม

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/147.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 4/42.

2. บทกรรมในกัมมวาท, เหตุกัมมวาท จะประกอบด้วยปฐมาวิปัตติ เพราะกัมมวาทและเหตุกัมมวาท ต้องยกตัวกรรมขึ้นเป็นประธาน และประกอบด้วย ปฐมาวิปัตติ เพราะฉะนั้น บทวิภิกขัมมะ จึงต้องประกอบด้วยปฐมาวิปัตติตามบทกรรม เช่น

... อาม มหาราช ภิกขุณญจ เม อนกุโกสิกา กตา โลกุตตร-กุกุมพสามินี จ ฯ ¹

... มหาราช ดูก่อนมหาบพิตร อาม ขอถวายพระพร (สา กาณา) อ.นางกาณานัน เม อันเรา กตา กระทำแล้ว ภิกขุณฺ - อนกุโกสิกา - จ ให้เป็นผู้ไม่ต่ำซึ่งภิกษุ ท.ด้วย **โลกุตตรกุกุมพสามินี จ** ให้เป็นเจ้าของแห่งสมบัติอันเป็นโลกุตตระด้วย ฯ (สา กาณา) เป็นบทกรรมในประโยคกัมมวาท ถูกยกขึ้นเป็นประธาน จึงประกอบด้วยปฐมาวิปัตติ เพราะฉะนั้น อนกุโกสิกา,โลกุตตร - กุกุมพสามินี ในฐานะเป็นวิภิกขัมมะขยายตัวกรรมให้แปลก จึงต้องประกอบด้วย ปฐมาวิปัตติตาม

ภิกขเว ปรี โอวทเหตุเต นาม อตตะ สุตหโต กาทพุโ ²

ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. อตตะ อ.ตน (บุคคล) อันบุคคล ปรี - (บุคคล) - โอวทเหตุเต - นาม ชื่อว่าผู้เมื่อกล่าวสอนซึ่งบุคคลอื่น กาทพุโ พึงกระทำ **สุตหโต** ให้เป็นตนอันฝึกดีแล้ว ฯ **อตตะ** เป็นบทกรรมในประโยคกัมมวาทถูกยกขึ้นเป็นประธาน จึงประกอบด้วยปฐมาวิปัตติ **สุตหโต** เป็นบทวิภิกขัมมะ คือ ทำบทกรรมให้แปลกจึงต้องประกอบด้วยปฐมาวิปัตติ

ถ้าบทวิภิกขัมมะเป็นบทนามนาม อาจมีลึงค์เสมอเหมือนบทนามนามที่เป็นบทกรรมหรือไม่เหมือนกันก็ได้ แต่ต้องประกอบวิภักติหมูเดียวกัน อาจมีวจะต่างกันก็ได้ มีสำเนียงแปลว่า **ให้...** หรือ **ให้เป็น ..** แม้จะเป็นพหูพจน์ ก็ไม่ออกสำเนียงว่า ท. เข้ากับกริยาที่ประกอบกับ กรธาตุในความทำ และ จร ธาตุในความประพฤติเป็นส่วนมาก เช่น

ธมฺมํ จเร สุจิริตํ ฯ ³

บุคคล อ.บุคคล จเร พึงประพฤติ **ธมฺมํ** ซึ่งธรรม **สุจิริตํ** ให้เป็นธรรมอันตนประพฤติดีแล้ว

¹ บ.ช.อ. (บาลี) 4/42.

² บ.ช.อ. (บาลี) 6/10.

³ บ.ช.อ. (บาลี) 6/32.

ตํ โสฬสโกฏฐเส กตฺวา ตโต เอเกกํ ปุณฺ โสฬสโกฏฐเส กตฺวา ๗ ¹

(ยํ ผลํ) อ.ผลโต กตฺวา กระทำแล้ว ตํ (ผล) ซึ่งผลนั้น โสฬส-โกฏฐเส ให้เป็นส่วน 16 กตฺวา กระทำ เอเกกํ (โกฏฐสํ) ซึ่งส่วนหนึ่งๆ ตโต(โสฬสโกฏฐสโต) จากส่วน 16 นั้น โสฬสโกฏฐเส ให้เป็นส่วน 16 ปุณฺ อีก ๗ ตํ (ผล) เป็นบทธกกรรม โสฬสโกฏฐเส เป็นบทธกติกัมมะ ขยายไม่ออกสำเนียง ท. ๗ ผลํ เป็นบทธกกรรม เอกวจะ นปุณฺสกลิงค์ โสฬสโกฏฐเส เป็นนามนามวิกตีกัมมะ พหุวจะ นปุณฺสกลิงค์ แต่ทั้งคู่ก็ประกอบ วิภตติหมู่เดียวกันคือ ทุตติยวิภตติ

4. การแปล นิทธารณ นิทธารณีย

ประโยคนิทธารณ และ นิทธารณีย หมายถึง ข้อความที่กล่าวรวมถึงคน, สัตว์, สิ่งของแล้วแยกออกมาเพียงจำนวนหนึ่งหรือกลุ่มเดียว เช่น ในภาษาไทยว่า บรรดา สามเณรวัดมหาสวัสดิ์จำนวน 50 รูป สามเณรชั้นปีที่ 1 ต้องมาทำความสะอาด ข้อความว่า บรรดาสามเณรวัดมหาสวัสดิ์จำนวน 50 รูป เป็นการกล่าวรวม ข้อความว่า สามเณรชั้นปีที่ 1 เป็นการกล่าวแยกจำนวนออกมา

หรือ บรรดาพระภิกษุสามเณรวัดมหาสวัสดิ์ฯ ทั้งหมด สามเณรเวทย์รูปหล่อที่สุด ข้อความว่า บรรดาพระภิกษุสามเณรวัดมหาสวัสดิ์ฯ ทั้งหมด เป็นการกล่าวรวม ข้อความว่า สามเณรเวทย์ เป็นการกล่าวแยก

ในภาษาบาลี บทที่รวมคน, สัตว์, สิ่งของ เรียกว่า บทนิทธารณ เมื่อแปลจบบทนิทธารณ พร้อมทั้งบทขยาย (ถ้ามีบทขยาย) ต้องเพิ่มคำว่า "หนา" เข้ามาด้วย บทนิทธารณ จะประกอบด้วย ฌฏฐีวิภตติ และ สัตตมีวิภตติเท่านั้นเป็นส่วนมาก

บทที่ถูกถอน, ที่ฟังถอนออกมากล่าว เรียกว่า บทนิทธารณีย ในภาษาบาลี ประกอบได้ทั้งหมดวิภตติ เช่น

เตสุ ธมฺมกถิกเ อเอกทิวสํ สรีรวลณฺชํ กตฺวา อุกทโกฏฐเก อาจมนนุททกาวเสสํ ภาชเน ปตฺวา นิกุขมิ ๗ ²

¹ พ.ร.อ. (บาลี) 3/153.

² พ.ร.อ. (บาลี) 1/49.

เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง **เตสุ - (ทวิสุ - ภิกขุสุ) - ธมฺมกถิกโก** อ. - ในภิกษุ ท. สอง
 เหล่านั้นหนา - พระธรรมกถิก **กตฺวา** กระทำแล้ว **สรีรวลฺลขํ** ซึ่งวลัญชะในสรีระ **ปตฺวา**
 เหลือไว้แล้ว **อาจมนนฺตกาเสสํ** ซึ่งน้ำเป็นเครื่องชำระอันเหลือลง **ภาชเน** ในภาชนะ
 อุกทโกฏ **ก** ในซุ้มแห่งน้ำ **นิกฺขมิ** ออกไปแล้ว ฯ **เตสุ (ทวิสุ ภิกขุสุ)** เป็นบทนิทธารณ
ธมฺมกถิกโก เป็นบทนิทธารณีย์

อหเมว กนฺทํ พาลยตโร ¹

กนฺทํ -(อมุหํ)- อหํ- เอว อ. - แห่งเรา ท. ผู้คร่ำครวญอยู่หนา - เรานั้นเที่ยว
พาลยตโร เป็นผู้มีความเป็นแห่งคนพาลกว่า **(อมุหิ)** ย่อมเป็น ฯ **กนฺทํ(อมุหํ)** เป็นบทนิท
 ธารณ **อหเมว** เป็นบทนิทธารณีย์

เตสุ อริยสาวกานํ เทวเยว กิจฺจานิ อหฺสุ ²

กิจฺจานิ อ. กิจ ท. เทวเยว ² นั้นเที่ยว **อหฺสุ** ได้มีแล้ว **เตสุ - (มฺหุสฺเสสุ)**
อริยสาวกานํ แก่ - ในมนุษย์ ท. เหล่านั้นหนา - พระอริยสาวก ท. ฯ **เตสุ (มฺหุสฺเสสุ)** เป็นบท
 นิทธารณ **อริยสาวกานํ** เป็นบทนิทธารณีย์

... **อหํปิ อยุเยน สทฺธิ คจฺจนฺโต ทสฺสุ ปุณฺณํ ภิรียาวตฺตฺตฺส เอกํ ลภิสฺสามิ ..** ³

อหํปิ แม้. กระผม **คจฺจนฺโต** ไปอยู่ **สทฺธิ** กับ **อยุเยน** ด้วยพระผู้เป็นเจ้า
ลภิสฺสามิ จักได้ **ทสฺสุ - ปุณฺณํ ภิรียาวตฺตฺตฺส - เอกํ - ปุณฺณํ ภิรียาวตฺตฺตฺส** ซึ่ง - ในบุญกิริยา
 วัตถุ ท. 10 หนา - บุญกิริยาวัตถุ อย่างหนึ่ง ฯ

5. การแปล สัมภาวนะ

สัมภาวนะ คือ บทเช่นไร? สัมภาวนะ แปลว่า การยกขึ้นกล่าว หมายถึง การยก
 บท 2 บทอันแตกต่างกันให้มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน เช่น เราเรียกบุคคลนี้ว่าเป็น
 พราหมณ์ บท 2 บทอันแตกต่างกัน คือ บุคคล กับ พราหมณ์ เมื่อยกขึ้นกล่าวเป็นสัมภาวนะจึง
 มีความหมายเป็นคนเดียวกัน มีองค์ธรรมเดียวกัน คือ คนนี้มีคุณสมบัติเป็นพราหมณ์ และ
 คุณสมบัติของความเป็นพราหมณ์ก็มีอยู่ในบุคคลนี้ **ลักษณะการยกบทอันแตกต่างกัน 2 บทให้มี**

¹ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 1/28.

² ชุ.ธ.อ. (บาลี) 1/5.

³ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 1/17.

ความหมายเป็นองค์ธรรมเดียวกันอย่างนี้ เรียกว่าสัมภาวนะ มีคำแปลว่า "ว่าเป็น" บทสัมภาวนะ มักเข้ากับกริยาที่ประกอบด้วยธาตุ ในความถึง, กล่าว, เห็น, รู้ บท สัมภาวนะในภาษาบาลี มี 2 ชนิด คือ

1. ในประโยคกัตตุวาจก บทกรรมจะประกอบด้วยทุตติยาวิภัติ บทสัมภาวนะอันเป็นตัวยกขึ้นกล่าวก็ประกอบเป็นทุตติยาวิภัติตาม เช่น

ตมห์ พุรุมิ พุราหมณฺ ๑ ¹

อหํ อ.เรา พุรุมิ ย่อมเรียก ตํ (บุคคล) ซึ่งบุคคลนั้น พุราหมณฺ ว่าเป็นพราหมณ์ ๑ บุคคล เป็นบทกรรม พุราหมณฺ เป็นบทสัมภาวนะ ขยายตัวกรรมในประโยคกัตตุวาจก

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

อหํ อ.เรา คจฺฉามิ ย่อมถึง พุทฺธํ ซึ่งพระพุทธเจ้า สรณํ ว่าเป็นที่ระลึก ๑ พุทฺธํ เป็นตัวกรรมในประโยคกัตตุวาจก ประกอบด้วยทุตติยาวิภัติ สรณํ เป็นตัวสัมภาวนะจึงประกอบทุตติยาวิภัติตาม

2. ในประโยคกัมมวาจก บทกรรมจะประกอบด้วยปฐมวิภัติ เพราะกัมมวาจกยกบทกรรมเป็นประธาน ดังนั้น บทสัมภาวนะ จึงต้องประกอบปฐมวิภัติตาม เช่น

อมตํ วุจฺจติ นิพฺพานํ ²

นิพฺพานํ อ.พระนิพพาน (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุจฺจติ ย่อมตรัสเรียก อมตํ ว่าเป็นอมตะ ๑ นิพฺพานํ เป็นบทกรรมในประโยค แต่ถูกยกขึ้นเป็นบทประธานในประโยคกัมมวาจก จึงต้องประกอบด้วย ปฐมวิภัติ อมตํ เป็นบทสัมภาวนะจึงต้องประกอบด้วยปฐมวิภัติตาม

ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺธํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ ³

ปาป[]กรรมอันลามก น - ปจฺจติ ย่อมไม่แผลต์ผล ยาว เพียงใด ปาโป - (บุคคล)-ปิ แม้ อ.บุคคลผู้ลามก ปสฺสติ ย่อมเห็น (ตํ ปาปํ) ซึ่งกรรมอันลามกนั้น ภทฺธํ ว่าเป็นกรรมอันเจริญ (ดาว) เพียงนั้น ๑ ตํ ปาปํ เป็นบทกรรมในประโยคกัตตุวาจก ภทฺธํ เป็นบทสัมภาวนะจึงประกอบด้วยทุตติยาวิภัติตามบทกรรม

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 8/189.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/63.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 5/13.

6. การแปล ย่ กิริยาปรามาส

ประโยคกิริยาปรามาส หมายถึง ข้อความที่แสดงเหตุผลด้วย ย ศัพท์ และ ย ศัพท์นี้ จะประกอบวิภัติไม่เหมือนบทใดเลยในประโยค ตามปกติ ย ศัพท์เป็นวิเศษณ์สัพพนาม จะต้องประกอบ ลิงคะ วจนะ วิภัติ เหมือนบทที่ไปขยาย แต่ ย ศัพท์ที่เป็นกิริยาปรามาสนี้ ไม่เป็นบทวิเศษณ์ของบทใดๆ เลย จึงจัดเป็นกิริยาปรามาส การแปล ย ศัพท์ ที่เป็นกิริยาปรามาส จะต้องแปลเป็นที่สุดท้ายของประโยค มีสำเนียง "ใด" โดยไม่ได้โยกนามนามขึ้นมามีด้วย เมื่อแปลประโยค ย ศัพท์กิริยาปรามาสแล้ว ก่อนจะแปลประโยค ต รับกิริยาปรามาส ต้องนำข้อความของ ย ศัพท์กิริยาปรามาส มาประกอบเป็นประธานของประโยค ต (เพราะประโยค ต ท่านจะไม่ขึ้นบทประธานไว้ให้) มีหลักการนำข้อความของ ย ศัพท์กิริยาปรามาส ประกอบเป็นประธาน ดังนี้

1.ให้นำบทประธาน, บทวิเศษณ์, บทอัมพันตรกิริยา (ที่ประกอบ อนฺต , มาน) ของประโยค ย ประกอบเป็น ฌฏฐีวิภัติ

2. บทนอกเหนือจากข้อหนึ่งให้คงไว้ตามปกติ (ยกเว้นบทวิภัติกิตตา ที่วางอยู่หน้าธาตุ ในความมีความเป็น ต้องนำประกอบ ภาว, ตต, ตา ปัจจัยตามกฎข้อ 3)

3. ถ้ากิริยาคุมพากย์ของประโยค ย สำเร็จมาจากธาตุในความมีความเป็น คือ ภู, หู, อส ให้ใช้ ภาว, ตต, ตา ปัจจัยแทนในการประกอบกับบทวิภัติกิตตา ให้มี ลิงคะ วจนะ วิภัติ เหมือน ต ศัพท์ใน ประโยค ต คือถ้า ต เป็นปุงลิงค์ คือ โส ไซ้ -ภาโว, ถ้าเป็น อิตถิลิงค์คือ สาส ไซ้ -ตา, ถ้าเป็นนปุงสกลิงค์ คือ ตํ หรือ เอตํ ไซ้ -ตตํ

4. ถ้ากิริยาคุมพากย์ของประโยค ย สำเร็จมาจากธาตุอื่นนอกจาก ภู , หู, อสให้นำธาตุประกอบ ยุ ปัจจัย ประกอบเป็นปฐมวิภัติใช้เป็นประธานของประโยค ให้นักเรียนดูตัวอย่างต่อไปนี้และพยายาม ใช้กฎเกณฑ์ให้คล่อง

.....อิธ โข ตํ ภิกขเว โสภณ ยํ ตุมฺहे เอวํ สุวากุขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิตา
สมานา ขมา จ ภเวยฺยาถ โสธตา จ ๙ ¹

... ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺहे อ.เธอ ท. เอวํ - สุวากุขาเต - ธมฺมวินเย -
ปพฺพชิตา เป็นผู้บวชแล้วในพระธรรมวินัยอันเรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ สมานา เป็นอยู่ ขมา -
จ เป็นผู้อดทนด้วย โสธตา - จ เป็นผู้ยินดีแล้วในธรรมอันงามด้วย ภเวยฺยาถ พึงเป็น ยํ ใด ตํ

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/52.

-(ตุมหาก - เอว - สุวากุขาเต - ฐมฺมวินเย - ปพฺพชิตานํ - สมานานํ ขนฺติโสฺรตฺตํ) อ. ความที่แห่งเธอ ท. เป็นผู้บวชแล้วในธรรมวินัย อันเรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ เป็นอยู่ เป็นผู้อดทน และยินดีแล้วในธรรมอันงามนั้น โสเภถ พึงงาม อิศ โข (ฐมฺมวินเย) ในพระธรรมวินัยนี้แล ฯ

อนจฺจริยํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ, ยํ ตวํ มาทิสํ อจฺจริยํ ลภิตฺวา อปฺปิจฺโจ อโหสิ ฯ ¹

ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุ ปน ก็ ตวํ อ.เธอ ลภิตฺวา ได้แล้ว อจฺจริยํ ซึ่งอาจารย์ มาทิสํ ผู้ปรากฏเพียงดังเรา อปฺปิจฺโจ เป็นผู้มีความปรารถนาล้น อโหสิ ได้เป็นแล้ว ยํ ใด เอตํ - (ตว - มาทิสํ - อจฺจริยํ - ลภิตฺวา - อปฺปิจฺจนฺตํ) อ.ความที่แห่งเธอได้แล้ว ซึ่งอาจารย์ผู้ปรากฏเพียงดังเรา เป็นผู้มีความปรารถนาล้น นั้น อนจฺจริยํ โข เป็นเหตุอัน ไม่น่าอัศจรรย์ แล (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

□อัน โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ ตวํ กุมารโรว สมานโน กาลํ กเรยฺยาสี ฯ ²

ปน ก็ ตวํ อ.พระองค์ कुमारโรว เป็นกุมารเทียว สมานโน เป็นอยู่ กเรยฺยาสี พึงกระทำ กาลํ ซึ่งกาละ ยํ ใด เอตํ - (ตว กุมารสฺส ว สมานสฺส กาลสฺส ภณํ) อ.อัน อันกระทำซึ่ง กาละแห่งพระองค์ ผู้เป็นพระกุมารเทียว มีอยู่นั้น □อัน โข เป็นฐานะแล วิชฺชติ มีอยู่ ฯ กาล ประกอบเป็น กาลสฺส หักฉัฏฐีเป็นกัมมะ ด้วยอำนาจ ยุ ปัจจยั ตวักรรมต้องประกอบเป็นฉัฏฐี วิภัตติ แต่แปลหักเป็นทุติยา

เอตฺตกเมว กิรฺสฺส โอพาริกํ ขลิตํ อโหสิ, ยํ ภิกฺขุณฺ อนาโรเจตฺวา ปกฺกามิ ฯ ³

(โส ทฺวคฺคตฺปริโส) อ.บุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากนั้น อนาโรเจตฺวา ไม่บอกแจ้งแล้ว ภิกฺขุณฺ แก่ภิกษุ ท. ปกฺกามิ หลีกไปแล้ว ยํ ใด, เอตฺตกํ - เอว - ภิกฺขุณฺ - อนาโรเจตฺวา - ปกฺกมณํ อ.อัน ไม่บอกแล้ว แก่ภิกษุ ท. หลีกไป มีประมาณเท่านั้น นั้นเทียว อสฺส - ทฺวคฺคตฺปริสฺส - โอพาริกํ - ขลิตํ เป็นความพลั้งพลาด อันยิ่งของบุรุษผู้ถึงแล้วซึ่งยากนั้น อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

7. การแปล ตูนาทิ ปัจจย

¹ บ.ช.อ. (บาลี) 2/113.

² บ.ช.อ. (บาลี) 1/130.

³ บ.ช.อ. (บาลี) 4/121.

1. แปลเป็นรูปพหุพจน์ คือแปลไปตามลำดับกริยาอาการ ไม่ข้ามลำดับ แปลออกสำเนียงปัจจุบันว่าแล้ว เช่น

โส เอกทิวส์ นหันทิตถ์ **คนดูวา** นหาตวา อากจณฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ
เอกํ วณฺปปตฺตี ทิสฺวา อัย มฺhesกฺขาย เทวตาย ปริคฺคหิตฺ ภาวิสฺสตีติ ตสฺส เหม ☐ ภาคํ
โสธาเปตฺวา ปากการปริกฺเขปํ การาเปตฺวา วาลุกํ โอกริราเปตฺวา ฐชฺปตํ อุตฺสาเปตฺวา
วณฺปปตฺตี อลงฺกิริตฺวา ... ฯลฯ ¹

เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง โส (เสฏ ☐) อ.เศรษฐีนั้น **คนดูวา** ไปแล้ว นหันทิตถ์ สู้ทำ
เป็นที่อาบ นหาตวา อาบแล้ว อากจณฺโต มาอยู่ ทิสฺวา เห็นแล้ว วณฺปปตฺตี ซึ่งต้นไม้อัน
เป็นเจ้าแห่งป่า เอกํ ต้นหนึ่ง สมฺปนฺนสาขํ อันมีกิ่งถึงพร้อมแล้ว อนฺตรามคฺเค ในระหว่าง
แห่งหนทาง (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว ว่า อัย (รุกฺโข) อ.ต้นไม้นี้ มฺhesกฺขาย - เทวตาย -
ปริคฺคหิตฺ เป็นต้นไม้อันเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่สิงสถิตอยู่แล้ว ภาวิสฺสตี จักเป็น อิติ ดังนี้ (บุคคล)
ยังบุคคล โสธาเปตฺวา ให้ชำระแล้ว เหม ☐ ภาคํ ซึ่งภายใต้แห่งภาคพื้น (บุคคล) ยังบุคคล
การาเปตฺวา ให้กระทำแล้ว ปากการปริกฺเขปํ ซึ่งเครื่องแวดล้อมคือกำแพง (บุคคล) ยัง
บุคคล โอกริราเปตฺวา ให้เกลี่ยลงแล้ว วาลุกํ ซึ่งทราย (บุคคล) ยังบุคคล อุตฺสาเปตฺวา ให้
ยกขึ้นแล้ว ฐชฺปตํ ซึ่งธงชัยและธงแผ่นผ้า อลงฺกิริตฺวา ประดับตกแต่งแล้ว วณฺปปตฺตี ซึ่ง
ต้นไม้อันเป็นเจ้าไพร ๆ

2. แปลเป็นสมานกาลกริยา คือ แปลไปตามลำดับกริยาแต่ไม่ออกสำเนียงปัจจุบัน
เพราะเป็นกริยาอาการที่เกิดขึ้นพร้อมกับกริยาที่วางอยู่หลัง เช่น

อกฺโกจฺฉิ มํ อวริ มนฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุฏฺฐา เขตฺวเน วิหรนฺโต
ติสฺสตุเถรํ อารพฺภ กเถสิ ฯ ²

สตุฏฺฐา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับอยู่ เขตฺวเน ในพระ วิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ ติสฺสตุเถรํ ซึ่งพระเถระชื่อว่าติสสะ กเถสิ ตรัสแล้ว ฐมฺมเทสนํ
ซึ่งพระธรรมเทศนา อิมํ นี้ ว่า อกฺโกจฺฉิ มํ อวริ มํ อิติ ดังนี้ เป็นต้น ฯ อารพฺภ สำเร็จมา
จาก อา อุปสรรคบทนํารภ ชาติ ตฺวา มีอุปสรรคอยู่หน้า แปลงที่สุด กับ ตฺวาปัจจุบัน
เป็น พุภ แปลไม่ออกสำเนียงปัจจุบันแล้ว

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/1.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 1/35.

3. แปลเป็นปริโยสานกาลกิริยา คือ แปลเป็นกริยาอาการที่ซ้ำกับกริยาอาการประโยคข้างหน้า เป็นการแสดงถึงกริยาอาการที่จบสิ้นไปแล้ว แปลว่า **ครั้น แล้ว** เช่น

... วิสารทา กุลธิดา มม สงคหํ กริสฺสติ กตฺวา จ ปน มหาสมฺปตฺติลภิสฺสติ... ฯ¹

...กุลธิดา อ. กุลธิดา วิสารทา ผู้แก่แล้วกล้า กริสฺสติ จักกระทำ สงคหํ ซึ่งการสงเคราะห์ มม แก่เรา, จ ปน ก็แล (สา กุลธิดา) อ.กุลธิดานั้น กตฺวา ครั้นกระทำแล้ว ลภิสฺสติ จักได้ มหาสมฺปตฺติ ซึ่งสมบัติใหญ่ ..ฯ กตฺวา สำเร็จมาจาก กร ธาตุ ซึ่งซ้ำกับประโยคต้นคือ กริสฺสติ แสดงถึงความสำเร็จแล้ว

4. แปลเป็นอปรกาลกิริยา คือ แปลหลังกริยาคุมพากย์ แปลออกสำเนียงปัจจัยว่า... แล้ว เช่น

โส อาสเน นิสฺสิทิ จิตฺตวิชนี คเหตุวา ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น นิสฺสิทิ นั่งแล้ว อาสเน ที่อาสนะ คเหตุวา จับแล้ว จิตฺตวิชนี ซึ่งพัดอันวิจิตร ฯ

5. แปลเป็นเหตุ คือ แปลหลังกริยาคุมพากย์เพื่อแสดงความเป็นเหตุ แปลว่า **เพราะ** เช่น

.....ทฺวินฺหนํ กุลานํ คุณมฺहनฺตํ ปฏิจฺจ สาวตฺถิ นิสฺสาย ปญฺจวิสฺติ วสุสฺวาเส วสิ ฯ²

(สตฺถา) อ.พระศาสดา นิสฺสาย ทรงแศย (แปลเป็นสมานกาลกิริยาจึงไม่ออกสำเนียง ..แล้ว) สาวตฺถิ ซึ่งเมืองชื่อว่าสาวตฺถิ วสิประทับอยู่แล้ว วสุสฺวาเส ประทับอยู่ตลอดพรรษา ปญฺจวิสฺติ 25 (ปญฺจวิสฺติ เป็นโลป นิคหิตสนธิ ลบนิคหิตออก จึงเป็น ปญฺจวิสฺติ ขยาย วสุสฺวาเส) ปฏิจฺจ เพราะอาศัย (ปฏิ + อิ + ตฺวา) ทฺวินฺหนํ-กุลานํ - คุณมฺहनฺตํ ซึ่งความที่แห่งตระกูล ท. สอง เป็นตระกูลมีคุณมาก ฯ

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 5/6.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 1/4.

ต๋ สุตวา เสฎฐิโน ยํ กาเรมิ ตํ น โหติ น ยํ กาเรมิ ตเทว โหตีติ มหนตํ
โหมนสฺส อุปฺปชฺชิตํ ๑¹

โหมนสฺส อ.ความโหมนสฺ มหนตํ อันมากกว่า (อหํ) อ.เรา (ปฺคุคฺคํ) ยังบุคคล กาเรมิ
ยอมนให้กระทำ ยํ (กมฺมํ) ซึ่งกรรมใด ตํ (กมฺมํ) อ.กรรมนั้น น โหติ ย่อมไม่มี (อหํ) อ.เรา
(ปฺคุคฺคํ) ยังบุคคล น กาเรมิ ย่อมไม่ให้กระทำ ยํ (กมฺมํ) ซึ่งกรรมใด ตํ (กมฺมํ) เอว อ.
กรรมนั้น นั้นเทียว โหติ ย่อมมี อิติ ดังนี้ อุปฺปชฺชิตํ เกิดขึ้นแล้ว เสฎฐิโน แก่เศรษฐี สุต
วา เพราะฟัง ตํ (วจนํ) ซึ่งคำนั้น ๑

6. แปลเป็นกิริยาวิเสสณะ คือ ทำหน้าที่ขยายกริยาจึงแปลหลังกริยา อาจขยายกริยา
ในระหว่างหรือกริยาคุมพากย์ก็ได้ แต่พบเห็นเป็นกิริยา คุมพากย์โดยมาก ไม่ออกสำเนียง
ปัจจัย ต่างจากอปฺรกาลกิริยา คือ อปฺรกาล กิริยา แปลออกสำเนียงปัจจัย เช่น

อตฺตโน หิ โภกมฺปิ อนวเสเสตฺวา ทินฺนํ นิรวเสสนนาม ๑ ๒

หิ จริงอยู่ (ทานํ) อ.ทาน (ปฺคุคฺคเลน)ทินฺนํ อัน อันบุคคลถวาย แล้ว อนวเสเสตฺวา
ไม่ให้เหลือลง ออตฺตโน เพื่อตน โภกมฺปิ แม้หนอยหนึ่ง นิรวเสส - นาม ชื่อว่าเป็นทานมีส่วน
เหลือลงออกแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น ๑

สตฺถา ตสฺสา ตตฺถ อภิริตี ๑ ตฺวา รมฺมํ เทเสนโต ว ตํ รูปํ โสฬสวสฺสทุทฺเทสิ
ภาวํ อติกุภิมิตฺวา วิสตีวสฺสทุทฺเทสิ กตฺวา ทสฺเสสิ ๑ ๓

สตฺถา อ.พระศาสดา ๑ ตฺวา ทรงทราบแล้ว อภิริตี ซึ่งความยินดียิ่ง ตตฺถ (รูป) ใน
รูปนั้น ตสฺสา (รูปนุทนาย) แห่งพระนางรูปนั้นทานั้น รมฺมํ - เทเสนโต -ว เมื่อทรงแสดงซึ่ง
ธรรมเทียว ทสฺเสสิ ทรงแสดงแล้ว รูปํ ซึ่งรูป ตํ นั้น กตฺวา กระทำ โสฬสวสฺสทุทฺเทสิภาวํ
อติกุภิมิตฺวา วิสตีวสฺสทุทฺเทสิ (รูป) ให้เป็นรูปก้าวล่วง ซึ่งความเป็นแห่งรูปอันบุคคลพึงแสดง
ขึ้นว่ามีกาลฝน 16 อันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่า มีกาลฝน 20 ๑

7. แปลเป็นวิเสสณะ คือแปลเป็นบทขยายนามนาม จึงแปลหลังนามนาม แปลไม่
ออกสำเนียงปัจจัยที่พบเห็นมากมี 3 ตัว คือ ๑ปฺตฺวา (เว้น), อุปาทาย (เข้าไปถือเอา), กต
วา (กระทำ) เช่น

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/2.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 5/83.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 5/105.

เทวธมฺเม ชานนเก ปตฺวา อวเสเส ลภามิ ฯ ¹

(อหํ) อ.เรา ลภามิ ย่อมได้ อวเสเส (ชเน) ซึ่งชน ท. ผู้เหลือลง ปตฺวา เว้น (ชเน) ซึ่งชน ท. เทวธมฺเม - ชานนเก ผู้รู้ซึ่งเทวธรรม ท. ฯ

ภนฺเต ทาสกมฺมกรे อุปาทาย สพฺเพ อุกโกสนฺติ ... ฯ ²

ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สพฺเพ (ชนา) อ.ชน ท. ทั้งปวง อุปาทาย เข้าไป ถือเอา ทาสกมฺมกรे ซึ่งทาสและกรรมกร ท. อุกโกสนฺติ ย่อมดำ ... ฯ

ตสฺมี อุปฺปนฺเน มกุขิกิ อาทิ กตฺวา ยาว คาโว ปมฺมิ ติจฺฉนาคตา มรณฺติ ฯ ³

ตสฺมี (โรเค) ครั้นเมื่อโรคนั้น อุปฺปนฺเน เกิดขึ้นแล้ว ติจฺฉนาคตา อ.สัตว์ ติจฺฉน ท. กตฺวา กระทำ มกุขิกิ ซึ่งแมลงวัน อาทิ ให้เป็นต้น ยาว เพียงใด คาโว ซึ่งโค ท. มรณฺติ ย่อมตาย ปมฺมิ ก่อน ฯ

8. แปลเป็นกิริยาคุณพากย์ ในประโยคที่ใช้ ตฺวา ปัจจัย เป็น กิริยาคุณพากย์เรียกว่า ประโยคกิริยาประธานัย แปลว่า แล้ว มีลักษณะการใช้พอสรุปได้ 4 ลักษณะ คือ

1) ข้อความแรกกล่าวรวมความกันเป็นพหูวนะ ใช้ ตฺวา ปัจจัย เป็นกิริยาคุณพากย์ ถัดจาก ตฺวา ปัจจัยคุณพากย์นั้น กล่าวประธานและกริยาแยกออกมาเป็นเอกวนะ เช่น

เอวํ วทฺเตตฺวา, นครวาสี อญฺเฏ โกฏิโย อทาสี ⁴

(เทว เสฏฺเฐโน) อ. เศรษฐี ท. 2 (ธนํ) ยังทรัพย์ วทฺเตตฺวา ให้เจริญแล้ว เอวํ อย่างนี้, นครวาสี(เสฏฺเฐโน) อ.เศรษฐีผู้อยู่ในเมืองโดยปกติ อทาสี ได้ให้แล้ว โกฏิโย ซึ่งโกฏิ ท. อญฺเฏ 8 ฯ วทฺเตตฺวา เป็นกริยาอาการของเศรษฐีทั้งสองคน ถัดจากนั้นแยกกล่าวคนหนึ่งออกมาต่างหากประกอบเป็น เอกวนะ

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 5/68.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 2/50.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/66.

⁴ พ.ธ.อ. (บาลี) 5/27.

เหฏฐา¹คังคาย จ เทว อิตถิโย นหายมานา ตํ ภาชนํ อุตเทนอาหริยมานํ
ทิสฺวา เอกา อิตถิ มยฺหเมตํ ภาชนนฺติ อาห ฯ¹

จ ก็ อิตถิโย อ.หญิง ท. เทว สอง นหายมานา อาบอยู่ เหฏฐา¹คังคาย ใน
ภายใต้แห่งแม่น้ำคงคา ทิสฺวา เห็นแล้ว ภาชนํ ซึ่งภาชนะ ตํ นั้น อุตเทน - อาหริยมานํ
อันอันน้ำพัดมาอยู่ อิตถิ อ.หญิง เอกา คนหนึ่ง อาห กล่าวแล้วว่า เอตํ (ภาชนํ) อ.ภาชนะ
นั้น มยฺห - ภาชนํ เป็นภาชนะของเรา (โหด) ย่อมเป็น อิตถิ ดังนี้ ฯ ทิสฺวา เป็นกริยาอาการ
ของหญิง 2 คน จบประโยคแล้ว แยกกล่าวคนหนึ่งต่างหาก ทิสฺวา จึงเป็นกริยาคุมพากย์

2) **ประโยคแรกเป็นเอกวจนะ** ใช้ ตฺวา ปัจจัยเป็นกริยาคุมพากย์ ถัดจาก ตฺวา ปัจจัย
ก็กล่าวเป็นเอกวจนะ ใช้ ตฺวา ปัจจัย เป็นกริยาคุมพากย์เช่นเดียวกัน (ถ้ามีหลายข้อความ) ถ้ามี
เพียง 2 ข้อความ ประโยคถัดจาก ตฺวา ปัจจัย จะไม่ใช่ ตฺวา ปัจจัยคุมพากย์ กริยาประธานใน
ลักษณะที่ 2 นี้ ประธานของทั้ง 2 ประโยค จะเป็นศัพท์ประเภทเดียวกัน หรือ หมายถึงสิ่ง
เดียวกัน เช่น

ชาติ ชราย สนฺติกํ เปเสตฺวา , ชรา พยาธิโน สนฺติกํ, พยาธิ มรณสฺส
สนฺติกํ ฯ²

ชาติ อ.ความเกิด เปเสตฺวา ส่งไปแล้ว สนฺติกํ สำนักร ชราย ของชรา, ชรา อ.
ความแก่ (เปเสตฺวา) ส่งไปแล้ว สนฺติกํ สำนักร พยาธิโน ของความเจ็บไข้, พยาธิ อ.ความ
เจ็บไข้ (เปเสตฺวา) ส่งไปแล้ว สนฺติกํ สำนักร มรณสฺส ของความตาย ฯลฯ จะสังเกตเห็น
ได้ว่า ประธานของทุกประโยคที่กล่าวถึงนี้ เป็นศัพท์ประเภทเดียวกัน หมายถึงสิ่งเดียวกัน คือ
ทุกข์ประจำสังขาร และทุกประโยคก็ใช้ ตฺวา ปัจจัยเป็นกริยาคุมพากย์

มม สรีรํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตฺตํ ฯ³

สรีรํ อ.สรีระ มม ของเรา ภิชฺชิตฺวา แรกแล้ว มชฺเฌ ในท่ามกลาง ภาโค อ.ส่วน
เอโก ส่วนหนึ่ง ปตฺตํ จงตกไป โอริมตีเร ที่ฝั่งอันมีในข้างนี้ ฯ ข้อความแรก กล่าวถึง สรีระ เป็น
เอกวจนะ ใช้ ตฺวา ปัจจัยคุมพากย์ ประโยคถัดมาก็เป็นเอกวจนะเหมือนกันและเป็นศัพท์ที่
หมายถึงสรีระร่างกายเหมือนกัน

¹ บุ.ธ.อ. (บาลี) 8/172.

² บุ.ธ.อ. (บาลี) 5/54.

³ บุ.ธ.อ. (บาลี) 3/187.

3) ประโยคข้อความใหญ่ กล่าวแสดงกริยาอาการร่วมกัน จึงประกอบเป็นพหูพจน์ะ ยังไม่สิ้นสุดข้อความก็มีข้อความที่แสดงกริยาอาการต่างคนต่างทำแทรกเข้ามาในระหว่าง จึงเป็นเอกพจน์ะ ใช้ ตฺวา ปัจจัยเป็นกริยาคุมพากย์ แล้วกล่าวรวมกันอีก เป็นพหูพจน์ะต่อจากข้อความแรกกล่าวถึงการแสดงกริยาอาการร่วมกัน เช่น

ทารกา มยิ อิทานิ คเหตุ□ น สกฺขิสฺสาม ฆลฺย.. อิติ (มนฺเตตฺตฺวา) เอเกโก เอเกกํ สาขาภคฺมฏ□ ีมาทาย สตุตฺปิ ชนา สตุต จิตฺตานิ ปิทฺหิตฺตฺวา ปกฺกมฺมึสุ ฯ¹

ทารกา อ. เด็ก ท. (มนฺเตตฺตฺวา) ปรึกษากันแล้วว่า มยิ อ.เรา ท. น สกฺขิสฺสาม จักไม่อาจ คเหตุ□ เพื่ออันจับเอา อิทานิ ในกาลนี้ ฆลฺย อิติ ดังนี้ เอเกโก (ทารโก) อ.เด็ก คนหนึ่งๆ อาทาย ถือเอาแล้ว สาขาภคฺมฏ□ ี ซึ่งก้าแห่งรุกขาวัยวะอันบุคคลพึงหักคือกิ่งไม้

เอเกกํ ก้าหนึ่งๆ สตุตฺปิ - ชนา เป็นชนแม่ 7 (หุตฺตฺวา) เป็น ปิทฺหิตฺตฺวา ปิดแล้ว จิตฺตานิ ซึ่งช่อง ท. สตุต 7 ปกฺกมฺมึสุ หลีกไปแล้วฯ ทารกา กล่าวรวมกันยังไม่สิ้นสุดข้อความ ก็มี ทารโก แทรกเข้ามาในระหว่าง ใช้ ตฺวา ปัจจัยคุมพากย์ของ ทารโก ถัดจากนั้น ก็รวมกันแสดงกริยาอาการต่อไปจนจบ

4) ประโยคแรกเป็นเอกพจน์ะ แสดงกริยาอาการต่างคนต่างทำ ใช้ ตฺวา ปัจจัยเป็นกริยาคุมพากย์ ถัดจาก ตฺวา ปัจจัย ก็เป็นการแสดงกริยาอาการร่วมกัน จึงประกอบเป็นพหูพจน์ะ เช่น

เอกเมกํ ภิกฺขุสฺสํ นิสินฺนนิสินฺนฏ□ เนยฺว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปตฺตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคฺนตฺตฺวา สพฺเพปิ เต ภิกฺขุ อากาเสเนว วิสโยชนสติกํ อติภฺกมิตฺตฺวา ฆลฺย ปาเท วณฺทิสฺสุ ฯ²

ภิกฺขุสฺสํ อ.ร้อยแห่งภิกษุ เอก์เอก์ หนึ่งๆ ปตฺตฺวา บรรลุแล้ว อรหฺตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏิสมภिता ท. นิสินฺนนิสินฺนฏ□ เนยฺว ในที่แห่งตนนั่งแล้วและนั่งแล้วนั้นเที่ยว อพฺภุคฺคฺนตฺตฺวา เหาะขึ้นแล้ว เวหาสํ สู้เวหา, ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. เต เหล่านั้น สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง อติภฺกมิตฺตฺวา ก้าวล่วงแล้ว กนฺตารํ ซึ่งกันดาร วิสโยชนสติกํ อันประกอบแล้วด้วยโยชน์ 20 ฆลฺย วณฺทิสฺสุ ถวายบังคมแล้ว ปาเท ซึ่งพระบาท ท. ฯ เอกเมกํ ภิกฺขุสฺสํ แสดงความหมายต่างคนต่างบรรลุ ซึ่งความเป็นจริงก็คง

¹ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 5/39.

² ชุ.ธ.อ. (บาลี) 8/77.

เป็นไปได้ที่จะบรรลุพระอรหัตต์ในเวลาเดียวกันทั้งหมด ดังนั้น เพื่อแสดงว่าต่างคนต่างบรรลุต่างวาระและเวลา (อาจจะเป็นในวันเดียวกันได้) ท่านจึงแต่งเป็นกิริยาประธานนัยไว้ ถัดจากนั้นจึงลงมาถวายบังคมพระบาทพระพุทธรเจ้าพร้อมกัน ฯ

8. การแปล ภาว, และภาวัตถิต

ภาวศัพท์ และ ปัจจัยในภาวัตถิต มีใช้กันมากสำเร็จรูปเป็นลิงค์ต่างกันดังนี้

1. ภาว ศัพท์ สำเร็จเป็นปุงลิงค์ แจกผสมนามิกวิภัติเหมือน อ การันต์ในปุงลิงค์คือ ปุริส

2. ตุต, ญ, ตุดน, กณ ญ ปัจจัย สำเร็จเป็นนปุงสกลิงค์ แจกผสม นามิกวิภัติเหมือน อ การันต์ในนปุงสกลิงค์คือ กุล

3. ตา ปัจจัย สำเร็จเป็นอิตถิลิงค์ แจกผสมนามิกวิภัติ เหมือน อา การันต์ในอิตถิลิงค์ คือ กณ□

เมื่อแปล ต้องขึ้นบทนามนามประกอบด้วยฉวิวิภัติแปลว่า แห่ง เข้ามาด้วย (ถ้าภาวศัพท์หรือภาวัตถิตต่อท้ายนามนาม หรือมีนามนามเรียงอยู่ก็ไม่ต้องขึ้นบทนามนาม) มีลักษณะการแปลแตกต่างกันดังนี้

1. ต่อท้ายกับศัพท์นามนาม แปลว่า ความเป็นแห่ง... เช่น

มคธณ□ รชเชน นิมนตียมาโน ตํ ปฏิกุชิปิตวา สพฺพญญตํ ปตฺวา ... ¹

(สตถา) อ.พระศาสดา มคธณ□ อันพระราชาในแคว้นมคธ นิมนตียมาโน เชื้อเชิญอยู่ รชเชน ด้วยความเป็นแห่งพระราชา ปฏิกุชิปิตวา ทรงห้ามแล้ว ตํ (รชช) ซึ่งความเป็นแห่งพระราชานั้น ปตฺวา ทรงบรรลุแล้ว สพฺพญญตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระสัพพัญญู ฯ รชช สำเร็จมาจาก ราช + ญ ราช ใช้เป็นนามนาม, และ สพฺพญญต สำเร็จมาจาก สพฺพญญ+ตา สพฺพญญ ใช้เป็นนามนาม จึงแปลว่า ความเป็นแห่ง...

จุปฺปณโก พุทฺธสาสนे सिनेहेन दिहिगारं न पट्ठेदि ²

¹ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 1/77.

² ชุ.ธ.อ. (บาลี) 2/78.

จุฬพนฺธโก อ.พระจุพนฺธก น ปตฺเถติ ย่อมไม่ปรารถนา คิหิภาวํ ซึ่งความเป็นแห่ง
 คฤหัสถ์ สีเนเหเน เพราะความสีเนหา พุทฺธสาสเน ในพระพุทฺธศาสนา ฯ คิหิ เป็นนามนาม
 จึงแปลว่า ความเป็นแห่ง..

2. ต่อท้ายกับกิริยานาม ที่ลง ยุ ปัจจัย แปลว่าความเป็นคือเช่น

กามคุณํ อารพฺภ หสนภาโว นาม หิโน ธมฺโม ¹

กามคุณํ - อารพฺภ - หสนภาโว - นาม ชื่อ อ.ความเป็นคือการหวัระปรารถซึ่งกาม
 คุณ หิโน - ธมฺโม เป็นธรรมอันเลว (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

3. ต่อท้ายกับคุณนาม (ทั้งที่สำเร็จมาจากสมาส ตัทธิต กิริยาภิธาน นามกิตก์ ที่ใช้ เป็นคุณนาม) แปลว่า ความเป็นแห่ง.....เป็น เช่น

อถสฺส อตฺตนา สทฺธิ เอกชฺฆมาสยตํ ☐ ตฺวา อุปติสฺโส อาห ... ฯ ²

อถ ครั้งนั้น อุปติสฺโส อ.อุปติสสะ ☐ ตฺวา ทราบแล้ว อสฺส (โกลิตสฺส) -
 อตฺตนา - สทฺธิ - เอกชฺฆมาสยตํ ซึ่งความที่แห่งโกลิตะนั้น เป็นผู้มื่อธยาศัยเป็นอันเดียวกัน กับ
 ด้วยตน อาห กล่าวแล้ว ฯ เอกชฺฆมาสย ใช้เป็นคุณนามเป็นจตุตถยาริกรณพหุพพิ
 สมาส ลง ตา ปัจจัย จึงแปลว่า ความเป็นแห่ง ...เป็น....

อลภนฺตสฺส เอกจาริกภาโว ว เสโยโย ³

(เอวรูป-สหายก)- อลภนฺตสฺส- (บุคคลสฺส) - เอกจาริกภาโว-ว อ.ความที่แห่งบุคคล
 ผู้ไม่ได้อยู่ซึ่งสหายผู้มีอย่างนี้เป็นรูป เป็นผู้มีการเที่ยวไปแห่งบุคคลคนเดียวเป็นปกติเที่ยว
 เสโยโย เป็นอาการประเสริฐที่สุด (โหติ) ย่อมเป็นฯ จาริก เป็นคุณนาม สำเร็จมาจากนามกิตก์
 จร ชาติ ลง ฌิก ปัจจัยนอกแบบเรียนของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า

อถสฺส มม จกฺขุณฺ ปรีหิณภาวํ อาโรเจยยาถ ฯ ⁴

¹ จุ.ธ.อ. (บาลี) 6/29.

² จุ.ธ.อ. (บาลี) 1/81.

³ จุ.ธ.อ. (บาลี) 1/56.

⁴ จุ.ธ.อ. (บาลี) 1/12.

อด (ภาวะ) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สาเหตุ) มีอยู่ ตมฺเห อ.ท่าน ท. อาโรเจยฺยาถ ฟังบอก มม - จกฺขุณฺ - ปริหิณภาวํ ซึ่งความที่แห่งจักขุ ท. ของเรา เป็นธรรมชาติเสื่อมรอบแล้ว อสฺส (กนิฏฺฏสฺส) แก่นองชายผู้น้อยที่สุดนั้น ๕ ปริหิณ ใช้เป็นคุณนาม สำเร็จมาจากกิริยาภิกตฺถ์ ลง ต ปัจจัย

4. ต่อท้ายกับ อตฺถิ หรือ นตฺถิ (ที่เป็นนิบาต) แปลว่า ความที่แห่ง เช่น

ตาย สญฺญาย อตฺถิภาวํ ชานิสฺสาม ¹

มยฺ อ.เรา ท. ชานิสฺสาม จกฺขุ (อมฺหากํ) อตฺถิภาวํ ซึ่งความที่แห่งเรา ท. มีอยู่ตาย - สญฺญาย ด้วยสัญญา นั้น ๕ อตฺถิ ที่เห็นย่อเป็นสมาสกัถิ ที่เห็นเป็นกิริยาคุมพากย์ของข้อความที่มีประธานเป็นพหูวนะกัถิ ฟังทราบว่าเป็นนิบาตกิริยา อตฺถิ ที่เป็นอาชยาดไม่สามารถย่อเป็นบทสมาส และต้องมีประธานเป็นเอกวนะเท่านั้น

ภิกฺขุณฺ อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา ชานาหิ ..๕ ²

(ตฺวํ) อ.ท่าน ชานาหิ จกฺขุ ภิกฺขุณฺ - อตฺถิภาวํ - วา ซึ่งความที่แห่งภิกษุ ท. มีอยู่หรือ (ภิกฺขุณฺ) - นตฺถิภาวํ - วา หรือว่า ซึ่งความที่แห่งภิกษุ ท. ไม่มีอยู่ ๕ อตฺถิ นตฺถิ ที่สมาสเข้ากับ ภาว ศัพท์ ฟังทราบว่าเป็นนิบาตกิริยา ไม่ใช่อาชยาดเพราะ อตฺถิ ที่เป็นอาชยาดไม่สามารถย่อเข้าเป็นสมาสได้ ให้นักเรียนดูอธิบาย อตฺถิ ในบทที่ 1 เรื่อง กิริยาคุมพากย์เพิ่มเติม

9. การแปล อิติ ศัพท์

1. แปล อิติ เป็นข้อความเลขใน

แปลว่า ว่าดังนี้ โดยจะแปลสับสนปนกับข้อความภายนอก อิติ ไม่ได้ มีหลักการเปิด อิติ ดังนี้

1. ข้อความ อิติ เรียงอยู่ในระหว่างประโยค คือ ยังไม่จบประโยค จะเปิด อิติ ด้วยกิริยาในระหว่าง (อนตฺ, มาน , ต, ตฺวนาหิ) บางแห่ง ท่านเรียงบทบาลีสำหรับเปิดไว้ให้ ในข้อความที่ท่านไม่เรียงบทบาลีไว้ ต้องขึ้นมาเปิดโดยกำหนดข้อความภายใน อิติ เป็นสำคัญ คือ

¹ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 2/2.

² ชุ.ธ.อ. (บาลี) 2/81.

ข้อความ	อิตี เป็นการกล่าว	ขึ้น	วตุวา ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นความคิด	ขึ้น	จิหฺเตตฺวา ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นการถาม	ขึ้น	ปุจฺจิตฺวา ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นการฟัง	ขึ้น	สุตฺวา ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นการกำหนด	ขึ้น	สลฺลภฺเขตฺวา ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นการรับคำ	ขึ้น	สมปฺปฏิจฺจิตฺวา ฯลฯ

ถ้าเป็น ปัจจุบันกาล ก็ขึ้น อนฺตฺ มาณ ปัจจยฺ เปลี่ยนลิงค์และวณะ ตามบทนามนาม เช่น จิหฺเตนฺโต, จิหฺเตนฺตี, ปุจฺจนฺโต, ปุจฺจนฺตี, จิหฺตยมาโน จิหฺตยมานา ฯลฯ

2. ข้อความ อิตี เรียงอยู่สุดท้ายประโยค บางที่ท่านเรียงกิริยา คุมพากย์สำหรับเปิดไว้ให้ ในข้อความที่ท่านไม่เรียงไว้ ต้องขึ้นกิริยาอาขยาด มาเพื่อแปลเปิด อิตี ศัพท์ ตามลักษณะของข้อความภายใน อิตี คือ ถ้าข้อความเป็นคำถาม ก็นำธาตุในความถามมาประกอบเป็นกิริยาคุมพากย์ มี วณะ บุรุษ ตามประธาน เช่น

ข้อความ	อิตี เป็นการกล่าว	ขึ้น	อาห, อาหฺสู ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นการถาม	ขึ้น	ปุจฺฉิ, ปุจฺฉิสฺสู ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นความคิด	ขึ้น	จิหฺเตสิ, จิหฺเตสฺสู
ข้อความ	อิตี เป็นการบอกเรื่อง	ขึ้น	อาจิกฺขิ, อาจิกฺขิสฺสู ฯลฯ
ข้อความ	อิตี เป็นการแจ้งเรื่อง	ขึ้น	อาโรเจสิ, อาโรเจสฺสู
ข้อความ	อิตี เป็นการรับคำ	ขึ้น	สมปฺปฏิจฺฉิ, สมปฺปฏิจฺฉิสฺสู ฯลฯ

ถ้าข้อความสำหรับเปิด อิตี เลขในท่านเรียงบทบาลีสำหรับเปิด ไว้แล้ว ก็แปลเปิดได้เลย เช่น

กถํ สมฺภู ☐ เปสฺสุ ☐ ยังวจาเป็นเครื่องกล่าวให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้วว่า...
 อนุโมทณํ โอกาสี ได้กระทำแล้ว ซึ่งอนุโมทนาว่า...
 ฯลฯ

3. ข้อความ อิตี จะอยู่ในระหว่างประโยคกิตติ อยู่สุดท้ายประโยคกิตติ สามารถขึ้นนามนามมาเป็นตัวเปิดก็ได้ และ นามนามนั้น ต้องแปลหลังกิริยาในระหว่าง หรือ กิริยาคุมพากย์ โดยประกอบเป็น ตติยาวิภัติ แปลว่า ด้วย ... เช่น

ข้อความ	อิตี เป็นการกล่าว	ขึ้น	วจนฺ
---------	-------------------	------	------

ข้อความ อิติ เป็นความคิด	ขึ้น	จินตเนน
ข้อความ อิติ เป็นความหวัง	ขึ้น	อาสาย
ข้อความ อิติ เป็นข้อตกลง, สำคัญ	ขึ้น	สญ□าย

บทนามนามที่ประกอบตติยาวิภัติที่ขึ้นมาเปิด อิติ นี้ ต้อง แปลหลังกริยา แปลว่า ด้วย

2. แปล อิติ หลังสุภาษิตต้นเรื่อง

แปลว่า ว่า ดังนี้ เป็นต้น แทบทุกเรื่องในธรรมบท ท่านจะยกสุภาษิตขึ้นมาเป็นบทตั้ง มี อิติ อยู่ท้ายสุภาษิต ให้แปลว่า ว่า ดังนี้ เป็นต้น เพราะสุภาษิตที่ท่านยกขึ้นมาในต้นเรื่องนั้น เป็นเพียงเนื้อความย่อที่ท่านจะขยายความต่อไปในอรรถกถา เช่น

มโนปุพฺพคมาติ ทุตฺติยคาถาปิ สวตฺถิยเวย มฏฺฏกฺกณฺทลฺล อารพฺก
ภาสิตา ฯ ¹

ทุตฺติยคาถาปิ แม่ อ.พระคาถาที่ 2 ว่า มโนปุพฺพคมา อิติ ดังนี้ เป็นต้น ภควตา อัน
พระผู้มีพระภาคเจ้า อารพฺก ทรงปรารภ มฏฺฏกฺกณฺทลฺล ซึ่งมานพชื่อว่า มฏฺฐกฺกณฺทลฺล ภาสิตา
ตรัสแล้ว สวตฺถิยเวย ในเมืองชื่อว่า สวตฺถิ นันเทียว ฯ

อฏฺโฏจฺฉิ มํ อวธิ มนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต
ติสฺสสตุเถรํ อารพฺก กเถสิ ฯ ²

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับอยู่ เขตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺก ทรงปรารภ ติสฺสสตุเถรํ ซึ่งพระเถระชื่อว่าติสสะ กเถสิ ตรัสแล้ว ธมฺมเทสนํ ซึ่งพระ
ธรรมเทศนา อิมํ นี้ ว่า อฏฺโฏจฺฉิ มํ อวธิ มํ อิติ ดังนี้ เป็นต้น ฯ

3. แปล อิติ เป็นการแสดงชื่อ

แปลว่า ชื่อว่า ใช้เป็นตัวขยาย คน, สัตว์, สิ่งของเพื่อต้องการจะบอกชื่อ เช่น

ตตฺถ มโนติ กามาวจรกุสลาภิเภทํ สพฺพมปิ จตุภูมิกจิตฺตํ ฯ ³

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/23.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/35.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/20.

จตุภูมิภิกขุ อ.จิตอันเป็นไปในภูมิ 4 สัพพมปิ แม้ทั้งปวง กามาวจร - กุสลาภิเภท อันต่างด้วยจิตมีกุศลกามาวจรจิตเป็นต้น มโน อิติ ชื่อว่าใจ ตตถ (คากาย) ในพระคานานัน ๕

4. แปล อิติ เพื่อขยายจำนวน

แปลว่า คือ.....ใช้เป็นตัวยขยายคน, สัตว์, ที่, สิ่งของ ในเรื่องของจำนวนว่า มีใคร เท่าไร อะไรบ้าง เช่น

ราชคหสุมิ หิ สมมาทิกฏิกิปปุตโต จ มัจฉาทิกฏิกิปปุตโต จาติ เทว ทารกา อภิภขณ คุพกีฬ กิฬนติ ๕ ¹

หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ทารกา อ.เด็ก ท. เทว 2 อิติ คือ สมมา - ทิกฏิกิปปุตโต จ อ.บุตรของบุคคลผู้มีความเห็นชอบด้วย มัจฉาทิกฏิกิปปุตโต จ อ.บุตรของบุคคลผู้มีความเห็นผิดด้วย ราชคหสุมิ ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์ กิฬนติ ย่อมเล่น คุพกีฬ เล่นด้วยขลุบ อภิภขณ เนื่องจาก ๆ

5. แปล อิติ เป็นการแสดงเหตุผล

แปลว่า เพราะเหตุนี้ เพื่อแสดงความเป็นเหตุผลของข้อความจะเรียงอยู่ในการ วิเคราะห์บทเป็นส่วนมาก เช่น

สห สงคมม วา ภาสนติ เอตถาติ สภา (ศาลา) ²

ขนา อ.ชน ท. ภาสนติ ย่อมกล่าว สห วา พร้อมกันหรือ สงคมม วา หรือว่า พร้อมเพรียงกัน เอตถ ศาลาย ในศาลานั้น อิติ เพราะเหตุนี้ (สา ศาลา) อ.ศาลานั้น สภา ชื่อว่าเป็นที่กล่าวพร้อมเพรียงกัน

6. แปล อิติ เป็นการแสดงประการต่าง ๆ

แปลว่า ด้วยประการฉะนี้ เพื่อแสดงประการต่างๆ หรือเป็นการสรุปเฉพาะข้อความ นั้นๆ เช่น

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 7/103.

² พระมหาเวทย์ วรญาณ, บาลีไวยากรณ์เล่ม 5 นามกิตก์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการ สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537), หน้า 19.

อิตี อิมํ กุลปุตฺตํ นิสฺสาย ฐมฺมยาโค มหา ภวิสฺสตีฯ ¹

ฐมฺมยาโค อ.การบูชาซึ่งธรรม มหา เป็นคุณใหญ่ ภวิสฺสตี จักเป็น นิสฺสาย เพราะอาศัย กุลปุตฺตํ ซึ่งกุลบุตร อิมํ นี้ อิตี ด้วยประการฉะนี้... ฯ

7. แปล อิตี เป็นบทสรุปจบเรื่อง

แปลว่า **ดังนี้แล** จะวางอยู่ท้ายเนื้อเรื่องเป็นส่วนมาก เพื่อแสดงว่าจบเนื้อเรื่องต่างๆ แล้ว เช่น

เทสฺนา มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตาทิ ฯ ²

เทสฺนา อ.เทศนา สาทฺธิกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ ชาตา เกิดแล้ว มหาชนสฺส แก่มหาชน อิตี ดังนี้แล ฯ

10. การแปล ตุ□ ปัจจัย

ตุ□ ปัจจัย เป็นปัจจัยสำหรับประกอบกับธาตุเพื่อให้สำเร็จรูปเป็นกริยานาม จัดเป็นปัจจัยนามชนิดหนึ่ง มีลักษณะการแปล 2 ประการ คือ

1. ลงในอรรถปฐมวาทิตติ

ใช้เป็นประธานในประโยค แปลว่า อ. อัน กิริยาคุณพากย์ของ ตุ□ จะเป็น วัฏฏติ ย่อมควร, น วัฏฏติ ย่อมไม่ควร, ยุตฺตํ ควรแล้ว, อยุตฺตํ ไม่ควรแล้ว, (เป็นส่วนมาก) และเข้ากับภารศัพท์ที่เป็นบทวิภินิหิต เพราะฉะนั้น เมื่อพบ ตุ□ ปัจจัย อยู่ในข้อความใด มี วัฏฏติ, น วัฏฏติ, ยุตฺตํ, อยุตฺตํ ฟังทราบวา ตุ□ ใช้เป็นประธานของประโยคได้ เมื่อแปลจะนิยมขึ้นบทผู้ทำผู้แสดงกริยาอาการประกอบด้วยตติยาวิภินิหิตมาด้วยเสมอ (ไม่ขึ้นมาก็มีบ้าง) เช่น

เอตํ อภิโรเทน วิหารมฺชเณ นิสฺสิตฺตุ□ น วัฏฏติ ³

¹ พ.ร.อ. (บาลี) 1/25.

² พ.ร.อ. (บาลี) 1/148.

³ พ.ร.อ. (บาลี) 1/36.

เอตํ - (วตฺตํ) - อภิโรหเตน - (ตยา) - วิหารมชฺเช - นิสิตฺตํ^๑ อํ อํนเรอ
ผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งวัตรนั้น นั่งในท่ามกลางแห่งวิหาร น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร ฯ

เอวรูปา โข ปน มรณา มุตตสฺส มม ปมาทชีวิตํ ชีวิตํ^๑ อยุตฺตํ^๑

ปน ก็ ปมาทชีวิตํ - ชีวิตํ^๑ อ.อํนเป็นอยู่ เป็นอยู่ด้วยความประมาท อยุตฺตํ
ไม่ควรแล้ว มม แก่เรา เอวรูปา - โข - มรณา - มุตตสฺส ผู้พ้นแล้วจากความตาย มีอย่างนี้
เป็นรูปแล ฯ

สงฺคามํ โอตินฺณหตฺถิโน หิ จตฺตฺหิ ทิสสํหิ อาคเต สเร สหิตฺตํ^๑ ภาริ^๒

หิ เหมือนอย่างว่า จตฺตฺหิ - ทิสสํหิ - อาคเต - สเร - สหิตฺตํ^๑ อ. อํนอดกลั่น ซึ่งลูกศร
ท. อํนมาแล้ว จากทิศ ท. 4 สงฺคามํ - โอตินฺณหตฺถิโน - ภาริ เป็นภาระของช้างตัวข้ามลง
แล้วสู่สงคราม (โหด) ย่อมเป็น .. ฯ

2. ตํ^๑ปัจจยฺ ใช้ในอรรถจตุตถีวิภักติ

แปลว่า เพื่ออํน... เข้ากับกิริยาอาขยาตบ้าง กิริยาภิกตฺกบ้าง นามศัพท์บ้าง (เช่น สมตฺถ
ศัพท์) นอกจากนั้นยังใช้คู่กับ สกฺกา อลํ และ ลพฺภา อีกด้วย เช่น

พทุธา จ นาม น สกฺกา ส^๑น อาราธตฺตํ^๑ ฯ^๓

จ ก็ พทุธา - นาม ชื่อ อ.พระพุทฺธเจ้า ท. ส^๑น (บุคฺคเลน) อํนบุคฺคลผู้ไฉ่อด น -
สกฺกา ไม่อาจ อาราธตฺตํ^๑ เพื่ออํนให้ทรงยินดียิ่ง ฯ

อหํ ภนฺเต มหุลลกกาเล ปพฺพชิตตฺตา คณฺธธูรี ปุเรตฺตํ^๑ น สกฺขิสฺสามิ ... ฯ^๔

ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ.กระผม น สกฺขิสฺสามิ จักไม่อาจ คณฺธธูรี - ปุเร
ตฺตํ^๑ เพื่ออํนยังคณฺธธูรีให้เต็ม มหุลลกกาเล - ปพฺพชิตตฺตา เพราะความที่แห่งข้าพระองค์
เป็นผู้บวชแล้ว ในกาลแห่งตนเป็นคนแก่ ฯ

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/26.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 2/50.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/8.

⁴ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/62.

รณโ□ อาณา อกาตุ□ น ลพฺภา ¹

อาณา อ.พระอาชญา รณโ□ ของพระราชา เกหนจิ อันใครๆ น ลพฺภา ไม่พึงได้
อกาตุ□ เพื่ออันไม่กระทำ ฯ

อุปคณฺตุวา จ น อลฺ อุปนิสฺสิตุ□ ... ²

(ภิกขุ) อันภิกษุ อุปคณฺตุวา ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว น อลฺ ไม่ควร อุปนิสฺสิตุ□ เพื่อ
อันเข้าไปนั่งใกล้ ฯ

3. ตุ□ ปัจจัย สมาสกับศัพท์อื่น

ลงในอรรถจตุตถี แปลว่า เพื่ออัน, เพื่อการ, เพื่อความ.....(สมาสกับกาม ศัพท์เป็น
ส่วนมาก) เช่น

โส พุทฺธปฺปมฺขสฺส สงฺฆสฺส สาลิณพฺภทํ ทาทูกาโม หุตฺวา เขฏฺฐ□ ภาติกํ
อุปสงฺกมิตฺวา ฯลฯ ³

โส (จุลลกาล) อ.จุลลกาลนั้น พุทฺธปฺปมฺขสฺส - สงฺฆสฺส - สาลิณพฺภทํ - ทาทู
กาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันถวายเป็นถวายเป็นที่แห่งข้าวสาลี แก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
หุตฺวา เป็น อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว เขฏฺฐ□ ภาติกํ ซึ่งพี่ชายผู้เจริญที่สุด ... ฯ

11. การแปล สกฺกา

สกฺกา เป็นนิบาตจำพวกกริยา ใช้ในอรรถปฐมาวิภัติ จัดเป็นอพยยศัพท์ ไม่
เปลี่ยนแปลงด้วยการแจกสมวิภัติในคัมภีร์อภิธัมมัตถวินิยาณี ปญฺจิกา อรรถโยชนาปฐมภาค
แสดงไว้ว่า ลิงคตฺเถ ป□ มาติ สุตฺเตน สกฺกา นิปาตโต ป□ มา สพฺพาสมิจฺจาทีนา
สิโลโป ⁴ แปลว่า ลง สิ ปฐมาวิภัติหลัง สกฺกา อันเป็นนิบาต ด้วยสูตรว่า ลิงคตฺเถ ป□ มา,
ลป สิ ออก ด้วยสูตรว่า สพฺพาสมาวุโสปลคฺคณิปาตาทีหิ จ. ในคัมภีร์อภิธัมมัตถวินิยาณี
ปญฺจิกา อรรถโยชนาปฐมภาคแสดงไว้ชื่อว่า สกฺกาติ กมฺมวาจกํ นิปาตกริยาปทํ ⁵ แปลว่า

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/70.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 3/8.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/88.

⁴ อภิ.โยชนา. (บาลี) 1/28.

⁵ อภิ.โยชนา. (บาลี) 1/31.

บทอันเป็นนิบาตกริยาว่า สกกา เป็นกัมมวาท (สกกา ที่ท่านอ้างถึงนี้ เป็น สกกา ในอภิธรรมมัตถ
 วิจารณ์นี้เรียกว่า อตุโล วิญญู¹ตเว วิชาหนตถ ปณฺทิตฺติ น สกกา ... ๒¹

ในคัมภีร์ปทูปสัทธิฉบับวัดท่ามะโอ แสดงไว้ในส่วนของเนปาทิกบทว่า อตุล สกกา
 ลพฺภาอิจฺเจเต ป²มาย์ ๒² แปลว่า ศัพท์ นี้คือ อตุล สกกา ลพฺภา เป็นปฐมาวักตติ ๒

ด้วยหลักฐานต่างๆ เหล่านี้ สกกา จึงเป็นนิบาตกริยา ลงในอรรถปฐมาวักตติ
 ดังนั้นเมื่อเป็นนิบาต นักเรียนจึงไม่ต้องสงสัยหรือค้นต่อไปว่า มาจาก ชาติ วิภตติ ปัจจัย อะไร
 เพราะเป็นอรรถยศัพท์ที่ไม่สำเร็จมาจากธาตุใดๆ ทั้งนั้น และมีข้อสังเกตว่า มี สกกา ใน
 ข้อความใด จะต้องมี ตู ³และ ตเว ปัจจัย อยู่ในข้อความนั้นเสมอ ในภาษาบาลีมี
 ลักษณะการแปลประโยค สกกา เป็นภาษาไทยโดยพยัญชนะ 4 ลักษณะ คือ 1. แปลเป็น
 ประธานของประโยค 2 . แปลเป็นกริยากัมมวาท 3. แปลเป็นกริยาภาววาท และ
 4. แปลเป็นวิภตติกัตตา

1 . สกกา เป็นประธาน

ในกรณีที่ข้อความของ สกกา นั้น ไม่มีนามนามที่สามารถเป็นประธานได้ แต่มี
 กริยาอาชยาดเป็นปฐมบุรุษคุมพากย์ ในข้อความนั้น เมื่อแปลต้องขึ้นบท อนนภิหิตกัตตามา
 ด้วยเสมอ เช่น

ตตุถ น อาคตํ คเหตุ⁴สกกา ภาวิสสติ ๒³

ตตุถ - (⁴) - น - (ราชาน) - อาคต - คเหตุ⁴ - (ตยา) - สกกา อ. อันอัน
 พระองค์อาจ เพื่ออันทรงจับ ซึ่งพระราชานั้น ผู้เสด็จมาแล้ว ในที่นั้น ภาวิสสติ จักมี ๒ (ขึ้น ตยา
 เป็นบท
 อนนภิหิตกัตตา)

ยตุตเคน โอลเเหตุ⁴สกกา โหติ ... ๒⁴

ยตุตเคน - (จิตุเทน) - โอลเเหตุ⁴ - (ตุเมหิ) - สกกา อ. อัน อันท่าน ท. อาจ
 เพื่อ
 อันแลดูด้วยช่องมีประมาณเท่าใด โหติ ย่อมมี ... ๒ (ขึ้น ตุเมหิ เป็น อนนภิหิตกัตตา มาด้วย)

¹ อภิ.วิจารณ์. (บาลี) 61.

² พระพุทธปียะ, ปทูปสัทธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า 107.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/32.

⁴ พุ.ธ.อ. (บาลี) 2/48.

2. สกฺกา เป็นกิริยากัมมวาทก

ในข้อความของ สกฺกา ใดๆ ก็ตาม ถ้ามีนามนามซึ่งเป็นตัวกรรมเข้ากับ ตฺ□ปัจจัย บทนามนามนั้นประกอบด้วยปฐมวิภัติ สกฺกา ในข้อความนั้น จัดเป็นกิริยากัมมวาทก แปลตามลักษณะของกัมมวาทก ทุกประการ เช่น

น สกฺกา โส อคารมชฺเฌ ปุเรตฺ□¹

โส (อาทิมชฺเฌปริโยสานกลฺยาณธมฺโม) อ.ธรรมอันงามในเบื้องต้นและท่ามกลางและที่สุดนั้น (มยา) อันเรา น สกฺกา ไม่อาจ อคารมชฺเฌ ปุเรตฺ□ เพื่ออันให้เต็มในท่ามกลางแห่งเรือน ฯ อาทิมชฺเฌปริโยสานกลฺยาณธมฺโม เป็นตัวกรรมของ ตฺ□ ปัจจัยประกอบด้วยปฐมวิภัติ ในข้อความนี้ จึงเป็นกัมมวาทก ถ้าตัวกรรมที่เข้ากับ ตฺ□ ประกอบด้วย ทุตฺติยาวิภัติ ข้อความของ สกฺกา จะเป็นภาววาทก

3. สกฺกา เป็นกิริยาภาววาทก

ในข้อความของ สกฺกา ใดๆ ก็ตาม ถ้ามีธาตุที่ประกอบกับ ตฺ□ปัจจัย เป็น อกัมมธาตุ หรือ ตฺ□ ปัจจัยประกอบกับสกัมมธาตุ แต่บทกรรมประกอบด้วยทุตฺติยาวิภัติ ข้อความของ สกฺกา นั้น จัดเป็น ภาววาทก แปลตามลักษณะของภาววาทกทุกประการ เช่น

น สกฺกา เอเตน สทฺธิ เอกโต ภวิตฺ□ฯ²

(มยา) อันเรา น สกฺกา ไม่อาจ เอเตน -(รณ□)- สทฺธิ - เอกโต - ภวิตฺ□ เพื่ออันเป็นโดยความเป็นอันเดียวกันกับด้วยพระราชพระองค์นั้น ฯ ในข้อความนี้ ธาตุที่ประกอบกับ ตฺ□ปัจจัย คือ ภู ธาตุ เป็นอกัมมธาตุ ไม่มีบทนามนามที่ประกอบด้วยปฐมวิภัติ อยู่ จึงเป็นภาววาทก

น สกฺกา วิหาริ ตฺจุณฺ กาทฺ□³

มยา อันเรา น สกฺกา ไม่อาจ วิหาริ - ตฺจุณฺ - กาทฺ□ เพื่ออันกระทำ ซึ่งวิหาร ให้ว่างเปล่า ฯ ในข้อความนี้ ธาตุที่ประกอบกับ ตฺ□ปัจจัย คือ กร ธาตุ เป็นสกัมมธาตุ แต่มีบท

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/6.

² พุ.ธ.อ. (บาลี) 1/129.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 4/49.

นามนาม คือ วิหาร ประกอบด้วย ทุติยาวิภัติ จึงเป็น ภาววาก ถ้า วิหาร ประกอบด้วยปฐมาวิภัติ สำเร็จเป็น วิหาโร ตจุโน ข้อความที่สมมตินี้ จะเป็นกัมมวาก

4. สกกา เป็นวิกติกัตตา

ในข้อความของ สกกา นั้น มีนามนามที่เป็นประธานประกอบด้วยปฐมาวิภัติ และมีธาตุว่ามีว่าเป็นเรียงเป็นกริยาอยู่ด้วย อาจเป็นกริยาในระหว่างหรือกริยาคุมพากย์ก็ได้ สกกา ในข้อความนั้นจัดเป็น วิกติกัตตา และต้องขึ้น บทอนภิตกัตตา เข้ากับ สกกา ด้วย เช่น

สเจ เอเต รุปีโน หุตฺวา กตฺถจิ ปกุขิปิตุ ☐ สกกา ภเวยฺย ☐ ฯ ¹

สเจ ถ้าวา เอเต (กิลเสา) อ.กิลเส ท.เหล่านั้น รุปีโน เป็นสภาพ มีรูป หุตฺวา เป็นไชร กตฺถจิ – ปกุขิปิตุ ☐ (เกนจิ) - สกกา เป็นสภาพอันใครๆ อาจเพื่ออันใส่เข้าไปใน ที่ไหนๆ ภเวยฺย ☐ ฟังเป็น ฯ ขึ้น เกนจิ เป็นบท อนภิตกัตตา

12. การแปล อล

อล เป็นอพยยศัพท์รูปเดิมเป็นอย่างไรก็คงอยู่อย่างนั้น ลงในอรรถปฐมาวิภัติ ใน คัมภีร์ปทรูปสิทธิแสดงไว้ในส่วนนิบาตบทว่า **น โน มา อ อล ฬลอิจุเจเต ปฏิเสหนตฺเถ ฯ** **อล ปริยตฺติกุสเหสุ จ** แปลว่า ศัพท์เหล่านี้คือ น โน มา อ อล ฬล ลงในความหมาย ปฏิเสท ฯ ² อนึ่ง เฉพาะ อล ยังลงในอรรถอันเพียงพอและระดับๆ จึงสรุปการใช้ อล และการแปลเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. **เป็นปฏิเสหนตฺเถ** ใช้ในความหมายปฏิเสท แปลว่า **อ.พอละ, อ.อย่าเลย** ถ้าใช้เป็นกริยาคุมพากย์ แปลว่า **ไม่ควร** เช่น

สตฺถา อล เอตฺตเกน อิมสฺสาติ ปกุคามิ ฯ ³

สตฺถา อ.พระศาสดา ปกุคามิ เสด็จหลักไปแล้ว **จินฺตเนน** ด้วยอันทรงพระดำริว่า **อล อ.พอละ อิมสฺส (มกุฏ ☐ ฏฺฐทิสฺส)** แก่มาณพชื่อว่ามกุฏ-กฺุณทิสฺส **เอตฺตเกน (กมฺเมเน)** ด้วยกรรมมีประมาณเท่านั้น **อิติ** ดังนี้ ฯ **อล** ในประโยคนี้เป็นประธานใช้ในอรรถปฏิเสท

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/138.

² พระพุทธปียะ, ปทรูปสิทธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า 106.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/25.

อลั ภิกขเว มา จินตยิตถ.... ฯ¹

ภิกขเว ตุก่อนภิกษุ ท. อลั อ.อย่าเลย (ตุมเห) อ.เธอ ท. มา จินตยิตถ อย่าคิดแล้ว ... ฯ อลั ในประโยคนี้ เป็นประธานใช้ในอรรถปฏิเสธ อลั ใช้เป็นประธานไม่ต้องมีกริยาคุมพากย์

อริสาเสตุวา จ อถโข ภควา เวรณชั พุราหุณณ อลั ขรवासปลิโพธจินตยาติ สณ□เปตวา ..ฯ²

จ ก็ อถโข ครั้งนั้นแล ภควา อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า (นิมฺนฺตํ) ยังคํานิมนฺต อริสาเสตุวา ครั้นให้อยู่ทับแล้ว พุราหุณณ ทรงยังพราหฺมณ เวรณชั ผู้ชื่อว่าเวรณชั สณ□เปตวา ให้รู้พร้อมแล้วว่า (ตยา) อันเธอ อลั ไม่ควร ขรवासปลิโพธจินตยา เพื่ออันคิดซึ่งความกังวลด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน อติ ดังนี้...ฯ ในประโยคนี้ อลั เป็นนิบาตกริยาภาวจากลงในอรรถปฏิเสธ แม้จะไม่มี น ศัพท์ปฏิเสธ หรือในข้อความที่ยกเป็นตัวอย่างนี้จะแปล อลั เป็นประธานว่า อ.อย่าเลย ด้วยอันคิดซึ่งความกังวลด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน ฯ ก็ใช้ได้

2. เป็นปริยตยตถ บอกความเป็นของพอสมควร, เพียงพอ, เหมาะสม เป็นนิบาตกริยาเหมือน สกกา และ อตถิ เป็นได้ทั้งกริยากัมมวาจก และเป็นวิกิตกัตตา แปลว่า สมควร, เพียงพอ ในอรรถนี้ ถ้า อลั ทำหน้าที่ปฏิเสธในประโยคจะต้องมี น ศัพท์ปฏิเสธเข้ามาด้วย ซึ่งไม่เหมือนปฏิเสธนตถ เพราะปฏิเสธนตถ ปฏิเสธโดยไม่ต้องมี น ศัพท์ เช่น

นวหิ ภิกขเว องฺเคหิ สมฺนฺหาคตํ กุลํ อนฺุปนฺตวา จ นาลํ อุปนฺตฺ□
อุปนฺตวา จ นาลํ อุปนิสํติตฺ□ฯ³

ภิกขเว ตุก่อนภิกษุ ท.กุลํ อ.ตระกูล นวหิ - องฺเคหิ - สมฺนฺหาคตํ อันมาตามพร้อมแล้วด้วยองค์ ท.9 (ภิกฺขุหา) อันภิกษุ อนฺุปนฺตวา- อุปนฺตฺ□ - น- อลั -จ ไม่เข้าไปแล้วไม่ควรเพื่ออันเข้าไปด้วย อุปนฺตวา – อุปนิสํติตฺ□- น - อลั - จ ครั้นเข้าไปแล้ว ไม่ควรเพื่ออันนั่งใกล้ด้วย ฯ อลั ในประโยคนี้ ใช้เป็นกริยาคุมพากย์กัมมวาจก

มม ธีตฺว เอตตกา คาโว อลั⁴

¹ พุ.ธ.อ. (บาลี) 7/131.

² วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/230.

³ พุ.ธ.อ. (บาลี) 3/8.

⁴ พุ.ธ.อ. (บาลี) 3/56.

คาโว อ. โค ท. เอตุตกา มีประมาณเท่านั้น มม - ธิตุ - อล เป็นสัตว์เพียงพอ แกธิดา
ของเรา (โหนด) ย่อมเป็น ๙ อล ในประโยค นี้ใช้เป็น วิกิตักตดา

3. เป็น ภูสนตุถ คือ ใช้ในความหมายระดับตกแต่งสนธิกับศัพท์ประเภทกริยา คือ
กร ธาตุในความทำเป็นจำนวนมาก เช่น

อลงกโต	ระดับตกแต่งแล้ว
อลงกริตวา	ระดับตกแต่งแล้ว
อลงกโรติ	ย่อมระดับตกแต่ง

ในอรรถ ภูสนะ นี้ เข้ากับ กร ธาตุในความทำ บางสำนักและบางอาจารย์แปลว่า
“ทำให้พอ” ในทัศนะของข้าพเจ้าเห็นว่า อล ในบทว่า อลงกริตวา ก็ดี อลงกโรติ ก็ดี อลงกโต
ก็ดี ลงในอรรถภูสนะ การแปลว่า ทำให้พอ จึงไม่น่าจะถูกต้อง ควรจะแปลว่า **ระดับตกแต่ง**
ได้เลย หรือแปลว่า **กระทำซึ่งการระดับตกแต่ง** เพราะ อล ลงในอรรถความหมายระดับ
ตกแต่งได้ ถ้าแปลว่า ทำให้พอ จะต้องลงในอรรถ ปริยตุติ คือ อรรถเพียงพอ, เหมาะสม

13. การแปล ลพฺภา

ลพฺภา แปลว่า ฟังได้ เป็นนิบาตกริยาจำพวกเดียวกับ สกฺภา ลงในอรรถปฐมาวิริตติ
ถ้ารูปกริยาเป็น ลพฺโภ, ลพฺภา, ลพฺภ มีการเปลี่ยนแปลงตามนามนามที่เป็นประธานฟังทราบว่า
เป็น ลพฺภ จากนามกิตก์ สำเร็จมาจาก ลภ + ญ แต่ถ้า ลพฺภา สำเร็จเป็นลิงค์ไม่เหมือนนาม
นามที่เป็นประธาน ฟังทราบว่า ลพฺภา เป็นนิบาตกริยา จึงสรุปว่า **ลพฺภา มี 2 ชนิด คือ**

1. ลพฺภ ที่เป็นนามกิตก์ เป็นกัมมวาจกอย่างเดียว ใช้เป็น กริยา คู่ผูกพจน์ได้
สำเร็จจาก ลภ ธาตุ ลง ญ ปัจจัย มีวิธีสำเร็จรูปดังนี้

ลบสระที่สุทธธาตุ	ลภ
ลง ญ ปัจจัย	ลภ + ญ
ลบ ญ อนุพันธ์	ลภ + ย
แปลง ภย เป็น ภ	ล + ภ
ซ้อน พ	ล + พภ
ลง สิ	ลพฺภ + สิ
ป[] แปลง สิ เป็น โอ	ลพฺโภ
อิตุ ลง อา ลบ สิ	ลพฺภา
นป[] แปลง สิ เป็น อ	ลพฺภ

เช่น

รณโ□ อาณา อกาตุ□ น ลพฺภา ¹

อาณา อ.พระอาณา รณโ□ ของพระราช (เกษจิ) อันใครๆ น ลพฺภา ไม่พึงได้
อกาตุ□ เพื่ออันไม่กระทำฯ ลพฺภา ในข้อความนี้ สำเร็จมาจากนามกิตก์ เพราะมีลิงคะ วจนะ
วิภัตติ เหมือนนามนาม ที่เป็นประธานคือ อาณา และเป็นกัมมวาจก

2. ลพฺภา นิบาตกริยา ไม่เปลี่ยนแปลงลิงค์ตามนามนามที่เป็นประธาน พึงทราบว่าเป็น
นิบาตกริยา ใช้เป็นกริยาคุมพากย์ได้ เป็นทั้งกัมมวาจกและภาววาจก ที่เป็นกัมมวาจกนั้น
บทกรรมที่เข้ากับ ลพฺภา จะต้องประกอบเป็นปฐมวิภัตติ แต่ในข้อความใดบทกรรมประกอบ
เป็นทุติยวิภัตติก็ดี ชาติที่ประกอบกับ ตู□ ปัจจัยที่มี ลพฺภา เป็นกริยาคุมพากย์ก็ดี ให้แปล
ลพฺภา เป็นภาววาจก เช่น

ปเวณิรชฺช นาม ตาต อิทํ, น ลพฺภา เอวํ กาทู□ฯ ²

ตาต แนะนำ อิทํ(รชฺช) อ.ความเป็นแห่งพระราชานี้ ปเวณิ รชฺช นาม ชื่อว่าเป็น
ความเป็นแห่งพระราชตามประเพณี (โหติ) ย่อมเป็น, (อิทํ ปเวณิรชฺช) อ. ความเป็นแห่ง
พระราชตามประเพณีนี้ ตยา อันเจ้า น ลพฺภา ไม่พึงได้ เอวํ – กาทู□ เพื่ออันกระทำอย่างนี้
ฯ ลพฺภา ในข้อความนี้เป็นนิบาตกริยา เพราะคงรูปเดิมไม่เปลี่ยนแปลงตามนามนามที่เป็น
ประธาน คือ รชฺช ฯ และเป็นกัมมวาจกเพราะ รชฺช ซึ่งเป็นบทกรรมในข้อความประกอบด้วย
ปฐมวิภัตติ

ตํ กุโตะ ลพฺภา...ฯ ³

ตุมุเหหิ อันพระองค์ ท. ลพฺภา พึงได้ ตํ (เทยฺยธมฺม) ซึ่งไทยธรรมนั้น กุโตะ
(□านโต) แต่ที่ไหน ฯ ลพฺภา ในข้อความนี้เป็น นิบาตกริยา เพราะ ลพฺภา คงรูปเดิมไม่
เปลี่ยนแปลงตามนามและเป็นนิบาตกริยาภาววาจก เพราะ ตํ (เทยฺยธมฺม) ซึ่งเป็นบทกรรม
ประกอบด้วยทุติยวิภัตติ จึงแปลเป็นภาววาจก

ตวํ มาตาปิตุโน เอกปุตฺตโก, น ลพฺภา ตยา ปพฺพชิตู□

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/70.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 3/6.

³ วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/230.

ตัว อ.เจ้า มาตาปิตุห์ - เอกปุตตโก เป็นบุตรน้อยคนเดียวของมารดาและบิดา ท. (อสี) ย่อมเป็น ตยา อันเจ้า น - ลพภา ไม่พึงได้ ปพพชิตุ^๑ เพื่ออันบวช ฯ ในข้อความของ ลพภา ชาติที่ประกอบกับ ตุ^๒ ปัจจัย คือ วช ชาติในความเว้นไม่เรียกหากรรม ในข้อความนี้ไม่มีบทกรรม จึงต้องแปลเป็นภาวาจาก ฯ

ตาต สุทินน อุตตม อริยทฐ์ ปพพชิตลึงค์ ปหาย หีนาย คิหิกาวาย อวตติตวา ลพภา โภคา ภูณชิตุ^๑ ...^๒

ตาต แนะนำ สุทินน ผู้ชื่อว่าสุทินน โภคา อ.โภคะ ท. (ตยา) อันเจ้า ปหาย สละแล้ว ปพพชิตลึงค์ ซึ่งเพศแห่งบรรพชิต อุตตม อันสูงสุด คือว่า อริยทฐ์ อันเป็นธงชัยแห่งพระอริยะ อวตติตวา เวียนมาแล้ว หีนาย เพื่อความเป็นคนเลว คือว่า คิหิกาวาย เพื่อความเป็นแห่งคฤหัสถ์ ลพภา พึงได้ ภูณชิตุ^๑ เพื่ออันบริโภคะ ฯ ในข้อความนี้ บทกรรมคือ โภค ประกอบปฐมาวักตติ จึงแปลเป็นกัมมจาก

14. การแปลประโยคอุปมา

เป็นข้อความสำหรับเปรียบเทียบประกอบด้วย วีย ราวกะ, อิว เพียงดั่ง, มี 4 ประเภท คือ 1. ประโยคอุปมาลึงค์ตตะ 2. ประโยคอุปมาวิเสสนะ 3. ประโยคอุปมาวิกติกัตตา และ 4. ประโยคอุปมาวิกติกัมมะ

1. ประโยคอุปมาลึงค์ตตะ เป็นข้อความสำหรับเปรียบเทียบ มีบทนามนามอยู่ภายใน วีย, อิว (ถ้าไม่มีบทนามนามวางอยู่ต้องขึ้นมาแปล) บทนามนามประกอบด้วยปฐมาวักตติ ประโยคอุปมาลึงค์ตตะนี้ จะต้องแปลหลังกริยา (อาจจะเป็นกริยาในหว่างหรือกริยาคุมพากย์ก็ได้) และถ้ามีกริยาเป็นของตนเองส่วนมากก็จะประกอบด้วย อนต มาน ต ปัจจัย มีลิงคะ วณะ วิกัตติตามบทประธานของอุปมา บางข้อความต้องขึ้นกริยาของประโยคอุปมาด้วย โดยการนำ ชาติของกริยาบทหลังมาประกอบ อนต มาน ต ปัจจัย มีลิงคะ วณะ วิกัตติ ตามตัวประธานของอุปมา เช่น

อาณนุท มยา กถิตธมโม นาม สกุกจจ อสุสฺสณฺตสฺส อคฺคณฺหนฺตสฺส อสขฺฌายนฺตสฺส อเทเสนฺตสฺส วณฺณสมฺปนฺนํ อคฺคณฺทํ ปุณฺณํ วีย อโผล โหติ ฯ¹

¹ วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/236.

² วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/255.

อาหนุท ดูก่อนอาหนุท มยา - กถิตธมโม - นาม ชื่อ อ. ธรรมอันเรากล่าวแล้ว
 สกุกจํ - อสฺสณฺหนตฺส - อคฺคณฺหนตฺส - อสขฺฌายนฺตฺส - อเทสณฺตฺส - (ปฺคฺคสฺส) -
 อผโล (รวบด้วยอำนาจ วิกตีกัตตา) เป็นสภาพหาผลมิได้ แก่บุคคล ผู้ไม่พึงอยู่ ไม่เรียนอยู่ ไม่
 สหายอยู่ ไม่แสดงอยู่ โดยความเคารพ โหติ ย่อมเป็น **วณฺณสมฺปนฺนํ - อคฺคณฺ - ปุพฺผํ -**
วีย (รวบด้วยอำนาจอุปมา) รวากะ อ. ดอกไม้ อันถึงพร้อมแล้วด้วยสี อันมีกลิ่นหอมได้ ฯ

ธมฺโ ☐ **ปฺณณจฺนโท** วลาหกฺกฺตํ **ปวิฏฺโ** ☐ **วีย** อุปฺป ☐ **สิ** ฯ ²

(สา อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น อุปฺป ☐ **สิ** ปราบแล้ว ธมฺโ ☐ แก่พระราชชา **ปฺณณจฺนโท -**
วลาหกฺกฺตํ - ปวิฏฺโ ☐ **วีย** รวากะ อ. พระจันทร์ เต็มดวงแล้ว เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่งเมฆ
 (อุปมาลึงคัตตะประโยคนีมี ปวิฏฺโ ☐ เป็นกริยา)

ถ้าเรียงอยู่ในคาถาจะใช้ อิว เป็นส่วนมาก และจะสนธิกับบทนามนาม ลบ อี เหลือ ว
 (ด้วยการบังคับของคณะฉันท) เช่น

ตโต นํ ทุกฺขมนฺเวติ **จกฺกํ** ว **วหโต** **ปทํ** ³

ทุกฺขํ อ.ทุกข์ อนุเอติ ย่อมไปตาม นํ (ปฺคฺคสฺ) ซึ่งบุคคลนั้น ตโต - (ติวิธฺทฺจฺจิตโต)
 เพราะทฺจฺจิตมีอย่าง 3 นั้น (ฐํ)-วหโต - (พลิตฺทฺสฺส)-ปทํ - (อนุจฺจฺจนฺตํ) - จกฺกํ - อิว เพียง
 ดัง อ. ล้อ หมุนไปตามอยู่ซึ่งรอยเท้าแห่งโคพลีพัทตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก (อุปมาลึงคัตตะประโยคนี
 ให้เติมบทกริยาเป็นวิเสสนะขยายคือ อนุจฺจฺจนฺตํ)

มยฺหํ สหายโก เทวกฺกฺมาโร **วีย** โสภติ ⁴

สหายโก อ.สหาย มยฺหํ ของเรา โสภติ ย่อมงาม เทวกฺกฺมาโร **วีย** รวากะ อ.เทพ
 กุมาร ฯ (เทวกฺกฺมาโร ไม่เติมบทกริยาเป็นวิเสสนะขยาย)

2. อุปมาวิเสสนะ หมายถึง บทอุปมาที่มีคุณศัพท์ หรือ กริยาศัพท์ ประกอบลงจะ
 วจนะ วิภัตติ ตามนามนามที่ไปขยาย มีสำเนียงแปลว่า ผู้รวากะว่า, ผู้เพียงดั่งว่า, อันรวากะ
 ว่า, อันเพียงดั่งว่า เช่น

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 3/44.

² พ.ธ.อ. (บาลี) 3/100.

³ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/1.

⁴ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/154.

โส **ปพฺพเตน** วีย มหฺนเตน โสเกน อวตฺถริโต หุตฺวา อนปฺปกํ โทมนสฺสํ
ปฏิสฺสเวเทสิ ฯ ¹

โส (เสฏฺฐ^๑) อ.เศรษฐีนั้น **ปพฺพเตน - วีย - มหฺนเตน - โสเกน - อวตฺถริโต** เป็นผู้
อัน

ความโศกใหญ่ อันราวกะว่าภูเขา ท่วมทับแล้ว หุตฺวา เป็น ปฏิสฺสเวเทสิ เสวยแล้ว โทมนสฺสํ
ซึ่งโหม่นัส อนปฺปกํ อันมิใช่น้อย ฯ **ปพฺพเตน วีย** เป็นบทอุปมาขยาย โสเกน

สูตรตฺตพฺปญฺญํ นิวาเสตฺวา **วิขุชฺสत्** วีย กายพฺนฺธํ พฺนฺธิตฺวา ... ²

(ภควา) อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า นิวาเสตฺวา ทรงนั่งแล้ว **สูตรตฺตพฺปญฺญํ** ซึ่งผ้าชั้น
สองอันบุคคลย้อมดีแล้ว **พฺนฺธิตฺวา** ทรงรัดแล้ว **กายพฺนฺธํ** ซึ่งประคดเอว **วิขุชฺสत् - วีย**
อันราวกะว่าสายแห่งฟ้า ...ฯ

3. อุปมาวิกตีกัตตา คือ ประโยคอุปมาที่มีบทนามศัพท์ หรือ กริยาศัพท์ที่เป็นวิเศษน
ประกอบปลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนนามนามตัวกัตตา(นักเรียนต้องดูชนิดของวิกตีกัตตา
เพิ่มเติมในเรื่องการแปลบทวิกตีกัตตา) มีสำเนียงแปลว่า เป็นราวกะว่า, เป็นเพียงดังว่า มี
กริยาประกอบกับธาตุ ในความมี, เป็น, เกิด อยู่หลัง แม้ไม่มีก็ขึ้นมา เช่น

อสงฺเขยฺยํ อายุ^๑ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา วีย อชฺรามรา วีย นิจุจปฺมตฺตา
มนุสฺสาฯ ³

มนุสฺสา อ. มนุษย์ ท. **นิจุจปฺมตฺตา** เป็นผู้ประมาทแล้วเนื่องนิตย **อสงฺเขยฺยํ -**
อายุ^๑ - คเหตฺวา - นิพฺพตฺตา - วีย เป็นราวกะว่า ถือเอาแล้ว ซึ่งอายุมีสองไขเป็นประมาณ
บังเกิดแล้ว **อชฺรามรา-วีย** เป็นราวกะว่า ไม่แก่และไม่ตาย (**โหนฺติ**) ย่อมเป็น ฯ

อิติโร คเหตฺวา **คจฺจนฺโต** วีย หุตฺวา คนฺตฺวา เต กุกฺกุฏเฐ ปุโรหิตสฺส
ทตฺวา ฯลฯ ⁴

¹ จุ.ธ.อ. (บาลี) 2/18.

² จุ.ธ.อ. (บาลี) 2/83.

³ จุ.ธ.อ. (บาลี) 3/27.

⁴ จุ.ธ.อ. (บาลี) 2/51.

อิตโร (จุฬารูป □ โก) อ.จุฬารูปฐานนอกนี้ **คเหตฺวา - คจฺจนฺโต - วีย** เป็นราวกะว่าถือเอาไปอยู่ หุตฺวา เป็น **คหุตฺวา** ไปแล้ว **ทตฺวา** ให้แล้ว **กุกฺกุณฺ** ซึ่งไก่ ท. เต เหล่านั้น **ปุโรหิตสฺส** แก่ปุโรหิต

มาคนฺทียา **อปฺราปรํ วิจารณ์ฺตี** วีย หุตฺวา วิณฺณทฺทโต ปุพฺพคฺลํ อปเนสิ ฯ ¹

มาคนฺทียา อ. พระนางมาคนฺทียา **อปฺราปรํ - วิจารณ์ฺตี - วีย** เป็นราวกะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ ไปๆ มาๆ หุตฺวา เป็น **อปเนสิ** ทรงนำไปปราศแล้ว **ปุพฺพคฺลํ** ซึ่งกลุ่มแห่งดอกไม้ **วิณฺณทฺทโต** จากช่องแห่งพิน ฯ

4. อุปมาวิกติกัมมะ คือ บทอุปมาทำหน้าที่ขยายตัวกรรมให้แปลกจากเดิม คือ **ทำ** ความหมายของบทกรรมไม่ให้เหมือนเดิม (ดูความหมายเพิ่มเติมในการแปลบทวิกติกัมมะ) แปลว่า ให้เป็นราวกะว่า, ให้เป็นเพียงดั่งว่า เช่น

เตสํ เตสํ วยานุรูปํ ปิยวจนํ วตฺวา ปณฺณการํ เปเสนฺตี สกลนคฺรวาสินโน
□ตเก วีย อกาสิ ฯ ²

(สา วิสาชา) อ.นางวิสวานั้น วตฺวา กล่าวแล้ว **ปิยวจนํ** ซึ่งคำอันเป็นที่รัก **เตสํ - เตสํ - ขหานํ - วยานุรูปํ** อันสมควรแก่วัย ของชน ท. เหล่านั้นๆ **เปเสนฺตี** ส่งไปอยู่ **ปณฺณาการํ** ซึ่งเครื่องบรรณาการ **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **สกลนคฺรวาสินโน (ขเน)** ซึ่งชน ท. ผู้อยู่ในพระนครทั้งสิ้นโดยปกติ □ตเก วีย ให้เป็นราวกะว่าญาติ

15. การแปล ต ปัจจัยที่เป็นสมาส

ต ปัจจัยที่เข้าสมาสกับศัพท์อื่นมีใช้มากในคัมภีร์ทั้งหลาย เช่น คตฺว □ นํ, อาคตกาเล, นิสินฺณ □ นํ ฯลฯ ในคัมภีร์ปทฺฐปสฺสิทฺธิเป็นต้น ท่านกล่าวไว้ว่า ต ปัจจัย ใช้เป็นอธิกรณสาธนะได้ เช่น นิปนฺนํ (□ นํ) อ.ที่ เป็นที่นอน นิสินฺนํ (□ นํ) อ.ที่เป็นที่นั่ง ³ แต่ที่กำหนดนิยมในหลักสูตรบาลีสนามหลวงให้แปลดังต่อไปนี้

¹ จุ.ธ.อ. (บาลี) 2/53.

² จุ.ธ.อ. (บาลี) 3/59.

³ พระพุทธปियะ, ปทฺฐปสฺสิทฺธิ ฉบับบาลีวัดท่ามะโอ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า 307.

1. ต ปัจจัยลงหลังสัทมรรดา กริยา ต ปัจจัยนั้น เป็นกัมมวาจก เข้าสมาสกับนามนามที่เป็นบทกรรม เมื่อแปลเป็นภาษาไทย ต้องขึ้นบทอนภิตกตฤตา ประกอบเป็นตติยาวิภัติ แปลว่า อัน เช่น

โจราสามิเกหิ อนุพทุธา คหิตภณฺทํ จตุเทตฺวา ปลายีสุฯ ¹

โจรา อ.โจร ท. ... สามิเกหิ อันเจ้าของ ท. อนุพทุธา ติดตามแล้ว จตุเทตฺวา ทั้งแล้ว (อตฺตนา อตฺตนา) - คหิตภณฺทํ ซึ่งสิ่งของ อันตนอันตน ถือเอาแล้ว ปลายีสุ หนีไปแล้ว ฯ คหิต สำเร็จจาก คห + อิ + ต คห เป็นสัทมรรดาจึงเป็นกัมมวาจก เข้าสมาสกับ ภณฺท และ ภณฺท เป็นบทกรรม เมื่อแปลต้องขึ้น อนภิตกตฤตา คือขึ้น อตฺตนา อตฺตนา ขึ้นเป็นคำซ้ำ เพราะโจรหลายคน (ลักษณะศัพท์อย่างนี้ เป็น วิเศษนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า คหิตภณฺทํ ฤ ภาณฺทจติ คหิตภณฺทํ)

2. ต ปัจจัยลงหลังสัทมรรดา กริยา ต ปัจจัยนั้น เป็นกัมมวาจก เข้าสมาสกับบทนามนามหรือคุณนามที่ไม่ใช่บทกรรมของ ต ปัจจัย เมื่อแปลต้องขึ้นบทนามนามที่เป็นกรรมของ ต ปัจจัย ประกอบ ัญญูวิภัติแปลว่า แห่ง.. และขึ้น บทอนภิตกตฤตา ประกอบตติยาวิภัติ แปลว่า อัน.. (บางแห่งท่านเรียงบทกรรม และ บทอนภิตกตฤตา ไว้ด้วยก็มี) เช่น

มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ ฯ ²

(ดูว่า) อ.ท่าน คมิสฺสสิ จักไป มยา-(ตุยฺหฺ)-เปสิตกาเล ในกาลแห่งท่าน อันเราส่งไปแล้ว ฯ เปสิต สำเร็จจาก ปิส + อิ + ต เป็นกัมมวาจก เปสิต เข้าสมาสกับ กาล แต่ กาล ไม่ใช่บทกรรมที่เปสิตกล่าวถึง (คือไม่ใช่สิ่งที่ถูกส่งไป) จึงต้องขึ้นบทกรรมที่เปสิตกล่าวถึงคือ ตุมห ศัพท์ มาประกอบเป็นัญญูวิภัติ ส่วน มยา เป็นบทอนภิตกตฤตา ของ เปสิต (ลักษณะศัพท์อย่างนี้เป็น ัญญู ติปฺปริสสมาส วิ. เปสิตสฺส (ตุยฺหฺ) กาโล = เปสิตกาลอ)

3. ต ปัจจัยลงหลังอัทมรรดา เป็นกัตตุวาจก เข้าสมาสกับนามนาม และเป็นกริยาอาการของนามนามบทนั้น ให้แปล ต กริยา เป็นบทวิเศษนขยายนามนามนั้นได้เลย เช่น

นิพฺพตฺตสฺส ตฺตา ปเนตฺถ กมฺมพฺเพน มาตุกฺกจฺจิตฺตา วิย น วิลียนฺติ ³

¹ พ.ร.อ. (บาลี) 6/16.

² พ.ร.อ. (บาลี) 2/23.

³ พ.ร.อ. (บาลี) 1/118.

ปน ก็ เอตุถ - (นิรเย) - นิพพุตตตตตต อ.สัตว์ผู้เกิดแล้ว ท. ในนรกนั้น น - วิสัยหุติ ย่อมไม่ย่อยยับไป กมุพพะเลน เพราะกำลังแห่งกรรม มาตุกัจจณิกตา - (สตต) - วิยราวกะ อ.สัตว์ ท. ผู้ไปแล้ว ในท้องแห่งมารดา ฯ นิพพุตต สำเร็จมาจาก นิ + วต + ต เข้าสมาสกับ สตต และเป็นกริยาอาการของ สตต จึงแปลเป็นบทวิเสสขยาย สตต ได้เลย (ลักษณะอย่างนี้เป็น วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ ว่า นิพพุตโต จ โส สตโต จาติ นิพพุตตตโต, หรือ ประกอบเป็น พหุจนะว่า นิพพุตตา จ เต สตตตา จาติ นิพพุตตตตตต)

4. ต ปัจจัยลงหลังอักษรมธาตุ เป็นกัตตุจากเข้าสมาสกับนามนามแต่ไม่ใช่กริยาอาการของนามนามที่เข้าสมาสนั้น ต้องขึ้นนามนามที่เป็นเจ้าของกริยาอาการ ประกอบจัญญีวิภัตติ แปลว่า แห่ง..เช่น

ติรจฺจนโยนินฺยํ นิพพุตตกาเลปิ มม ปฺตุโต มม สฺนฺติกํ อากจฺจนฺโต
โสภติเยว ...ฯ¹

ปฺตุโต อ.บุตร มม ของเรา อากจฺจนฺโต มาอยู่ สฺนฺติกํ สู้สำนัก มม ของเรา ติรจฺจนโยนินฺยํ - (ตสฺส - มม - ปฺตุตสฺส) - นิพพุตตกาเลปิ แม้ในกาลแห่งบุตรของเรานั้น เกิดแล้วในกำเนิดแห่งสัตว์ติรจฺจน โสภติ - เอว ย่อมงามนั้นเทียว ฯ นิพพุตต เข้าสมาสกับ กาล แต่ไม่ใช่กริยาอาการของ กาล เมื่อแปลต้องขึ้นบทนามนามที่เป็น ตัวแสดงกริยาอาการเกิด คือ ปฺตุตต ประกอบเป็นจัญญีวิภัตติ แปลว่า แห่ง (ลักษณะอย่างนี้เป็นจัญญีตปฺปรีสสมาส มีวิเคราะห์ ว่า นิพพุตตสฺส (ปฺตุตสฺส) กาโล = นิพพุตตกาโล)

ส่วน ต ปัจจัยเข้าสมาสกับศัพท์อื่นแล้ว เป็นพหุพพิหสสมาส เช่น ลหุรูปสมฺปโต , กตกิจโจ ฯลฯ ดูวิธีแปลจากไวยากรณ์เล่มสมาสศัพท์

16. การแปล วิเสสลาภี

วิเสสลาภี คือบทเช่นไร? คือบทขยายนามนามพิเศษ เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า ขยายนามนามพิเศษ ก่อนอื่นต้องเข้าใจก่อนว่า บทวิเสสนะที่ทำหน้าที่ขยายนามนามส่วนมากเป็น

¹ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/134.

ศัพท์ประเภทคุณนาม หรือแม้เป็นนามนามก็ต้องแปลเป็นคุณนาม และมี ลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนนามนาม

แต่บทวิเสสลาภีนี้เป็นบทนามนามหรือปรัสนัพพนาม อาจจะมี ลิงค์ วจนะ เหมือนบทนามนามหรือไม่เหมือนก็ได้ แต่ต้องประกอบวิภัตติหมู่เดียวกัน คือ ถ้าบทนามนามเป็นหมู่ปรัสมาวิภัตติ บทวิเสสลาภี ก็ต้องเป็นปรัสมาวิภัตติ อาจเป็น สิ หรือ โย ก็ได้ และต้องทำความเข้าใจของนามนามที่ไปขยายให้เป็นที่เข้าใจด้วย ว่าหมายถึงใคร อะไร บ้าง บทวิเสสลาภีประกอบวิภัตติใดก็แปลออกสำเนียงวิภัตตินั้นตามปกติ แต่ให้แปล คำว่า "คือ" เข้ามาข้างหน้าด้วย เช่น

ยเทว อวสิฏฺเฐ^๑ โหติ องฺกุโร วา ปตฺตํ วา ตโจ วา.ฯ^๑ ในการแปลโดยพยัญชนะบางอาจารย์ขึ้น **รุกขชาต** เป็นประธาน ฟังทราบว่ามีผิด เพราะ อวยว เป็นปุงลิงค์

ยํ เอว (รุกขชาต) อ. รุกขชาตใด นั้นเทียว **องฺกุโร วา** คือ อ.หน่อหรือ **ปตฺตํ วา** หรือว่า คือ อ.ใบ **ตโจ วา** หรือว่า คือ อ. เปลือก **อวสิฏฺเฐ^๑** เป็นของเหลือลงแล้ว **โหติ** ย่อมเป็น ๙ **รุกขชาต** เป็นบทนามนามที่ถูกขยาย **องฺกุโร, ปตฺตํ, ตโจ** เป็นบทนามนามขยายให้ทราบว่าจะไรบ้าง **องฺกุโร, ตโจ** (ยกเว้น **ปตฺตํ**) มีลิงค์ไม่เหมือน **รุกขชาต** แต่ต้องประกอบวิภัตติหมู่เดียวกัน คือ เป็นปรัสมาวิภัตติ ด้วยกัน

อเต ภิกฺขเว เทว สหายกา อาคจฺจนฺติ โกลิโต จ อุปติสฺสโส จ ...ฯ^๒

ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. **สหายกา** อ.สหาย ท. **เทว 2** เอเต เหล่า นั้น **โกลิโต จ** คือ อ. โกลิตะด้วย **อุปติสฺสโส จ** คือ อ.อุปติสสะด้วย **อาคจฺจนฺติ** มาอยู่ ... ๙ **สหายกา** เป็นบทนามนาม **โกลิโต** และ **อุปติสฺส** เป็นบทนามนามขยายสหายกา **โกลิโต** และ **อุปติสฺส** มีลิงค์เหมือน สหายกา วจนะ ไม่เหมือนกัน

อหํ โส ภนฺเตติ^๓

(เทวราชา) อ.เทพผู้พระราช (อาห) กล่าวแล้วว่า **ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **โส (สหาโย)** อ.สหายนั้น **อหํ** คือ อ.ข้าพเจ้า **อิติ** ดังนี้ ๙ **สหาโย** เป็นบทนามนาม **อหํ** เป็นปรัสนัพพนามวิเสสลาภี

ยสฺส เอตา ธนา อตฺถิ อิตฺถิยา วา ปุริสสฺส วา ฯ^๑

^๑ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/113.

^๒ พ.ธ.อ. (บาลี) 1/86.

^๓ พ.ธ.อ. (บาลี) 2/2.

ธนา อ.ทรัพย์ ท. เอตา เหล่านั้น ยสุส (บุคคลสุส) ของบุคคลใด อติถิยา วา คือ ของหญิงหรือ ปุริสสุส วา หรือว่า คือ ของบุรุษ ฯ บุคคลสุส เป็นบทนามนาม อติถิยา ก็ดี ปุริสสุส ก็ดี เป็นบทวิเศษลาภี สำหรับบพว่า ธนา เป็น อ การันต์ในนปุงสกลิงค์ แจกผสมนามิกวิภัติเหมือน กุล ได้รูปสำเร็จเป็น ธนา เพราะแปลง โย เป็น อา ในแบบเรียนบาลี ไวยากรณ์สนามหลวง มีรูปแจกเป็น กุล กลานิ เท่านั้น แต่ในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง ท่านแจก อ การันต์ในนปุงสกลิงค์ไว้ดังนี้

จิตต อ การันต์ในนปุงสกลิงค์ แจกผสมวิภัติดังนี้

เอกวจนะ	พหูวจนะ
ป. จิตตํ	จิตตานิ, จิตตา
ท. จิตตํ	จิตตานิ, จิตเต
ต. จิตเตน	จิตเตहि, จิตเตภิ
จตุ. จิตตสุส, จิตตาย, จิตตตถํ	จิตตานํ
ปญ. จิตตสุมา, จิตตมฺหา, จิตตา	จิตเตहि, จิตเตภิ
ฉ. จิตตสุส	จิตตานํ
ส. จิตตสุมี, จิตตมฺหิ, จิตเต	จิตเตสุ
อา. จิตต	จิตตานิ, จิตตา

เพราะฉะนั้น ธน ศัพท์ จึงแจกผสมวิภัติได้รูปเป็น ธนา แปลว่า อ.ทรัพย์ ท.

จึงสรุปได้ว่า บทวิเศษลาภีอาจมีลิงค์และวจนะไม่เหมือนนามนามที่ไปขยายก็ได้ แต่ต้องประกอบ ด้วยวิภัติให้เหมือนกัน

17. การแปล อิตถัมภูต

อิตถัมภูต แปลว่า มีอย่างนี้, เป็นอย่างนี้ หมายถึง ข้อความที่แสดงความมี, ความเป็น หรือแสดงความมีความเป็นอากัปกริยาอย่างนั้น อย่างนี้ ของนามนาม เช่น ในภาษาไทยว่า นางงามชนบทวิ่งออกจากคฤหาสน์โดยเร็ว มีผมยังเปียกชุ่มอยู่นั่นเอง จึงร้องออกไป คำว่า

¹ พ.ร.อ. (บาลี) 3/129.

มีผมยังเปียกชุ่ม เป็นการแสดงความมื่ออย่างนั้น(คือยังมีผมเปียกอยู่) ของนามนามฯ หรือ คำพูดว่า ถ้าหากคน มีใจคิดร้าย ไม่ว่าจะพูด จะทำ ก็จะไม่พอใจไปด้วย ฯ มีใจคิดร้าย เป็นข้อความแสดงความมื่ออย่างนั้น (คือมีใจร้าย) ของนามนาม

ในภาษาบาลีข้อความที่เป็นอิตถัมภูต จะประกอบด้วยตติยาวิภัติ มีลักษณะการแปลโดยพยัญชนะ 2 ประการ คือ

1. แปลหลังนามนาม แปลว่า มี..... เช่น

ขณณ[□] ราชชา อุกกาหิ ธาริยามาเนหิ ตตถ คนตุวา นารท วนทิตวา เอกมณตํ นิสินโน อาห ... ฯ.¹

ตํ ขณเณว ในขณะนั้นนั้นเกี่ยว ราชชา อ.พระราชชา อุกกาหิ มีคบเพลิง ท. (ราชบุรีเสหิ) ธาริยามาเนหิ อันอันราชบุรุษ ท. ทรงไว้อยู่ คนตุวา เสด็จไปแล้ว ตตถ (□)เน ในที่นั้น วนทิตวา ไหว้แล้ว นารท ซึ่งดาบสชื่อว่านารทะ นิสินโน ประทับนั่งแล้ว เอกมณตํ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อาห ตรัสแล้ว ... ฯ

2. แปลหลังกิริยา แปลว่า ด้วยทั้ง... เช่น

อถ โส อิสฺสโร ยถาโรเตน ปตฺเตนาจจฺจนตํ ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา ว วนทิตวา อปิ ภาเนเต กิณฺณจิ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ ฯ²

อถ ครั้งนั้น อิสฺสโร (ชโน) อ.ชนผู้เป็นใหญ่ นั้น ยถาโรเตน - ปตฺเตน - อาจจฺจนตํ - ปจฺเจกพุทฺธํ - ทิสฺวา - ว (รวบด้วยอำนาจ ว นิบาต) เห็นแล้ว ซึ่งพระปัจเจกพระพุทธเจ้า ผู้มาอยู่ ด้วยทั้งบาตร อันตนล้างแล้วอย่างไร เกี่ยว วนทิตวา ไหว้แล้ว ปุจฺฉิ ถามแล้วว่า ภาเนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กิณฺณจิ (โกชน) อ.โกชนะ อะไรๆ เตน อันท่าน ลทฺธได้แล้ว อปิ บ้างหรือ อิติ ดังนี้ ฯ

สา ถเนหิ ขีรํ มุณฺณจฺเจตฺติ อุกฺก[□]ทิตวา อลฺลจิวฺรา คนตุวา เถรํ คณฺหิ ฯ³

¹ พ.ร.อ. (บาลี) 1/39.

² พ.ร.อ. (บาลี) 2/36.

³ พ.ร.อ. (บาลี) 6/14.

สา (ภิกษุณี) อ.ภิกษุณีนั้น อุฏฺฐา ลุกขึ้นแล้ว ถเนหิ ด้วยทั้งถัน ท. ชีร - มุญฺจนฺเตหิ อันหลังออกอยู่ซึ่งน้านม อลฺลจิวรา เป็นผู้มิจีวรอันชุ่ม (หุตฺวา) เป็น คนฺตฺวา ไป แล้ว คนฺหิ จับแล้ว เถรฺ ซึ่งพระเถระ ฯ

18. การแปล กิมฺจํ ปน

ประโยค กิมฺจํ ปน เป็นข้อความแสดงคำถาม แปลโดยพยัญชนะแปลว่า ก็ อ.องค์อะไรเป็นเหตุเล่า แปลโดยอรรถ แปลว่า จะปวยกล่าวไปไย มีลักษณะของประโยคและการแปลดังนี้

1. ประโยคข้อความข้างหน้าของ กิมฺจํ ปน เป็นประโยคบอกเล่า ประโยคข้อความข้างหลังของ กิมฺจํ ปน ต้องเป็นประโยคปฏิเสธ และถ้าประโยคข้อความข้างหน้าของ กิมฺจํ ปน เป็นประโยคปฏิเสธ ประโยคข้อความข้างหลังของ กิมฺจํ ปน ต้องเป็นบอกเล่า

2. ประโยคข้อความข้างหลังของ กิมฺจํ ปน ต้องนำธาตุของประโยคข้างหน้ากิมฺจํ ปน มาประกอบเป็นอนาคตกาลของปัจจุบัน (ภวิสสันติ)เสมอ

ประโยคหน้าบอกเล่า หลังต้องปฏิเสธ เช่น

เอวรูปสฺส นาม กฏฺฏาลิงฺครสฺสาปิ ชรา อาคจฺจติ, กิมฺจํ ปน, อตฺตภาวสฺส ฯ ¹

ชรา อ.ชรา อาคจฺจติ ย่อมมาถึง กฏฺฏาลิงฺครสฺสาปิ แม้แก่ก่อนไม่ เอวรูปสฺส - นาม ชื่อมีอย่างนี้เป็นรูป กิมฺจํ - ปน ก็ อ.องค์อะไรเป็นเหตุเล่า (ชรา) อ.ชรา (น อาคจฺจิสฺสติ) จักไม่มาถึง อตฺตภาวสฺส แก้อัตภาพ ฯ

ประโยคหน้าปฏิเสธ หลังต้องบอกเล่า เช่น

ตาต มหฺลลฺกสฺส หิ อตฺตโน หตฺถปาทาปิ อนสฺสวา โหนฺติ น วเส วตฺตุนฺติ กิมฺจํ ปน ตกา ... ฯ ²

ตาต แนะนำ หิ ก็ หตฺถปาทาปิ แม้ อ.มือและเท้า ท. อตฺตโน ของตน มหฺลลฺกสฺส แห่งคนแก่ อนสฺสวา เป็นอวัยวะไม่พึงตาม โหนฺติ ย่อมเป็น (เต หตฺถปาทาปิ) แม้ อ.มือและเท้า ท. เหล่านั้น น วตฺตุนฺติ ย่อมไม่เป็นไป วเส ในอำนาจ

¹ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 1/110.

² ชุ.ธ.อ. (บาลี) 1/6.

กิมงค์ ปน ก็ อ.องค์อะไรเป็นเหตุเล่า □ ตกา อ. ญาติ ท. (วตฺติสฺสนฺติ) จักเป็นไป วเส
ในอำนาจ ฯ

19. การแปล เอตทคฺ

ประโยค เอตทคฺ คือ ประโยคสำหรับพระพุทธเจ้าแต่งตั้งพระสาวกสาวิกาในตำแหน่ง
ต่างๆ (อาจจะเรียกว่าประโยคสมณศักดิ์) เช่น แต่งตั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะใน
ตำแหน่งอัครสาวกเป็นต้น จึงมีลักษณะการแปลดังนี้

1. ประโยค ย ขึ้น ขนฺธปญฺจกํ เป็นประธาน ไม่มีกิริยาคุมพากย์ บทนามนามคือชื่อ
ของคนที่ถูกแต่งตั้ง แปลเป็นวิเศษสาทิ แปลว่า คือ

2. ประโยค ต ขึ้น ขนฺธปญฺจกํ เป็นประธาน มีธาตุในความมี ความ เป็นเป็นกิริยา
คุมพากย์ แปล อคฺ เป็นวิกิตกิตตา เช่น

เอตทคฺ ภิกฺขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ธรรมกถิกานํ ยทิทํ ขุขฺชุตฺตรา ฯ¹

ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ยํ อิทํ (ขนฺธปญฺจกํ) อ.ขันธปญฺจกะ นี้ใด ขุขฺชุตฺตรา คือ
อ.นางขุขฺชุตตรา, เอตํ (ขนฺธปญฺจกํ) อ.ขันธปญฺจกะ นั้น มม - สาวิกานํ - อุปาสิกานํ -
ธรรมกถิกานํ - อคฺ เป็นยอดแห่งอุปาสิกา ท.ผู้เป็นสาวิกาของเรา ผู้เป็นธรรมกถึก (โหติ)
ย่อมเป็น ฯ

20. การแปล ปเคว

ปเคว (มาจาก ปา + เว สนธิกันโดยลง คฺ อาคม รัสสะ อา ที่ ปา เป็น อ ปา เป็น
นิบาตบอกกาล แปลว่า ก่อน) แปลว่า ก่อนหน้านั้นเทียว หมายถึง ต่อให้เลย เป็นบทสำหรับ
บอกความไม่น่าจะเป็นไปได้ หรือ เป็นไปไม่ได้ เช่น สามเณรรูปนี้ แม้ใครจะเอาภูเขาสิเนรุมา
ทับไว้ ยังไม่มรณภาพเลย ประสาอะไรกับดาบเล่มนี้จะทำให้สามเณรมรณภาพได้ คือ ต่อให้
เอาภูเขามาทับก็ไม่ตายประสาอะไรกับดาบเล่มกระจิดริดนี้ เป็นการปฏิเสธว่าเป็นไปไม่ได้ การ
แปล ปเคว มี 2 ลักษณะ คือ

1. แปลโดยพยัญชนะ นิยมแปลตามศัพท์เดิมว่า ก่อนหน้านั้นเทียว การแปลโดย
พยัญชนะนี้ ต้องขึ้นตัวประธานและกริยาอาการ ของประโยคหน้ามาด้วย เช่น

¹ ขุ.ธ.อ. (บาลี). 2/58.

สามเณร หิ ตสุมิ กาลे सिनेरुणा अवुत्तरुतोपि मारेत्तुं ☐ समुत्तो नाम नत्ति,
पक्वे असिनाः ¹

หิ จริงอยู่ กาลे ในกาล ตสุมิ นั้น (โกจิ) อ.ใครๆ สามเณร - สิเนรุณา -
อวตฺตฺรฺโทปิ แม้ทวมทบอยู่ ซึ่งสามเณรด้วยภูเขาสิเนรุ (สามเณร) - มारेत्ตฺ - สมุตฺโต -
นาม ชื่อ ผู้สามารถเพื่อบังสามเณร ให้มรณภาพ นตฺติ ย่อมไม่มี, อสินา - (สามเณร -
มारेत्ตฺ - สมุตฺโต - นาม - โกจิ) อ.ใครๆ ชื่อผู้สามารถ เพื่อบังสามเณรให้มรณภาพ ด้วย
ดาบ (นตฺติ) ย่อมไม่มี ปक्वे ก่อนนั้นเกี่ยว ๆ

2. แปลโดยอรรถ แปลว่า จะป่วยกล่าวไปใย เช่น (ประโยคตัวอย่างข้อ 1) จริง
อยู่ในกาลนั้น แม้จะมีผู้เอาภูเขาสิเนรุมาทบสามเณรไว้ ก็ไม่สามารถจะให้สามเณรมรณภาพได้
จะป่วยกล่าวไปใย ที่จะให้มรณภาพด้วยดาบ

จตุสฺส ปน ทิเปสฺส จกฺกวตฺติสีรี ทาตุ ☐ สมตฺถา มาตาปิโตร นาม ปุตฺตานํ นตฺติ
ปक्वे ทิพฺพสมฺปตฺติ วา ป ☐ มชฺฌานาหิสมฺปตฺติ วา ... ²

แปลโดยพยัญชนะว่า ปน ก็ มาตาปิโตร - นาม ชื่อ อ.มารดา และบิดา ท. จตุสฺส -
ทิเปสฺส - จกฺกวตฺติสีรี - ทาตุ ☐ - สมตฺถา ผู้สามารถเพื่อบังให้ซึ่งสิรีคือความเป็นพระเจ้า
จักรพรรดิในทวีป ท. 4 นตฺติ ย่อมไม่มี ปุตฺตานํ แก่บุตร ท., มาตาปิโตร อ.มารดาและ
บิดา ท. ทิพฺพสมฺปตฺติ - วา - ป ☐ มชฺฌานาหิสมฺปตฺติ - วา - ทาตุ ☐ - สมตฺถา ผู้สามารถ
เพื่อบังให้ซึ่งสมบัติอันเป็นทิพย์หรือ หรือว่าซึ่งสมบัติแห่งฌานมีปฐมฌาน เป็นต้น นตฺติ ย่อม
ไม่มี ปक्वे ก่อนนั้นเกี่ยว ... ๆ

แปลโดยอรรถว่า ก็ธรรมดาว่า มารดาและบิดาที่สามารถให้สิริสมบัติคือพระเจ้า
จักรพรรดิ ในทวีปทั้ง 4 ย่อมไม่มี แก่บุตรทั้งหลายเลย จะป่วยกล่าวไปใย ที่จะให้สมบัติอันเป็น
ทิพย์หรือสมบัติในปฐมฌานเป็นต้นได้แล้ว ๆ

¹ ชุ.ธ.อ. (บาลี) 4/124.

² ชุ.ธ.อ. (บาลี) 2/158.

3. เอกสารแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

รายงานประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและสรุปผลการวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบ
วิชา แปลมครเป็นไทย สำหรับนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ชั้นประโยค 1-2

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 พื้นฐานการแปลมครเป็นไทย
วัตถุประสงค์

1. บอกความหมายของการแปลโดยพยัญชนะได้
2. บอกกิริยาคุมพากย์ได้
3. บอกประเภทของวาทจากทั้ง 5 ได้
4. อธิบายหลักกำหนดวาทจากได้
5. บอกคุณลักษณะของข้อความบาลีได้

สรุปผลการประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและคุณภาพข้อสอบ
ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ (KR-20) เท่ากับ .73

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
1. สตุโต แปลว่า สัตว์ เป็นการแปลทับศัพท์ ข้อใดเป็นการแปลตามรากศัพท์?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.64	0.58

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ก. บุคคลผู้ขอโดยปกติ ข. บุคคลผู้สงบ ค. บุคคลผู้ดีนรณ ง. บุคคลผู้ติดในรูปารมณ							
2. วินโย แปลว่า วินัย เป็นการแปลทับศัพท์ ข้อใดเป็นการแปลตามรากศัพท์? ก. เป็นเหตุได้ ข. เป็นเครื่องทำดี ค. เป็นเครื่องแนะนำ ง. เป็นเครื่องให้เกิดสุข	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.69	0.65
3. สูโท โอทน์ ปจติ บทใดเป็นเครื่องกำหนดวจาก? ก. สูโท ข. โอทน์ ค. ปจติ ง. ทุกบท		1	1	1.00	ใช้ได้	0.59	0.58
4. อวุตตกมม มีความหมายอย่างไร? ก. บทกรรมที่กิริยากล่าวถึง ข. ทกรรมที่กิริยาไม่กล่าวถึง ค. ทกรรมที่ประธานกล่าวถึง ง. บทกรรมที่ประธานไม่กล่าวถึง	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.48	0.48
5. บทอนภิตกตตดา คือ กัตตดา มีลักษณะอย่างไร? ก. กัตตดาที่ประธานไม่กล่าวถึง ข. กัตตดาที่กรรมไม่กล่าวถึง ค. กัตตดาที่กิริยาไม่กล่าวถึง ง. กัตตดาที่เข้ากับเหตุ	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.22	0.25
6. สามิโก สูท โอทน์ ปาจาเปติ บทใดทำหน้าที่กำหนดวจาก? ก. สามิโก ข. สูท ค. โอทน์ ง. ปาจาเปติ	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.73	0.49
7. มุยหติ มีองค์ประกอบตามข้อใด? ก. มย+ห+ติ	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.68	0.55

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ข. มุห+ย+เต							
ค. มุห+ย+ติ							
ง. มุห+อ+ติ							
8. พุชฺฌติ มีองค์ประกอบตามข้อใด?	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.45	0.56
ก. พุชฺ+อ+ติ							
ข. พุช +อ+ติ							
ค. พุช+ย+ติ							
ง. พุช+ย+ติ							
9. ปจ+ย+ติ สำเร็จรูปเป็นบทใด?	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.63	0.48
ก. ปจยติ							
ข. ปจยเต							
ค. ปจจเต							
ง. ปจจติ							
10. คัมภีร์ที่แสดงการผันแปรรูปศัพท์ การเปลี่ยนแปลงวิภัติ และการใช้บทในประโยค คือคัมภีร์ใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.71	0.55
ก. คัมภีร์ไวยากรณ์							
ข. คัมภีร์อภิธาน							
ค. คัมภีร์ฉันทลักษณ์							
ง. คัมภีร์อรรถาธิบาย							
11. ภิกขุณา นาม เอว กตตพพํ แปลโดยอรรถว่า อันธรรมาว่า ภิกษุ ควรทำอย่างนี้ ถ้าแปลโดยพยัญชนะ ต้องแปลเป็น วาทใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.35	0.45
ก. กัตตวาท							
ข. กัมมวาท							
ค. เหตุกัตตวาท							
ง. ภาววาท							
12. เอกสุมี หิ สมเย เทว อคฺคสาวกา ปญฺจสเต ปญฺจสเต อตฺตโน ปริวเร อาทาย..... ราชคหํ อคมํสุฯ ปญฺจสเต ขยายในลักษณะวิเสสนะของบทใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.48	0.53
ก. อตฺตโน							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ข. ปรีวาเร ค. ปญจสเต ง. สมเย							
13. เอกาขยาโต ปทจโย ลียา วากุญ์ สการโก เป็นความหมายของข้อใด? ก. กิริยาอาขยาด ข. กิริยาภิกตัก์ ค. การก ง. พากย์หรือประโยค	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.67	0.48
14. อาขยาดคัคคหณเจตต กิริยาสทโทปลกฺขณํ เป็นความหมายของข้อใด? ก. กิริยาในประโยค ข. ประธานในประโยค ค. กรรมในประโยค ง. ลักษณะประโยค	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.66	0.52
15. ข้อความในธัมมปัทฏฐกถา มีกี่ลักษณะ? ก. 1 ลักษณะ คือ บทร้อยกรอง ข. 2 ลักษณะ คือ บทร้อยแก้ว บทร้อยกรอง ค. 3 ลักษณะ คือ บทร้อยแก้ว บทร้อยกรอง บทอธิบายร้อยกรอง ง. 4 ลักษณะ คือ ไวยากรณ์ ฉันทลักษณะ	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.51	0.71
16. ข้อความที่เป็นจุนเณียะ คือ ข้อความในลักษณะใด? ก. ข้อความในคาถา ข. ข้อความอธิบายคาถา ค. ข้อความในประโยคทองเรื่อง ง. ข้อความอธิบายทองเรื่อง						0.45	0.64
17. ข้อใดคือความหมายของคำว่า “แก้อรรถ” ? ก. คำอธิบายความพระบาลี ขยายบทพระบาลี ข. คำอธิบายกฎไวยากรณ์บาลี ค. คำอธิบายธาตุบทบาลี ง. คำอธิบายฉันทลักษณะบาลี	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.55	0.48
18. ทิวา น นิททาปัตตพฺพํ แปลว่า ไม่พึงประพฤติหลับใน	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.62	0.65

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
กลางวัน เมื่อแปลโดยพยานจะควรแปลเป็นวาทใด?							
ก. กัตตุวาท							
ข. เหตุกัตตุวาท							
ค. กัมมวาท							
ง. ภาววาท							
19. สกโก ตถา กตฺวา ปฐวี สงฺฆิปนฺโต สายณฺหสมเย เขตฺวนํ สมฺปาเปสิฯ ข้อใดเป็นองค์ประกอบของ สมฺปาเปสิ ?	0	1	1	0.67	ใช้ได้	0.45	0.61
ก. สัมป+อป+ณาเป+ส+อิ							
ข. สัม+อป+ณ+ส+อิ							
ค. สัม+อป+อ+ณาเป+ส+อิ							
ง. สัม+อป+อป+ณาเป+สิ							
20. โส ตํ พฺราหฺมณํ ปพฺพาเซสิ พระเถระนั้น ให้พราหมณ์นั้น บวชแล้ว ถ้าแปลโดยพยานจะ ให้แปลเป็นวาทใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.63	0.52
ก. กัตตุวาท							
ข. กัมมวาท							
ค. เหตุกัตตุวาท							
ง. เหตุกัมมวาท							
21. บทว่า สาวีโต ในประโยคที่ว่า อหํ อิมาย นิพฺพุตฺตํ สาวีโต (อมฺหิ) เป็นวาทใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.74	0.58
ก. เหตุกัตตุวาท							
ข. เหตุกัมมวาท							
ค. กัตตุวาท							
ง. กัมมวาท							
22. ปุพฺเพปิ เม ตุมฺहेหิ อยฺโส อุปฺปาตฺโต เป็นวาทใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.51	0.77
ก. เหตุกัตตุวาท							
ข. เหตุกัมมวาท							
ค. กัตตุวาท							
ง. กัมมวาท							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
23. บทว่า อุปปาติโต ในประโยคว่า ปุพฺเพปิ เม ตุมฺเหหิ อยโส อุปปาติโต มโหฺรํประกอบตามข้อใด? ก. อุป+ปท+ณ+อิ+ต+สิ ข. อุป+ปท+ณ+อิ+ต+สิ ค. อุป+ปท+ณ+อิ+ต+สิ ง. อุป+ปท+ณ+อิ+ต	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.28	0.45
24. เยน จ ปุคฺคเลน ฐมฺมสฺสวณํ การิตํ ฯ แปลเป็นวาจากใด? ก. กัตตุวาก ข. กัมมวาก ค. เหตุกัตตุวาก ง. เหตุกัมมวาก	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.62	0.49
25. ประโยคที่มีบทอาลปนะ จัดเป็นข้อความลักษณะใด? ก. เป็นข้อความภายใน อิติ ศัพท์ ข. เป็นข้อความประโยคคำถาม ค. เป็นข้อความประโยคขอร้อง ง. เป็นข้อความภายนอก อิติ ศัพท์	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.64	0.58

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ระเบียบวิธีแปลมคธเป็นไทย

วัตถุประสงค์

1. อธิบายความหมายของอาลปนะได้
2. บอกหลักนิบาตต้นข้อความได้
3. บอกหลักการแปลกาลสัตตมมีได้
4. บอกลักษณะและหลักการตรวจสอบประธาน

5. บอกบทขยายประธานได้
6. อธิบายกริยาในระหว่างและประโยคแทรกได้
7. บอกบทขยายกริยาในระหว่างและประโยคแทรกได้
8. บอกคำกริยาคุมพากย์ได้
9. บอกบทขยายคำกริยาคุมพากย์ได้

สรุปผลการประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและคุณภาพข้อสอบ

ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ (KR-20) เท่ากับ .76

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
1. ข้อใดกล่าวได้ถูกต้องที่สุด? ก. ที่มีวิภัตติอยู่ท้ายสุด ได้ชื่อว่า ลิงค์ ข. ที่มีวิภัตติอยู่ท้ายสุด ได้ชื่อว่า บท ค. ที่มีวิภัตติอยู่ท้ายสุด ได้ชื่อว่า ธาตุ ง. ที่มีวิภัตติอยู่ท้ายสุด ได้ชื่อว่า กติปิยศัพท์	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.21	0.34
2. บทที่ต้องแปลก่อนบทอื่นๆ คือบทใด? ก. อลปนะ ข. นิบาตต้นข้อความ ค. กาลสัตตมี ง. ประธาน	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.45	0.49
3. บทที่ต้องแปลเป็นลำดับต่อกันจากบทประธาน คือ ? ก. กริยาในระหว่าง ข. บทขยายกริยาในระหว่าง ค. บทขยายประธาน ง. กริยาคุมพากย์	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.59	0.58

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
4. อุตุดตกมม มีความหมายอย่างไร? ก. บทกรรมที่กริยากล่าวถึง ข. บทกรรมที่กริยาไม่กล่าวถึง ค. บทกรรมที่ประธานกล่าวถึง ง. บทกรรมที่ประธานไม่กล่าวถึง	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.64	0.29
5. อมโภ สามเณร สงฆาธิกาโร กุหิ คโต โหติ ข้อใดแปลเป็นลำดับที่ 2? ก. สามเณร ข. อมโภ ค. สงฆาธิกาโร ง. คโต	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.68	0.48
6. อาวุโส โมคคัลลาน ทายกาน ฐมมึ เทเสหิ ข้อใดแปลเป็นลำดับที่ 1? ก. อาวุโส ข. โมคคัลลาน ค. ตูว์ ง. เทเสหิ	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.35	0.45
7. อุโปสถทิวเส ปน อาวุโส อคคิ ชาเลยยาถ ข้อใดต้องแปลเป็นลำดับต่อจาก อาวุโส? ก. ตุมเห ข. อคคิ ค. อุโปสถทิวเส ง. ปน	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.48	0.53
8. หเร ขุชเช มม ตี การณ วเทหิ ข้อใดแปลเป็นลำดับที่ 1 ในประโยค? ก. ตูว์ ข. การณ ค. หเร	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.34	0.25

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ง. ชุชเช							
9. กิริยาอาชยาต เป็นกิริยาคุมพากย์ ประ찬กับกิริยา ต้องมีสิ่งใดที่สอดคล้องกัน?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.29	0.58
ก. ลิงค์ วจนะ วิภัตติ							
ข. ธาตุ ปัจจัย บุรุษ							
ค. วจนะ ลิงค์							
ง. วจนะ บุรุษ							
10. มยา ภนฺเต ปุพฺเพ ทาเนน โภโค ลภิตพฺโพ เป็นไฉนเป็นประธานและจัดเป็นวากใด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.45	0.48
ก. โภโค กัตตุวาก							
ข. โภโค กัมมวาก							
ค. ตวุ กัตตุวาก							
ง. อหิ กัตตุวาก							
11. วิริเยน ปุริเสน ธนานิ ลพฺภนฺติ จัดเป็นวากใด บทใดเป็นประธาน?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.24	0.45
ก. กัตตุวาก ธนานิ							
ข. กัมมวาก ธนานิ							
ค. ภาววาก ปุริเสน							
ง. ภาววาก มยา							
12. อวสุสฺส มยา มริตพฺพํ บทที่เป็นประธาน คือบทใดเป็นวากใด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.62	0.49
ก. มยา กัมมวาก							
ข. อวสุสฺส กัมมวาก							
ค. มยา ภาววาก							
ง. วตุฏฺฐ กัมมวาก							
13. เตปิ ภิตา พหุ ทารกา สีฆิ สีฆิ โอรุยฺห ปลาเยสฺสุ บทขยายประธานมีลักษณะเป็นบทวิเศษนะ คือบทใด?	0	1	1	0.67	ใช้ได้	0.47	0.34
ก. เตปิ							
ข. ภิตา							
ค. พหุ							
ง. ถูกทั้งหมด							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
14. อติเต กิร อิมสุมิ อาราเม วสนุโต เอโก ปณฺหิตโต สามเณ โร ความ คโต บทประธานและกิริยาในข้อความดังกล่าวนี้ ต้องมีสิ่งใดที่เหมือนกัน? ก. ลิงค์ วจนะ ข. ลิงค์ บุรุษ ค. บุรุษ วจนะ ง. ลิงค์ วจนะ วิภัติ	0	1	1	0.67	ใช้ได้	0.59	0.42
15. เสฏฐิ อติถิ ความ คจนฺต ปสฺสนโต ตํ ปกฺโกสติ? บทว่า คจนฺต ทำหน้าที่ขยาย อติถิ คจนฺต ประกอบวิภัติ แล้วสำเร็จรูปเป็นตามข้อใด? ก. คจนฺต ข. คจนฺต ค. คจนฺต ง. คจนฺโต	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.45	0.61
16. โพธิสฺสโต ผลานิ คเหตุวา ตานิ ขาทิตฺวา ปฺน อห บทที่เป็นกิริยาในระหว่าง คือ บทใด? ก. ผลานิ ข. ตานิ ค. ขาทิตฺวา ง. อห	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.63	0.54
17. โพธิสฺสเต ชายมานเ มาตา ปโมทติ บทที่ประธานของ ประโยคแทรก คือ บทใด ? ก. โพธิสฺสเต ข. ชายมานเ ค. มาตา ง. ปโมทติ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.56	0.65
18. เอว วุตเต ปุริโส ปฏิวจัน น เทติ บทที่เป็นกิริยา คุมพากย์ของประโยคแทรก คือบทใด? ก. เอว ข. วุตเต ค. ปฏิวจัน	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.47	0.55

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ				คุณภาพ ข้อสอบ		
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ง. เทติ							
19. เกรซส นิทท์ โอนุกมนตสส อภิขิมหิ โรโค อุปปชช ข้อความว่า เกรซส ถ้าไม่แปลเป็นประธานของประโยคแทรก จะแปลตามข้อใด?	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.65	0.65
ก. ของพระเถระ							
ข. เมื่อพระเถระ							
ค. แก่พระเถระ							
ง. ครั้นเมื่อพระเถระ							
20. เสฏฐิโน มาตา พุทธสาสนเน ปสนุณา, ตาย สงฆสส ทาน ทินนํ บทว่า ตาย เป็นขยายของบทใด?	1	0	1	0.67	ใช้ได้	0.32	0.32
ก. มาตา							
ข. มาตรา							
ค. มาตราหิ							
ง. เสฏฐินา							
21. โส จตตูปาหนา อปเนตวา ราชานํ อุปสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนตํ อฏฺฐิสฺสํ กิริยาในระหว่างตัวที่ 2 คือบทใด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	0.54	0.68
ก. อปเนตวา							
ข. อุปสงกมิตฺวา							
ค. วนฺทิตฺวา							
ง. อฏฺฐิสฺสํ							
22. ตทา ปน นวฏฺฏาย ภูมียา พหุ อินฺทโคปกา อฏฺฐิสฺสํ บทประธานของประโยคแทรก คือ บทใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.75	0.65
ก. นวฏฺฏาย							
ข. อินฺทโคปกา							
ค. ภูมียา							
ง. อฏฺฐิสฺสํ							
23. เทวตาหิสฺส ทิพฺพปฐฺวา ปหิตา ภวิสฺสนฺติ เทวตาหิ ทำหน้าที่ ใดในประโยคนี้?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.46	0.34
ก. สยกัตตา							
ข. วกตีกัตตา							
ค. วุตตีกัตตา							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ง. อนภินิหารกัศตา							
24. อีโต ปฏฐาย เม นตฺถิปปูเมว ปเจยยาสี บทที่เป็น ประธานในประโยคนี้ คือ? ก. นตฺถิปปู ข. ตฺว ค. อีโต ง. ปเจยยาสี	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.64	0.58
25. อหํ อคฺคฺราชสฺส สนฺติเก นิสฺสินโน บทที่เป็นกิริยาคุมพากย์ ได้แก่บทใด? ก. นิสฺสินโน ข. นิสฺสินโน โหติ ค. นิสฺสินโน อมฺหิ ง. นิสฺสินโน อสิ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	0.48	0.48

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 หลักการแปลบทพิเศษ

วัตถุประสงค์

1. บอกหลักการแปลบทวิเสสนะได้
2. บอกหลักการแปลบทวิกิตกัศตาได้
3. บอกหลักการแปลบทวิกิตกัมมะได้
4. บอกหลักการแปลนิทธารณะ นิทธารณียะได้
5. บอกหลักการแปลสัมภวานะได้
6. บอกหลักการแปล ยํ กิริยาปามาสได้
7. บอกหลักการแปลตุนาทีปัจจย 8 ลักษณะได้
8. บอกหลักการแปลภาว และภาวตฺตริตได้
9. บอกหลักการแปล อิติ ศัพท์ 7 ลักษณะได้
10. บอกหลักการแปล ตฺวปัจจยได้
11. บอกหลักการแปลประโยคที่มี สกฺกา ได้
12. บอกหลักการแปลประโยคที่มี อลํ ได้
13. ประโยคที่มี ลพฺภา ได้

14. บอกหลักการแปลประโยคอุปมาได้
15. บอกหลักการแปล ต ปัจจัยที่เป็นสมาสได้
16. บอกหลักการแปลวิเศษสาภีได้

สรุปผลการประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและคุณภาพข้อสอบ

ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ (KR-20) เท่ากับ .74

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
1. รณโ ปุณณนุโท วลาหกนฺตรํ ปวิฏโ วิย อุปฏฺกสิ มีอุปมาชนิดใดอยู่ในประโยคนี้? ก. อุปมาลึงคัตถะ ข. อุปมาวิเสสนะ ค. อุปมาวิกติกัตตา ง. อุปมาวิกติกัมมะ	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.64	.58
2. อิตโร คเหตฺวา คจฺจนฺโต วิย หุตฺวา คนฺตฺวา เต กุกฺกุเณ โรหิตสฺส ทตฺวา....ฯ มีอุปมาชนิดใดอยู่ในประโยคนี้ ? ก. อุปมาลึงคัตถะ ข. อุปมาวิเสสนะ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.69	.65

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ค. อุปมาวิภัติกัตตา							
ง. อุปมาวิภัติกัมมะ							
3. เตสฺ ฐมฺมกถิโก เอกทิวสํ สรีรวลณฺชํ กตฺวา อุทกโกฏฐโร อาจมนอุทกาวเสสํ ภาชน ฐเปตฺวา นิภขมิข บทฺวา เตสฺ ฐมฺมกถิโก มีลักษณะเป็นข้อความเช่นใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.59	.58
ก. ประธาน กิริยา							
ข. ประธาน กรรม							
ค. นิตถารณะ นิตถารณียะ							
ง. ลักษณะวันตะ							
4. อหเมว กนฺทตํ พาลยตโร ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.22	.29
ก. แห่งเรา ผู้คร่ำครวญอยู่หนา อ.เรา							
ข. แห่งเรา ท. ผู้คร่ำครวญอยู่หนา อ. เรา ท.							
ค. อ. – แห่งเรา ท. ผู้คร่ำครวญอยู่หนา- เรา							
ง. อ. – แห่งเรา ผู้คร่ำครวญอยู่หนา – เรา ท.							
5. โทสํ ทสฺเสตฺวา โวททียมาเนนปิ น กุชฺฌิตพฺพํ ข้อความนี้ เป็นประโยคใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.77	.49
ก. กัตตุวาก							
ข. กัมมวาก							
ค. ภาววาก							
ง. กิริยาบท							
6. โทสํ ทสฺเสตฺวา โวททียมาเนนปิ น กุชฺฌิตพฺพํ บทที่เป็นประธานในประโยคนี้ คือบทในข้อใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.75	.55
ก. ภิกขุ							
ข. ภิกขุ							
ค. ภิกขุหิ							
ง. ภิกขุหา							
7. ราชกุมารโ ตํ นาเสตุกาโม ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.56
ก. อ.พระราชกุมาร เป็นผู้ใคร่เพื่ออันยังท่านให้ตาย ย่อมเป็น							
ข. อ.พระราชกุมาร ผู้ใคร่เพื่ออันยังท่านให้ตาย ย่อมเป็น							
ค. อ.พระราชกุมาร เป็นผู้ใคร่เพื่ออันยังท่านให้ตาย							
ง. อ.พระราชกุมาร เป็นผู้ใคร่เพื่ออันให้ท่านให้ตาย ย่อมเป็น							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
8. มยา คิหิณา ภวิตฺถาญญิตี ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.อันเรา เป็นคฤหัสถ์ เป็น ย่อมควร ข. อ.อัน อันเรา เป็นคฤหัสถ์ เป็น ย่อมควร ค. อ.อันเรา เป็นคฤหัสถ์ ย่อมควร ง. อ.อันเรา เป็นคฤหัสถ์ เป็น ควรแล้ว	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.63	.48
9. สมาทปเกน นาม พยตุเตน ภวิตพุฬิ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. ชื่อ อันบุคคลผู้ชักชวน เป็นผู้ฉลาด พึงเป็น ข. ชื่อ อันผู้ฉลาด เป็นผู้ชักชวนพึงเป็น ค. ชื่อ บุคคลผู้ชักชวน เป็นผู้ฉลาด พึงเป็น ง. ชื่อ อันบุคคลผู้ชักชวน ผู้ฉลาด พึงเป็น	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.7	.55
10. อหิ ปน ตํ โลกียกุญฺญมฺพสามินิ กริสฺสามิ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. แต่ว่า อ.ข้าพระองค์ กระทำอยู่ ซึ่งนางภากานัน ให้เป็นเจ้าของแห่งสมบัติอันเป็นโลกียะ ข. แต่ว่า อ.ข้าพระองค์ จักกระทำ ซึ่งนางภากานัน ให้เป็นเจ้าของแห่งสมบัติอันเป็นโลกียะ ค. แต่ว่า อ.ข้าพระองค์ จักกระทำ ซึ่งนางภากานัน เป็นเจ้าของแห่งสมบัติอันเป็นโลกียะ ง. แต่ว่า อ.ข้าพระองค์ จักกระทำ ซึ่งนางภากานัน ให้เป็นเจ้าของสมบัติอันเป็นโลกียะ	0	1	1	0.67	ใช้ได้	.35	.45
11. ภิกฺขเว ปรี โอวทฺตเตน นาม อตฺตํ สฺสทฺตํ กาทพุโ บทที่ได้ชื่อว่า เป็นบท วิกิตกัมมะได้แก่บทใด? ก. โอวทนต์ ข. อตฺตํ ค. สฺสทฺตํ ง. กาทพุโ	0	1	1	0.67	ใช้ได้	.48	.53
12. ตํ โสฬสโกฏฺฐํ กตฺวา ตโต เอเกกํ ปุณฺ โสฬสโกฏฺฐํ กตฺวา. ...โสฬสโกฏฺฐํ มีชื่อเรียกว่า ก. วิกิตกัตตา ข. วิกิตกัมมะ ค. อวุตตกัมมะ ง. วุตตกัมมะ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.67	.48

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
13. ตตุถ น อาคต คเหตุ ☐ สกกา ภวิสสุติ บทที่เป็นประธานใน ประโยคนี้ คือ บทใด? ก. คเหตุ ☐ ข. ตยา ค. ภวิสสุติ ง. สกกา	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.66	.52
14. น สกกา เอเตน สทฐี เอกโต ภวิสสุติ ☐ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. เรา ไม่อาจ เพื่ออันเป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน กับด้วยพระราชาพระองค์นั้น ข. อันเรา ไม่อาจ เพื่ออันเป็น โดยความเป็น อันเดียวกันกับด้วยพระราชาพระองค์นั้น ค. อ. เรา ไม่อาจ เพื่ออันเป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน กับด้วยพระราชาพระองค์นั้น ง. อันเรา ย่อมไม่อาจ เพื่ออันเป็น โดยความเป็น อันเดียวกันกับด้วยพระราชาพระองค์นั้น	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.51	.75
15. สตถา อล อุตตเกน อิมสสุตติ ปกุกามิ ะ บทว่า อล ในประโยคนี้ใช้ในอรรถใด? ก. อรรถปฏิเสธ ข. อรรถปริยัตตะ ค. อรรถภูสนัตตะ ง. อรรถอลังการ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.58
16. มม ชิตฺตฺ เอตตกา คาโว อล ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.โค ท. มีประมาณเท่านั้น เป็นสัตว์ไม่ควร แกริตา ของเรา ย่อมเป็น ข. อ.โค ท. มีประมาณเท่านั้น เป็นสัตว์เพียงพอ แกริตา ของเรา ย่อมเป็น ค. อ.โค ท. มีประมาณเท่านั้น เป็นสัตว์ประดับ แกริตา ของเรา ย่อมเป็น ง. อ.โค ท. มีประมาณเท่านั้น เป็นสัตว์เพียงพอ ของริตา ของเรา ย่อมเป็น	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.75
17. อล ภิกขเว มา จินตยิตถ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. ดูก่อนภิกษุ ท. อย่าเลย อ.เธอ ท. อย่าคิดแล้ว ข. ดูก่อนภิกษุ ท. ควรแล้ว อ.เธอ ท. อย่าคิดแล้ว	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.55	.48

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ค. ดูก่อนภิกษุ ท. เป็นของเพี้ยงพอ อ.เธอ ท. อย่าคิดแล้ว							
ง. ดูก่อนภิกษุ ท. อ.อย่าเลย อ.เธอ ท. อย่าคิดแล้ว							
18. ปเวณิรัชช นาม ตาต อิทํ, น ลพฺภา เอวํ กาคฺชํ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.6	.75
ก. แนะนำ อ.ความเป็นแห่งพระราชนี ชื่อว่าเป็นความเป็น แห่งพระราชาตามประเพณี อ.ความเป็นแห่งพระราชนี อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันกระทำอย่างนี้							
ข. แนะนำ อ.ความเป็นแห่งพระราชนี ชื่อว่าเป็นความเป็น แห่งพระราชาตามประเพณี ย่อมเป็น อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันกระทำอย่างนี้							
ค. แนะนำ อ.ความเป็นแห่งพระราชนี ชื่อว่าเป็นความเป็น แห่งพระราชาตามประเพณี ย่อมเป็น อ.ความเป็นแห่ง พระราชนี ไม่พึงได้ เพื่ออันกระทำอย่างนี้							
ง. แนะนำ อ.ความเป็นแห่งพระราชนี ชื่อว่าเป็นความ เป็นแห่งพระราชาตามประเพณี ย่อมเป็น อ.ความ เป็นแห่งพระราชนี อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันกระทำ อย่างนี้							
19. ตวํ มาตาปิตูนํ เอกบุตฺตโก, น ลพฺภา ตยา ปพฺพชิตฺตุ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	0	0	*0.33	ใช้ ไม่ได้	.45	.61
ก. อ.เจ้า เป็นบุตรน้อยคนเดียว ของมารดาและบิดา ท. ย่อมเป็น อ. เจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันบวช							
ข. อ.เจ้า เป็นบุตรน้อยคนเดียว ของมารดาและบิดา ท. ย่อมเป็น อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันบวช							
ค. อ.เจ้า เป็นบุตรน้อยคนเดียว ของมารดาและบิดา ย่อมเป็น อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันบวช							
ง. อ.เจ้า เป็นบุตรน้อยคนเดียว ของมารดาและบิดา ท.อันเจ้า ไม่พึงได้ เพื่ออันบวช							
20. ตมทํ พุริมิ พุราหฺมณํ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.48	.48
ก. อ.เรา ย่อมเรียก ซึ่งบุคคลนั้น ว่าเป็นพราหมณ์							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ข. อ.เรา ย่อมเรียก บุคคลนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ค. อ.เรา ย่อมเรียก ซึ่งบุคคลนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ง. อ.เรา ย่อมพูด ซึ่งบุคคลนั้น ว่าเป็นพราหมณ์							
21. ปาโปปิ ปสฺสติ ภทฺรํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ ฯ บทที่เรียกว่า สัมภาวะ ได้แก่บทใด? ก. ปาโป ข. ภทฺรํ ค. ปาปํ ง. ยาว	0	1	1	0.67	ใช้ได้	.22	.29
22. ปาโปปิ ปสฺสติ ภทฺรํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.กรรมอันลามก ย่อมไม่ผลิตผล เพียงใด แม้บุคคลผู้ ลามกย่อมเห็นซึ่งกรรมอันลามกนั้นว่าเป็นกรรมอันเจริญ ข. อ.กรรมอันลามก ย่อมไม่ผลิตผล เพียงใด แม้อ.บุคคลผู้ ลามก เห็นซึ่งกรรมอันลามกนั้น ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ค. อ.กรรมอันลามก ย่อมไม่ผลิตผล เพียงใด แม้อ. บุคคลผู้ลามก ย่อมเห็นซึ่งกรรมอันลามกนั้น ว่าเป็น กรรมอันเจริญ ง. อ.กรรมอันลามก อันผล ย่อมไม่ผลิตผล เพียงใด แม้อ. บุคคลผู้ลามกย่อมเห็นซึ่งกรรมอันลามกนั้นว่าเป็นกรรม อันเจริญ	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.77	.49
23. เอเต ภิกฺขเว เทว สหายกา อากจฺจนฺติ โกลิโต จ อฺปติสฺ โส จ. ฯ โกลิโต และ อฺปติสฺโสเรียกว่า ? ก. วิเสสลาภี ข. สญฺญี ค. สญฺญา ง. วิริย	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.7	.55
24. อหํ โส ภนฺเตติฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.เทพผู้พระราชฯ กล่าวแล้วว่า อ.สหายนั้น อ.กระผม ดังนี้ ข. อ.เทพผู้พระราชฯ กล่าวแล้วว่า อ.สหายนั้น คือ กระผม ดังนี้ ค. อ.เทพผู้พระราชฯ กล่าวแล้วว่า อ.สหายนั้น	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.35	.45

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
คือ อ.กระผม ดังนี้							
ง. อ.เทพผู้พระราช ก้าวแล้ว อ.สหายนั้น							
คือ อ.กระผม ดังนี้							
25. ตัณณเ ☐ ราช อุกกาหิ ธาริยมานาหิ ตตถ คนฺตฺวา นารทํ วณฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน บทที่ได้ชื่อว่า อิตถัมภูต คือ บทในข้อใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.48	.53
ก. ราชา							
ข. นารทํ							
ค. นิสินฺโน							
ง. อุกกาหิ							
26. สา ถเนหิ ชีรํ มุญฺจนฺเตหิ อุกฺก ☐ ติตฺวา อลฺลจีวรา คนฺตฺวา เถรํ คนฺทํ ๖ บทที่ได้ชื่อว่า อิตถัมภูต คือบทในข้อใด?	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.59	.58
ก. สา							
ข. ถเนหิ							
ค. ชีรํ							
ง. อลฺลจีวรา							
27. สามเณรํ หิ ตสฺมิ กาลเ สินฺรนา อวตฺถรณฺโตปิ มาเรตุ ☐ สมฺตโก นาม นตฺถิ ปเคว อสินาฯ บทประธานในประโยค ปเคว ได้แก่ บทในข้อใด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.48	.48
ก. อสินา สามเณรํ มริตุ ☐ สมฺตโก นาม โกจิ							
ข. อสินา สามเณรํ มราเปตุ ☐ สมฺตโก นาม โกจิ							
ค. อสินา สามเณโร มาเรตุ ☐ สมฺตโก นาม โกจิ							
ง. อสินา สามเณรํ มาเรตุ ☐ สมฺตโก นาม โกจิ							
28. อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ ยํ ตฺวํ มาทิสํ อาจริยํ ลภิตฺวา อปฺปิ จ โณ อโหสิ ฯ บทที่นามประธานของ เอตํ ได้แก่ข้อใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.67	.48
ก. ตฺวํ มาทิสํ อาจริยํ ลภิตฺวา อปฺปิ จตฺตํ							
ข. ตว มาทิสํ อาจริยํ ลภิตฺวา อปฺปิ จตฺตํ							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ค. ตว มาทิส อาริย์ ลภิต ☐ อปิจนตต์ ง. ตว มาทิส อาริย์ ลภิตวา อปิจนตตภาโว							
29. ☐ ไช ปเนต วิชชติ, ยั ตวั กุมารโรว สมาน กาลั กรเญ ยาสิ ฯ บทนามที่เป็นประธานของ เอตั ได้แก่อะไร?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.66	.52
ก. ตว กุมารสสุ ว สมานสสุ กาลสสุ กรณั ข. ตวั กุมารสสุ ว สมานสสุ กาลสสุ กรณั ค. ตว กุมารสสุ ว สมานสสุ กาลั กรณั ง. ตว กุมารสสุ ว สมานสสุ กาลสสุ กรณภาโว							
30. เอตตกเมว กิรสส โอพาริกั ขลิตั อโหสิ, ยั ภิกขุณั อนาโรเจตวา ปุกคามิ ฯ บทนามที่เป็นประธานของ เอตตกั ได้แก่อะไร?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.59	.58
ก. ภิกขุณั อนาโรเจตวา ปุกกมนภาโว ข. ภิกขุสสุ อนาโรเจตวา ปุกกมนั ค. ภิกขุณั อนาโรเจตวา ปุกคามิ ง. ภิกขุณั อนาโรเจตวา ปุกกมนั							
31. อารพุก ในข้อความว่า สตุถา เซตวเน วิหรนโต ติสสตุเถรี อารพุก กเถสิ แปลเป็นกาลอะไร?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.22	.29
ก. ปุพพกาลกิริยา ข. สมานกาลกิริยา ค. ปริโยสานกาลกิริยา ง. อปรกาลกิริยา							
32. ในข้อใดที่แปลตุนาที่ปัจจัยเป็นเหตุ แปลว่า “เพราะ....”	0	1	1	0.67	ใช้ได้	.75	.55
ก. โส อาสเน นิสสิทิ จิตตวิชนี คเหตุวา ฯ ข. ...ทวิหนั กุลานั คุณมหนตตั ปฏิจจ.... สาวตถิ นิสสาย ปญจวิสติ วสฺสวาเส วสิ ฯ ค. อตตโน ทิ โลกมปิ อนวเสเสตวา ทินนั นีรวเสสนนาม ฯ ง. เทวธมเม ชานนเก ฐเปตวา อวเสเส ลภามิ ฯ							
33. ตสฺมี อูปฺปนเน มกฺขิกั อาทึ กตฺวา ยาว คาโว ปฐมึ ตฺริจฺจนคตา มรณติ ฯ แปล กตฺวา เป็นลักษณะใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.56
ก. วิเสสนะ ข. ปุพพกาลกิริยา ค. สมานกาลกิริยา							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ง. อปรกาลกิริยา							
34. เปสตุวา ในประโยคว่า ซาติ ซราย สนฺติกั เปสตุวา, ซรา พยาริโน สนฺติกั, จัดเป็นกิริยาตุนาหิปปัจจยในข้อใด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.7	.55
ก. ปุพพกาลกิริยา							
ข. สมานกาลกิริยา							
ค. กิริยาปธานนัย							
ง. อปรกาลกิริยา							
35. มคฺครณฺเฑชะเชน นิมนฺตียมาโน ตํ ปฏิกุขิปีตฺวา ๕ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.51	.78
ก. อ.พระศาสดา อันพระราชาในแคว้นมคธ เชื่อเชิญแล้ว ด้วยความเป็นแห่งพระราชาทรงห้ามแล้วซึ่งความเป็น แห่งพระราชานั้น ... ๕							
ข. อ.พระศาสดา อันพระราชาในแคว้นมคธ เชื่อเชิญอยู่ ด้วย ความเป็นพระราชา ทรงห้ามแล้ว ซึ่งความเป็นแห่ง พระราชานั้น ... ๕							
ค. อ.พระศาสดา อันพระราชาในแคว้นมคธ เชื่อเชิญอยู่ ด้วย ความเป็นแห่งพระราชา ทรงห้ามแล้ว ซึ่งพระราชานั้น...๕							
ง. อ.พระศาสดา อันพระราชาในแคว้นมคธ เชื่อเชิญอยู่ ด้วยความเป็นแห่งพระราชา ทรงห้ามแล้ว ซึ่งความ เป็นแห่งพระราชานั้น... ๕							
36. จูพปณฺเฑโก พุทฺธสสเน สินฺเนน คิหิภาวํ น ปตฺเตติ ๕ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.28	.45
ก. อ.พระจูพปณฺเฑก ย่อมไม่ปรารถนา ซึ่งความเป็นแห่ง คฤหัสถ์ เพราะความสืเนหาในพระพุทฺธศาสนา ๕							
ข. อ.พระจูพปณฺเฑก ย่อมไม่ปรารถนา ซึ่งความเป็นคฤหัสถ์ เพราะความสืเนหา ในพระพุทฺธศาสนา ๕							
ค. อ.พระจูพปณฺเฑก ย่อมไม่ปรารถนา ซึ่งคฤหัสถ์ เพราะ ความสืเนหาในพระพุทฺธศาสนา ๕							
ง. อ.พระจูพปณฺเฑก ไม่ปรารถนา ซึ่งความเป็นแห่งคฤหัสถ์ เพราะความสืเนหาในพระพุทฺธศาสนา ๕							
37. กามคฺคณฺเฑ อารพฺภ หสนภาโว นาม หิโน ธมฺโม ๕	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.62	.49

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. ชื่อ อ.การหัวเราะปรารภซึ่งกามคุณ เป็นธรรมอันเลว ย่อมเป็น ข. ชื่อ อ.ความเป็นคือการหัวเราะปรารภซึ่งกามคุณ เป็นธรรมอันเลว ย่อมเป็น ค. ชื่อ อ.ความเป็นคือการหัวเราะปรารภกามคุณ เป็นธรรม อันเลว ย่อมเป็น ง. ชื่อ อ.ความเป็นคือการหัวเราะปรารภแล้วซึ่งกามคุณเป็น ธรรมเลว ย่อมเป็น							
38. ตาย สมฺมอฏฺฐิโกภาวํ ชานิสฺสาม ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.เรา ท. ย่อมรู้ ซึ่งความที่แห่งเรา ท. มีอยู่ ด้วยสัญญานั้น ข. อ.เรา ท. จักรู้ ซึ่งความมีอยู่ ด้วยสัญญานั้น ของเรา ท. ค. อ.เรา ท. จักรู้ ซึ่งความที่แห่งเรา ท. มีอยู่ ด้วยสัญญานั้น ง. อ.เรา ท. จักรู้ ซึ่งความแห่งเรา ท. มีอยู่ ด้วยสัญญานั้น	1	0	1	0.67	ใช้ได้	.5	.68
39. เทสนา มหาชนสฺส สาทุฏฺฐิกา ชาทาติ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ. เทสนา เป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ เกิดแล้ว แก่มหาชน ดังนี้แล ข. อ. เทสนา เป็นเทสนาเป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ เกิดแล้ว แก่มหาชน ดังนี้ ค. อ. เทสนา เป็นเทสนาเป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ เกิดแล้ว ของมหาชน ดังนี้แล ง. อ. เทสนา เป็นเทสนาเป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ เกิดแล้ว แก่มหาชน ดังนี้แล	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.47	.7
40. เอตํ อภิโรนฺเตน วิหารมชฺเฌ นิสิตฺตุนํ วมฺมุตติ ฯ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.35	.45

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.อัน อันเธอผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งวัตรนั้น นั่งในท่ามกลางแห่งวิหาร ย่อมไม่ควร ข. อ.อัน เธอผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งวัตรนั้น นั่งในท่ามกลาง แห่งวิหาร ย่อมไม่ควร ค. อ.อัน อันเธอผู้ไม่กระทำ ซึ่งวัตรนั้น นั่งในท่ามกลาง แห่งวิหาร ย่อมไม่ควร ง. อ.อัน อันเธอผู้กระทำอยู่ ซึ่งวัตรนั้น นั่งในท่ามกลาง แห่งวิหาร ย่อมไม่ควร							
41. พุทธา จ นาม น สกกา สเรฐ อาราเชตุ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด ? ก. ก็ ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. อันบุคคลผู้โอ้อวด ไม่อาจ เพื่ออันยินดียิ่ง ฯ ข. ก็ ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. อันบุคคลผู้โอ้อวด ไม่อาจ เพื่ออันให้ทรงยินดียิ่ง ฯ ค. ก็ ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. บุคคลผู้โอ้อวด ไม่อาจ เพื่ออัน ให้ทรงยินดียิ่ง ฯ ง. ก็ ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. อันบุคคลผู้โอ้อวด อาจ เพื่ออัน ให้ทรงยินดียิ่ง ฯ	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.48	.53
42. รมณโฏฏา อากาตุณฺ ลพภาฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อ.พระอาชญา ของพระราชา ใคร ๆ ไม่พึงได้ เพื่ออันไม่กระทำ ข. อ.พระอาชญา ของพระราชา อันใคร ๆ ไม่พึงได้ เพื่อไม่กระทำ ค. อ.พระอาชญา ของพระราชา อันใคร ๆ ไม่พึงได้ เพื่ออันไม่กระทำ ง. อ.พระอาชญา ของพระราชา อันใคร ๆ ไม่พึงได้ เพื่ออันกระทำ	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.67	.48
43. อุปคณฺตฺวา จ น อลฺ อุปนินฺสิทฺติฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. อันภิกษุ เข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไปนั่งใกล้	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.66	.52

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ข. อันภิกษุ ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไป นั่งใกล้							
ค. อ. ภิกษุ ครั้นเข้าไปใกล้แล้ว ไม่ควร เพื่ออันเข้าไป นั่งใกล้							
ง. อันภิกษุ ครั้นเข้าไปใกล้ ไม่ควร เพื่ออันเข้าไปนั่งใกล้							
44. ก็ เม ฆรวาเสณ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.51	.75
ก. อ.ประโยชน์อะไร แก่เราด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน ย่อมมี							
ข. อ.ประโยชน์อะไร แก่เราด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือนย่อมเป็น							
ค. อ.ประโยชน์อะไร แก่เรา ด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน							
ง. อ.ประโยชน์อะไร ของเรา ด้วยการอยู่ครองซึ่งเรือน							
45. โจรา...สามิเกหิ อนุพทุธา คหิตภณฺหํ จตุเทตฺวา ปลายีสฺ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด ?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.58
ก. อ.โจร ท. อันเจ้าของ ท. ติดตาม ทั้งแล้ว ซึ่งสิ่งของ อันตน อันตน ถือเอาแล้ว หนีไปแล้ว ฯ							
ข. อ.โจร ท. อันเจ้าของ ท. ติดตามแล้ว ทั้ง ซึ่งสิ่งของ อันตน อันตนถือเอาแล้ว หนีไปแล้ว ฯ							
ค. อ.โจร ท. อันเจ้าของ ท. ติดตามแล้ว ทั้งแล้ว ซึ่งสิ่งของ อันตน ถือเอาแล้ว หนีไปแล้ว ฯ							
ง. อ.โจร ท. อันเจ้าของ ท. ติดตามแล้ว ทั้งแล้ว ซึ่งสิ่งของ อันตน อันตน ถือเอาแล้ว หนีไปแล้ว ฯ							
46. มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสฺ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.75
ก. อ.ท่าน จักไป ในกาลท่าน อันเรา ส่งไปแล้ว ฯ							
ข. อ.ท่าน จักไป ในกาลแห่งท่าน ที่เรา ส่งไปแล้ว ฯ							
ค. อ.ท่าน จักไป ในกาลแห่งท่าน อันเรา ส่งไป ฯ							
ง. อ.ท่าน จักไป ในกาลแห่งท่าน อันเรา ส่งไปแล้ว ฯ							
47. มชฺฌิมวเย อปฺปมตฺเตน หุตฺวา กุสฺลํ กาทพฺพํ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.55	.48
ก. อ.กุศล อันบุคคล เป็นผู้ไม่ประมาท เป็น พึงกระทำ ในมัชฌิมวัย ฯ							
ข. อ.กุศล อันบุคคล เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว เป็น พึงกระทำ ในมัชฌิมวัย ฯ							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ค. อ.กุศล บุคคล เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว เป็น พึงกระทำ ในมัชฌิมวัย ฯ							
ง. อันบุคคล เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว เป็น พึงกระทำ ซึ่งกุศล ในมัชฌิมวัย ฯ							
48. ตโต นํ ทุกขมนนเวติ จุกํ ว วหโต ปทํ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.6	.75
ก. อ.ทุกข ย่อมไปตาม ซึ่งบุคคลนั้น เพราะทวจจิริตมี อย่าง 3 นั้น เพียงดัง อ.ลัอ หมุนไปตามอยู่ ซึ่ง รอยเท้าแห่งโคพลีพท ตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก							
ข. อ.ทุกข ไปตาม ซึ่งบุคคลนั้น เพราะทวจจิริตมีอย่าง 3 นั้น เพียงดัง อ.ลัอ หมุนไปตามอยู่ ซึ่งรอยเท้าแห่งโคพลีพท ตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก							
ค. อ.ทุกข ย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะทวจจิริตมีอย่าง 3 นั้น เพียงดัง อ.ลัอ หมุนไปตามอยู่ ซึ่งรอยเท้าแห่งโคพลีพท ตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก							
ง. อ.ทุกข ย่อมไปตาม ซึ่งบุคคลนั้น เพราะทวจจิริตมีอย่าง 3 นั้น เพียงดัง ลัอ หมุนไปตามอยู่ ซึ่งรอยเท้าแห่งโค พลีพท ตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก							
49. มาคณฺหิยา อปรปรี วิจฺรณฺตี วิย หุตฺวา วิณฺณํทุกฺโข ปฺปณฺคฺลํ อปเนสิ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด?	1	1	1	1.00	ใช้ได้	.45	.61
ก. อ.พระนางมาคณฺหิยา รวจะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ ไป ๆ มา ๆ เป็น ทรงนำไปปราศแล้ว ซึ่งกลุ่มแห่งดอกไม้ จากช่อง แห่งพิน							
ข. อ.พระนางมาคณฺหิยา เป็นราวจะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ ไป ๆ มา ๆ ทรงนำไปปราศแล้ว ซึ่งกลุ่มแห่งดอกไม้ จากช่อง แห่งพิน							
ค. อ.พระนางมาคณฺหิยา เป็นราวจะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ ไป ๆ มา ๆ เป็น ทรงนำไปปราศ ซึ่งกลุ่มแห่งดอกไม้ จาก ช่องแห่งพิน							

ข้อสอบ	ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คุณภาพ ข้อสอบ	
	รูปที่			IOC	ความ หมาย	p	r
	1	2	3				
ง. อ.พระนางมาคันทียา เป็นราวกะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ ไป มา ๆ เป็น ทรงนำไปปราศแล้ว ซึ่งกลุ่มแห่ง ดอกไม้ จากช่องแห่งพิณ							
50. อหิปี อยุเณ สหฐี คจณโต ทสสุ ปุณฺณกิริยาวตฺตสฺส เอกก ลภิสฺสามิ ฯ ข้อใดแปลได้ถูกต้องที่สุด? ก. แม้อ.กระผม ไปอยู่ กับ ด้วยพระผู้เป็นเจ้า จักได้ ซึ่ง-ในบุญกิริยาวัตถุ ท. 10 หนา – บุญกิริยาวัตถุ อย่างหนึ่ง ข. แม้อ.กระผม ไปอยู่ กับ ด้วยพระผู้เป็นเจ้า จักได้ ซึ่ง- ในบุญกิริยาวัตถุ 10 หนา – บุญกิริยาวัตถุ อย่างหนึ่ง ค. แม้อ.กระผม ไปอยู่ กับ ด้วยพระผู้เป็นเจ้า จักได้ ซึ่ง- ในบุญกิริยาวัตถุ ท. 10 – บุญกิริยาวัตถุ อย่างหนึ่ง ง. แม้อ.กระผม ไปอยู่ กับ ด้วยพระผู้เป็นเจ้า จะได้ ซึ่ง- ในบุญกิริยาวัตถุ ท. 10 หนา – บุญกิริยาวัตถุ อย่างหนึ่ง	1	1	0	0.67	ใช้ได้	.55	.48

เฉลยแบบทดสอบ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1		หน่วยการเรียนรู้ที่ 2		หน่วยการเรียนรู้ที่ 3			
1	ง.	1	ข	1	ก	26	ข
2	ค.	2	ก	2	ค	27	ง
3	ค.	3	ค.	3	ค	28	ข
4	ข	4	ข	4	ค	29	ก
5	ค	5	ข	5	ค	30	ง
6	ง	6	ข	6	ง	31	ข

7	ค.
8	ค.
9	ง
10	ก
11	ข
12	ข
13	ง
14	ก
15	ค
16	ค.
17	ก
18	ง
19	ก
20	ค
21	ข
22	ข
23	ก
24	ง
25	ก.

7	ง
8	ค
9	ง
10	ข
11	ข
12	ค
13	ง
14	ง
15	ข
16	ค.
17	ก
18	ข
19	ค
20	ข
21	ข
22	ค
23	ง
24	ข
25	ค

7	ก
8	ข
9	ก
10	ข
11	ค
12	ข
13	ง
14	ข
15	ก
16	ข
17	ง
18	ง
19	ข
20	ก.
21	ข
22	ค
23	ก
24	ค
25	ง

32	ข
33	ก
34	ค
35	ง.
36	ก
37	ข
38	ค
39	ง
40	ก
41	ข.
42	ค
43	ข
44	ค
45	ง
46	ง
47	ข
48	ก
49	ง
50	ก.